

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

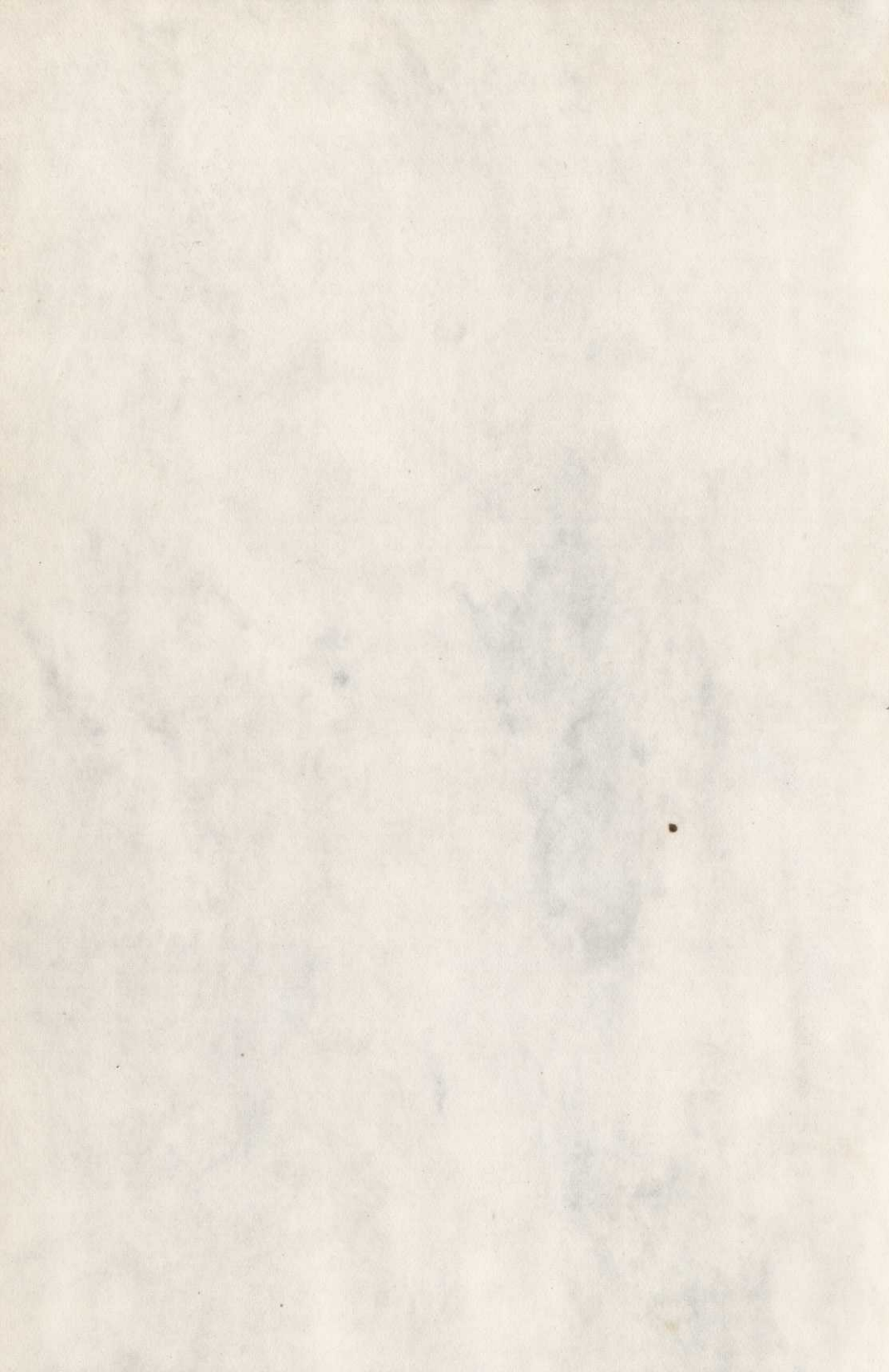
berl
bóm
o
mina
marer

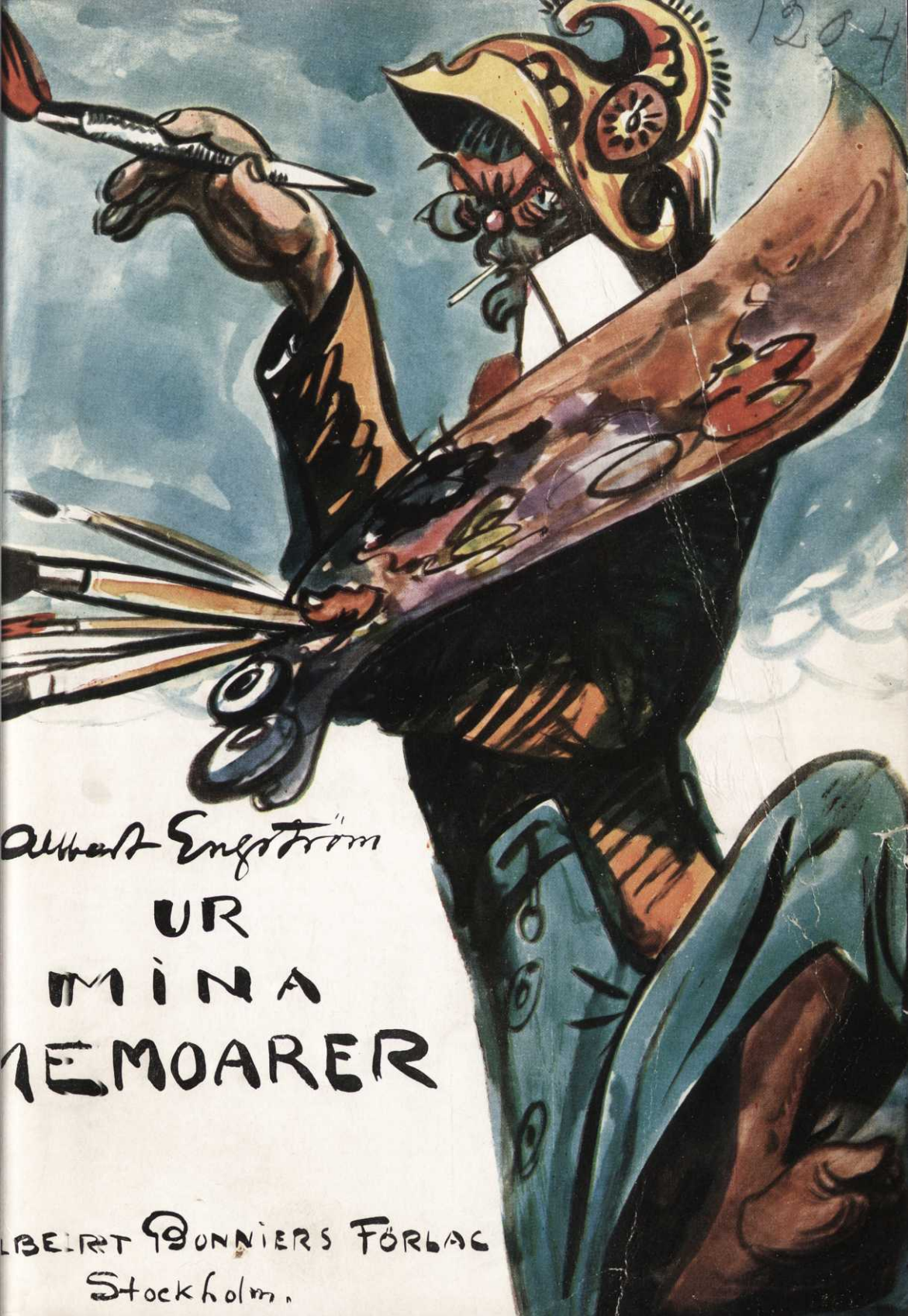

Allmänna Sektionen

Litt.
Sv.

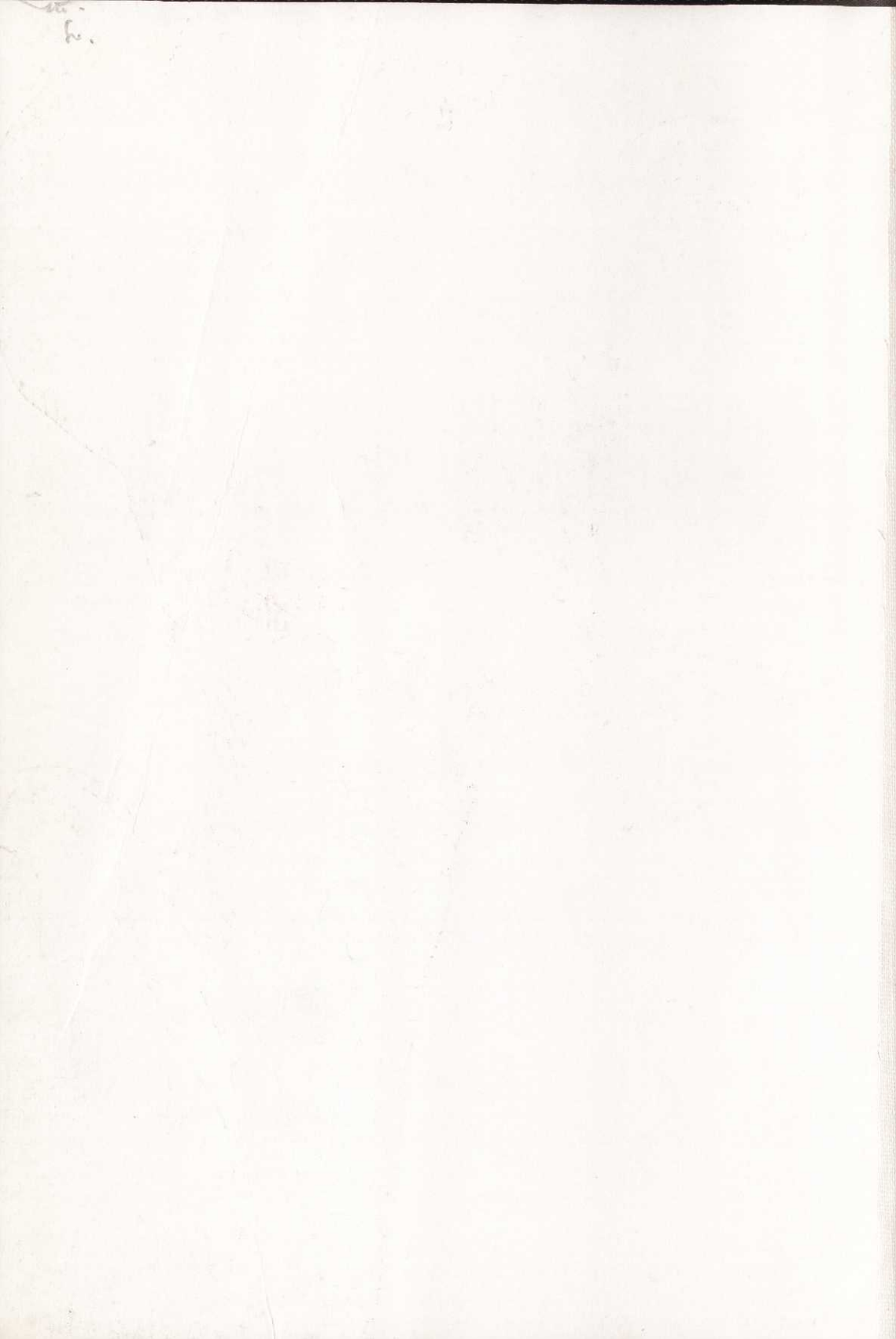

1204

Albert Engström
UR
MINA
MEMOARER

ALBERT BONNIERS FÖRLAG
Stockholm.

ALBERT ENGSTRÖM
UR MINA MEMOARER

U R M I N A
M E M O A R E R

AV

ALBERT ENGSTRÖM

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

A. W. M. S. W.
S. R. A. O. M. W.

Copyright. Albert Bonnier 1927.

STOCKHOLM

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1927

UR MINA MEMOARER

Jag fortsätter alltså ungefär där jag slutade för tjugufem år sedan.

Aldrig skall jag glömma den trista dag jag kom hem till föräldrahemmet från Uppsala, där jag icke tagit professorsexamen, ja icke en gång en enkel grad. Jag hade visserligen inte slarvat så förskräckligt, ty jag lämnade efter mig bara hundrafemtio riksdalers skuld, fast jag varit klubbmästare. Men roligt hade jag haft som få!

Min första tanke hade varit att rymma från Uppsala och ge mig direkt ut i världen och måla jättetavlor och så småningom komma hem dignande under utmärkelser. De hundrafemtio tyngde på mitt samvete som lika många millioner. Jag reste alltså först till Stockholm, sedan jag viggat till en tredjeklassbiljett. I huvudstaden hade jag en vän, en ungersk musiker, som under många år glatt min generation med sin vackra fiol från estraden i Gästis kafé — kanske Rullans också. Nu skulle han slå sig fram i Stockholm och hade det tämligen knogigt. Han bodde i en liten stuga ute vid Värtan och där fick jag kinesa och där delade han

sitt bröd med mig. På hans lediga stunder gingo vi ut i natten och tecknade — ty han var också tecknare.

Men efter några dar fann jag detta liv ohållbart —. Jag viggade av någon hygglig gammal farbror till en biljett och satte mig på tåget för att resa hem. Det var ett fruktansvärt godståg som kröp fram, men så var det också belastat med en ung och fattig students samvetskval. Det stannade fyra timmar mitt på natten i Linköping och i väntsalen, där jag satt frysande och hemsk till mods, mötte jag plötsligt — min far, som var ute i landet för att ta reda på den förlorade sonen, om vars uppehållsort han icke hade en aning. Det blev inga scener, men en värtalig tystnad.

Jag skulle bli artist. Jag hade gjort mitt val och ingen makt i världen skulle kunna ändra mitt beslut. Jag skrev till Carl Larsson, som då var lärare vid Valands konstskola i Göteborg, och bad att få bli frielev. Han svarade och avrådde. Jag skrev en gång till och försäkrade att jag skulle komma ändå. Han svarade helt lakoniskt: Om ni håller så styvt på det, så kom! Er Carl Larsson.

Men jag hade inga pengar, inte ens respengar. Alltså blev jag informator i en prästgård i trakten under ett par långa trista månader. Vid uppgörelsen befanns det, att avlöningen knappast skulle räcka till

det nödvändigaste i ekiperingsväg. Med förtvivlan i hjärtat reste jag hem och gick i skogarna och ritade pittoreska träd. Jag gick in i stugorna och tecknade bondgubbar. De långa kvällarna använde jag till att skriva latinska brev till min käraste kamrat i Uppsala. Jag klagade min nöd på åtskilliga versmått och rasade mot gudarna och mest mot Jovem Optimum Maximum, som icke ville besöka mig i form av guldregn! Vartill tjänade nu mina tentamina i latin och grekiska, mina collegia i jämförande språkforskning, min usla sanskrit och mina studier i finska?! Sistnämnda språk hade jag vinnlagt mig om under minst två år, ty jag var kär i en finsk flicka och knogade Kockströms grammatik och gjorde vansinniga försök att med hjälp av lexikon intränga i Kalevalas hemligheter.

Med femtio kronor på fickan satte jag mig en höstmorgon på tåget, som skulle föra mig till Göteborg. Men en kvart förut hade jag fått ett dråpslag. Med posten hade ett brev kommit från Finland, i vilket flickan tog avsked. Jag minns att jag gick ut i köket och högg sönder ett skärbräde i vansinnig och vanmäktig smärta. Min mor åsåg förstörelsen och jag berättade orsaken. Hon sade: — Tag ett råd med dig på vägen: Lita inte på kvinnor! Jag tog henne i famn och rusade upp på mitt tåg. Hemmet låg bakom mig!

Helt säkert trodde mina reskamrater att jag var en lössläppt dåre. Jag grät och önskade att mitt hjärta skulle brista. Jag sjöng och högg kniven i min kappsäck. En gumma gav mig kamfer på en sockerbit. Men hennes man tog fram en brännvinskutting, en pjäs av järnbleck, och bjöd mig en dragnagel, sedan han först hållt ned ett par i sitt snusiga gap.

— Ta nu kamfert på en sockerbit igen, så sa studenten få si atte han blir fresker! sade gubben. Jag lydde och lugnade mig något.

Med den gubben fick jag sällskap ända till Jönköping. Jag delade min matsäck med honom och vi drucko kaffe tillsammans på en krog. Han var en ovanligt hygglig man och jag berättade alltsammans för honom och hans gumma. Min fästmö hade övergivit mig. Det var ju något förfärligt!

— Va ho riker? frågade gubben.

— Nää!

— Då sa studenten inte sörja!

— Ho va la utå hasskap? frågade gumman.

— Jaa.

— Ja, si tocka sa en inte lita på! Men dä finns monga flecker som vell ble prästfruar. För studenten stoderar la te präst?

— Nää.

— Jasså, ja si då, så —

Och gumman suckade vid tanken på min framtid.

Vid en station icke långt söder om Falköping stod på perrongen en man som jag kände. Han var hästkarl och titulerades stallmästare. Jag hade gjort hans bekantskap några år förut, då jag var informator i södra Västergötland. Han kom fram till kupén.

— Vart skall du resa?

— Till Göteborg och bli målare.

— Tror du att du kan göra ett hästporträtt åt mig?

— Naturligtvis! högg jag till.

— Stanna då hos mig och måla en riktigt fin häst.

— Men jag har köpt biljett till Göteborg!

— Åja, men det spelar väl ingen roll. Så mycket pengar får du väl för hästporträttet.

Jag hoppade av tåget med min kappsäck och mitt målarskrin. Jag hade ju fått min första beställning. Makterna voro gynnsamma, auspicierna goda.

Jag målade hästporträttet. Det var svårt, men min värd blev nöjd. Vi hade en rolig vecka tillsammans. Ibland reste vi in till Falköping och festade. Mina pengar smulto ihop. Och så kom uppgörelsens dag. Jag fick tio kronor för porträttet och bleknade. Min värd hade aldrig betalt mera för en tavla och jag var övertygad om detta, då jag såg de konstverk som

prydde det lantliga hemmets väggar. Jag har varken förr eller senare vågat ge mig i affärer med hästhandlare.

När jag steg av tåget på Göteborgs station hade jag jämnt två och femtio i min ficka och kände ingen människa i stan. Mina känslor voro vad man kallar stridiga. Knogande på min tunga kappsäck dök jag ut i världsvimlet, fick syn på en krog, steg in för att äta och höra mig för. På den tiden kostade det knappast något att äta. För mindre än en krona borrhade jag i mig kött och potatis för att vara beredd på vad som helst i svältväg några dar framåt. För övrigt litade jag på min småländska härstamning. En hygglig kypare gav mig åtskilliga direktiv. Jag skulle köpa en hyreslista och ge mig i väg utåt Majorna, ty där var det billigt.

Och med omkring en och femtio i reda pengar, kappsäcken och målarlådan beredde jag mig att erövra Göteborg. Solen sken visserligen och jag var mätt. Men en och femtio! Hjärtat ville stanna.

Det blev ett knogigt göra att släpa grejorna ut till Majorna och börja gå efter hyreslista. Jag kunde ju icke slå mig på bröstet och skryta över en späckad plånbok. Överallt blev jag tillbakavisad och på ett par ställen nästan utkastad, när man fick veta att jag

icke kunde betala i förskott. Men jag kunde ju sätta målarlådan i pant, föreslog man.

Och den som jag skulle leva på! Nehej, det gick inte.

Så småningom hade jag utnyttjat alla lämpliga adresser i Majorna och fick på ett ställe rådet att resa från stan, innan polisen hunnit ta mig. Jag passade bättre på luffen på bondvischan. Där kunde jag möjligen förtjäna mitt bröd på ärligt sätt genom att måla plank. Men artister! Fy tusan! Sådana skojare känner man till!

Det började bli afton. Avhånad och slokörad gick jag nedåt Skeppsbron, funderande på att ta hyra på någon båt. Jag hann till Masthuggstorget och där låg ju Sjömanshuset. Snett emot detta såg jag en förfrisk krogskylt: Öl och porter. Jag slank in där, fick en halv öl och begrundade min ställning. En man i arbetsblus satt vid bordet bredvid och såg att jag studerade hyreslistan.

— Är herrn resande på stan? frågade han.

— Jojomensan.

— Vad är herrn för någe?

— Artist.

— Målareartist, kan jag se på lådan. Har herrn fått någe rum? D'ä ont om rum. Men jag har en

moster, som hyr ut sitt rum ibland. Hon bor på andra sidan exercisheden i en liten stuga, som väl snart skall rivas, för dom bygger därutåt, se! Hon brukar hyra ut rummet och bor i köket, för hon är fattig som en lus. Försök hos henne. Hygglig är hon och hon lämnar nog rummet för en tolv eller femton kronor med kaffe om morgnarna. Snygg är hon också, vad det anbelangar.

Han uppgav adressen.

— Men hon vill väl ha hyran i förskott, kan jag tro, undrade jag.

— Har herrn inga pengar, då?

— Nej!

— Ja si det var en annan femma. Då var det inte värt!

Han spottade och vände mig ryggen. Jag betalade de tio eller tolv öre min ölfaska kostade och beredde mig att gå till den nya adressen. Kanske den var ett tecken från höjden.

Med tungt hjärta gick jag den långa vägen genom så gott som hela stan och kom svettig och ledsen till exercisheden. Där måste jag börja fråga mig fram och slutligen nådde jag målet. Det var en liten en-våningsstuga med en trädgårdstappa framför. Vägarna lutade farligt av ålderdom och murkenhet. Men

där fanns blommor i fönstren och snygga vita gardiner. Jag steg in. En liten gumma satt och stickade strumpor. Det doftade kaffe där inne och såg verkligt trevligt ut.

Jag hälsade och frågade om jag kunde få hyra rum, fast hon inte annonserat. Jag berättade om mitt möte med hennes släkting.

Gumman sken upp.

— Jaså känner herrn honom?

— Inte mer än att vi nyss träffats på en krog.

— Ja si han har alltid varit lite svag för krogen, men han har ett gullhjärta, dä har han, pojken. Jaha, nog kan jag hyra ut rummet om herrn är snygg av sig och inte drar hit löst folk och fruntimmer. Femton kronor vill jag ha och då får herrn kaffe med dopp om mornarna.

— Det passar mig utmärkt. Då stannar jag med det samma. Jag har inte mera bagage än det jag bär med mig.

— Ursäkta, men jag skulle väl ha reda på vad herrn är för någe — —

— Jag är artist.

— Artist! Nej gudbevare mej! Då får han inte bo hos mej. Gå sin väg! Dä bodde en artist hos mej tre veckor i våras och han smet ifrån betalningen.

Jag var så dum och godtrogen, så jag tog inte i förskott. Nej artister, d'ä ett byke, dä! Han gick ändå på Valand och såg så fin ut och kunde lura mig så skamligt!

— Hör nu frun! sade jag, och jag tror att jag nästan hade tårarna i halsen. Jag skall berätta som sanningen är. Jag har inte mer än en och tjugufem och vet inte, var jag skall få pengar ifrån. Men jag kan arbeta och skall nog skaffa pengar om ett par dar. Se här — och jag låste upp kappsäcken. Här har jag två fina kostymer och skjortor och kragar. Behåll kostymerna tills jag hinner tjäna ihop en slant, men låt mig stanna kvar.

— Har han inga bekanta i stan?

— Inte en kotte!

— Håhå, ungdom och lättsinne följs alltid åt. Kom fram, får jag si på honom lite närmare!

Och gumman spände ögonen i mig. Men hon kunde inte hålla sig riktigt allvarlig och hela hennes ansikte lyste av godhet.

— Si nu inte så surmulen ut för att jag sir på honom. Herren ger väl alltid någon råd. Jag tror på herrn, ja det gör jag. Ta av sig rocken och sitt ner så ska jag bjuda på kaffe. Ja, han får stanna. Och kostymerna vill jag inte ha. Dem kan han behöva, när

han ska va fin. Jag är väl ingen pantlånarekärning heller.

Jag tog gumman i famn och ville uppföra en krigsdans med henne.

— Så ja, lugna sig, herrn! Hur skulle dä gå om inte vi människor försökte hjälpa varandra?

Räddad, hurra!!

Och jag satte mig genast ned att arbeta. Jag klippte sönder några blad ur en skissbok i lämpliga storlekar och började måla akvareller — gratulationskort, skojiga bönder och förskräckliga busar. Jag målade julkort och nyårskort med busar i snö och bönder som pokersade. Jag arbetade hela natten och långt fram på morgonen, ty min värdinna hade en liten lampa och fotogenbuteljen var full.

— Har han inte legat på hela natten? ropade gumman då hon gläntade på köksdörren. Och suttit och bränt den dyra fotogenen! Är det reson med sådant överdåd!.

— Jag har arbetat och nu skall jag gå ut och kursa det här. Kom och titta.

Hon kom fram till bordet i nattröja och understubb och tittade.

— Ysch — tror han att folk vill ha såna där otäckheter? Men se smaken är konstig nuförtiden.

Varför målar han inte vackra saker? Ja, han var likadan, den där ledingen som lurade mej. Han gjorde likadana fullheter. Men han söp väl opp det han förtjänade, för inte såg jag till ett öre.

När jag druckit mitt kaffe och doppat stadigt gick jag ut att erövra Göteborg. Jag hade arbetat väl tolv à fjorton timmar och hunnit göra trettio kort färdiga och skönt bemålade.

Jag gick in i en cigarrbutik vid någon av Hamngatorna och bjöd ut mina mästerverk och si! Jag fick sälja hela bunten för tjugufem öre stycket och var nu den lycklige ägaren av sju och femtio, köpte en pipa och en tobaksburk, gick hem och visade gumman resultatet av min expedition och ville göra avbetalning på hyran. Men den hederliga själen vägrade.

Och så klädde jag mig fin för att göra min uppvaktning hos Carl Larsson.

Han låg ganska allvarligt sjuk i sviterna efter en blodförgiftning, vill jag minnas. I tamburen sade man mig att han icke tog emot. Men under resonemanget med tjänarinnan öppnades en dörr och där stod han. Hur väl kände jag icke igen honom efter hans många lustiga självporträtt. Han såg feberaktig ut och hade huvudet omlindat med ett vitt bandage.

— Jag låg, sade han, men jag hörde ert namn och

steg upp. Så livat att se en studentmössa! Stig in!
Jag är ganska eländig, men det reder sig väl.

Jag slog mig ned på kanten av en stol.

— Jaha, och nu skall ni bli artist. Hemligheten är:
man måste se, se, se och se jäkligt! Jäkligt

Carl Larsson.

och jämt! Inga lakuner i seendet. Och välkommen nu!
När jag blir litet kryare, få vi talas vid ordentligt. Gå
bara upp på Valand nu medsamma och börja arbeta.
Har ni pengar?

— Jaa då!

Så skall det låta! (Han plirade på mig, höll med
ena handen för munnen och stödde långfingret mot
näsan.) — Undrar hur det egentligen förhåller sig

med den saken. Men man ska ta livet i kragen, gosse! Annars blir det livet som tar en själv och det är inte meningen. Adjö, nu går jag och lägger mig igen.

Glad och förhoppningsfull stegade jag ut ur Carl Larssons villa, satte studentmössan på sned, spände ut bröstet och ägde hela stan. Pengar hade jag ju och min första åtgärd var att köpa några cigarrer. Jag gick in i en tobakshandel. Milda Gudar! Bakom disken stod Clara, som en gång behärskat cigarrbutiken mittemot Rullan i Uppsala och där jag lagt ned både tid och pengar. Det blev ett återseende! Disken hindrade oss icke att ta varandra i famn.

Jag frågade om hon kunde sälja vykort och gratulationskort åt mig.

— Så mycket kandidaten vill! Och hur må alla prisarna? Berätta, berätta!

Hon klappade i händerna av glödande intresse.

— Hur mår Ernst Konrad och Mante och Gucku och Nasus och den tokiga och snälla Jolle och Moppe och Krepis? Berätta, berätta!!!

Och jag berättade det lilla jag visste, ty jag hade ju rymt från Uppsala och skulle bli artist. Vi upplivade gamla minnen och särskilt ett efter en vådlig frukost på Rullan, som var så intensiv att vi trots våra ytterst begränsade tillgångar beslöto fortsätta den i Stock-

holm. Vi måste först skaffa tobak för resan och vi visste att vi fingo sådan på kredit hos den goda Clara.

Just som vi stodo och utvalde lämpliga cigarrmärken, kom en fruktansvärd buse in i butiken och tiggde. Han var mycket gammal och rysligt förfallen, en människotrasa. Vi kände till honom. Han söp ohyggligt och ställde sig om möjligt eländigare än han var, varje gång han bad om en slant. Vi voro i världens förnämsta festhumör och sågo framtiden genom ett regn av solstrålar.

— Snälla herrarna, sade busen, skänk en gammal student en liten peng!

Inte hade han varit student inte! Men han ville göra sig ytterligare tragisk.

— Nää, lille buse, sade Jolle, pengar har vi inte. Men en kyss kan du få!

Och han omfamnade busen och gav honom en smällkyss!

Busen stirrade förskrämd på Jolle och sprang ut — sprang som för livet. Och när vi sedan kommit ner till järnvägsstationen för att lösa biljett och någon föreslog att vi skulle ta tur och retur, dekreterade Jolle: — Ä ni galna? Inte har vi råd att ta returbiljetter.

Vi reste på enkla och lyckades verkligen efter ett par

dagars Stockholmsvistelse ta oss hem till Uppsala igen.

Å! Det var tider! Men livet lekte lockande och oemotståndligt. Vi behövde inte erövra det, ty det kom oss till mötes av sig självt. Vi hade bara att ta. Och jag ångrar intet. Å, dessa högtider av skratt, vilda förslag, fjärilslek bland rosenmoln, sentimentalitet, ånger, rädsla och underbara räddningar!

Allt sådant stod jag och pratade med Clara om länge, tills jag ansåg tiden vara mogen att gå till Valands målarskola och bekanta mig med mina blivande kamrater. Naturligtvis skulle vi äta middag tillsammans och jag skulle bjuda så långt mina slantar räckte till — ty jag hade ju Claras goda säljar-egenskaper i reserv och i natt skulle jag måla en oändlig mängd nya gratulationskort. Jag skulle över-svämma Göteborg med konst, så att dess borgare tvungos att gå med snöplogar på gatorna för att komma till sina kontor.

Eftertänksamt klev jag uppför anstaltens allvarliga trappor. Kom in i ett stort rum med röda väggar och in i ett sorl. Jag såg ryggarna av en massa kvinnor och några män. Alla utom en arbetade framför ett staffli och längst borta stod en modell på sitt

bord. Det var en liten svarthårig pojke, mager som en sjuk tuppkyckling.

Mannen, som icke arbetade för tillfället, fixerade mig och jag presenterade mig som blivande elev.

— Mitt namn är Otto Holmström och det är väl bäst att vi går och dricka öl medsamma. Fan kan inte arbeta här. Man får inte plats och modellen får man inte se annat än en och annan sekund under armhålan på någon av fröknarna eller då dom lutar sej åt sidan för att formera kolet. Vi blir naturligtvis bröder ögonblickligen! Har du pengar, för man blir törstigt av allt kolstybb och krita som man skickar efter öl på? Har du staffli? Nå ja, det behövs inte — d'ä lika bra att titta på modellen — och ge fan i'en. En konstnär skall inte arbeta — utom då modellen är rund och bussig och full av poesi i stjärten och armarna och har små rosenbröst och ben som Ulla Winblad, när hon kröp inunder med ett dunder vände sig och log! Kan du sjunga Bellman? Nå ja, det behövs inte! Huvudsaken är att man tycker om en sak och begriper den. En konstnär behöver inte göra ett dugg, bara begripa. Och blir han tvungen att göra något så kan han det alltid bättre än alla professorer. Ylons, va ä dä! Ylons, det är öl, det är vårt namn på öl. När jag säger: Ylons, va ä dä? då ä fan lös och

då går vi ner i vår speciella källare och dricker på kredit. Här finns många stiliga kvinns för resten, men di ä strama — di ä bättre mans barn. Ä du stram för att du ä student? Nå, lägg då bort den där mössan, den passar inte här, du kan få två kronor för den hos farbror — skaffa en hatt med gungning i, en italiensk rövarhatt, den passar mycket bättre här. Hallå, boys, ylons, va ä dä?!

Några ynglingar vände sig om och betraktade Otto Holmström.

— Här är en ny, förstår ni! Ylons, va ä dä?! Arbeta??? Modellen är snart ledig och då blir vi lediga också. För resten har du inget staffli, du har inget papper, inget kol och inget franskt bröd att radera med, du är slagen till slant. Nu går vi och dricker öl och sen äter vi middag och så går vi på Lorensberg. Ylons och punsch, va ä dä?

Inom några minuter voro Otto Holmström, tre andra unga artister och jag, alumnen, på väg till en ölkrog för att diskutera konst och liv. Jag måste medge att jag var mycket nyfiken på hur länge mina gratulationskortspengar skulle räcka.

Men jag hade ju papper och en akvarellåda och min värdinnas förtroende.

Det säger sig nästan självt, att vi festade om tills

mina pengar tagit slut. Det var på småtimmarna då jag kom hem till min lya. Naturligtvis satte jag mig att rita och måla vykort igen och lyckades fabricera ett stort antal. Min värdinna förfasade sig över att fotogenen sjönk så snabbt i buteljen, men hon berömde min arbetsamhet, då hon serverade mig morgonkaffet.

— Men det här livet står herrn inte ut med länge!

A — hon visste inte vilka ohyggliga krafter jag satt inne med och fantasin klickade icke. Jag hade fräcktat till och gjort några större saker, som jag beräknade få mer än tjugufem öre stycket för. Och när jag gick ut för att sälja, visade det sig snart att jag inte misstagit mig. Efter några timmar hade jag sålt för mer än tjugu kronor och när jag kom hem, kunde jag betala halva hyran trots den gamla stiliga gummans protester.

Och jag gick till Valand igen. Där var samma trängsel. Jag kom icke åt mer än en bråkdelen av modellen, och fann att här kunde jag inte lära mig något om icke förhållandena ändrades. Jag beklagade mig för Otto Holmström.

— Vad fan skall du med modellen att göra? Teckna artistflickornas ryggar — det finns vackra saker i dom också, din idiot!

Och jag tecknade ryggar. Tecknade ryggar och drack öl och åt middag med kamraterna på deras

favoritkrog, en bolagsdito, där man fick dillkött, en sup och en mugg svagdricka samt bröd så mycket man orkade — allt för femtiofem öre. Och lade man till tjugu öre fick man kaffe. Det var ett paradiset på jorden. Och där gjorde vi bekanskskaper med en massa folk, unga yrkesmålare och trevliga hantverkare. Men också med en del underliga individer med mystik över sig och underjordiska vanor och inkomster.

En situation från den krogen, en kväll, det regnade och vi sökte skydd undan höstrusket, ty våra överrockar hade gått all världens väg. Vi drucko kaffe, Holmström, Olof Sager-Nelson och jag. Plötsligt upptäckte jag en gammal bekant i ett mörkt hörn. Jag kom ihåg honom från min tidiga barndom. Han hade rymt från sitt hem och blivit sjöman och det slagets romantik har alltid tilltalat mig. Jag blev glad och varm i själen vid åsynen av en smålänning som jag lekt med som pojke och gick bort till honom. Då först såg jag att han var i sällskap med tre andra högst suspekta figurer och alla fyra höllo på att räkna pengar. De hade stora tjocka sedelbuntar och räknade och viskade och grälade.

— God dag på dej, Jonte! sade jag, ty det var för sent att draga mig tillbaka, fast min instinkt sade mig att det varit det riktigaste.

— Vem fan ä du?

— Känner du inte igen Albert?

— Känner inte fan nån Albert! Gå å lägg dej, din jävel!

Han såg så fräck ut att hela min själ reagerade. Men jag såg att han kände igen mig. Jag blev arg och sade någon småländskt inspirerad dumhet som säkerligen inte passade i situationen.

— Ge dej i väg, jävla snobb, annars sprättar ja opp dej!

Jag gick tillbaka till mitt sällskap och berättade den sorgliga utgången av expeditionen. Olof Sager-Nelson blev intresserad.

— Dom har stulit pengar och sitter och delar rovet. Ska vi säja till polisen? Du ska få se att vi får läsa om något stort inbrott eller någon bondfångarehistoria.

— Nej, låt dom vara.

De fyra hade emellertid fått ögonen på oss, fixerade oss med lömska blickar och tycktes rådslå om oss på ett högst obehagligt sätt. Jag föreslog att vi skulle gå ifrån krogen.

Vi gingo. Vi hade hunnit några steg, då Olle plötsligt skrek: — Dyk i gatan, Albert!

Jag dök — och en gatsten passerade över mitt

huvud. Jag vände mig om. Nedanföör krogtrappan stod Jonte och knöt näven åt mig.

— Har du blivi deckare, jäkla Albert? skrek han. Blanda dej inte i mina affärer, jäkla spion, för då sprättar jag opp dej. Ge dej i väg, annars — — —

Och han tog upp en gatsten till. Där fanns gott om sådana, ty man höll på att reparera gatan.

Och så försvann Jonte för andra och sista gången ur mitt liv.

Jag vet verkligen inte, hur många vykort jag målade under de två första månaderna av min tillvaro i Göteborg, men de voro legio och jag hade bondtur med försäljningen.

Så småningom hade Carl Larsson frisknat till och börjat undervisa. Hans förmåga i detta avseende var underbar. Men fortfarande var det lika trångt omkring modellbordet och vi karlar försökte ju vara gentleman, d. v. s. vi avstodo våra platser åt de unga konstkvinnorna.

En enda gång lyckades jag komma före de andra och tecknade en modellrygg på en halvtimme. C. L. hade förut i sin även i Valand belägna ateljé talat med mig om karaktär i linjer och givit mig högst värdefulla och förnämliga upplysningar på sitt originella sätt, så att jag började få en aning om hur man skulle bära sig åt.

Och när jag nu gjort min modellrygg och han sade: — Just så där skall det göras! höll jag på att explodera av glädje — och gjorde sedan aldrig någon modellteckning mera på Valand.

C. L. skaffade mig beställningar och jag började få litet umgänge i stan, delvis med några trevliga och goda kvinnliga kamrater. Jag köpte färg och duk och staffli och knogade med kamraterna ut i den så kallade naturen, där vi gjorde studier.

Jag flyttade från min hyggliga värdinna, ty jag fick icke plats med mina grejor i hennes lilla kammare. Men fortfarande var det klent med överrocken och dillköttkrogen var mitt tillhåll.

Otto Holmström och jag målade mycket tillsammans, både landskap och modell. Jag har sällan träffat en målare som förstått kvinnokroppen så som han. Han gjorde poem av armar och ben och bålar, visslade, söp, sjöng och målade, smorde ned kvadratmeteris med kolpapper, men när han någon gång fick pengar, försvann han några dar och kom tillbaka olycklig med blåmärken och ruelse. Han var den störste bohemien jag träffat, och det vill inte säga litet, ty jag har umgåtts med praktexemplar av detta släkte Europa runt. Stundom hade vi varken duk eller terpentin eller olja och klent med färgen var det också. Då

målade vi på takpapp och brädlappar och vad som helst och använde fotogen för att tunna ut färgen. Jag har ännu en underbart vacker studie som han målat med rester ur mitt färgskrin och det sista i fotogenlampan.

Så småningom flyttade några stycken av oss utanför stan bortåt Örgryte, där vi hyrde ruinen av ett gammalt skolhus, där golvet eller taket — vad man vill kalla det — ramlat ned mellan ett par våningar och där en aldrig och sprucken järnspis prydde ett hörn. Över densamma, en bit uppåt väggen, hängde resterna av övre våningens kakelugn, riskabel och pittoresk. På järnspisen stekte vi vår sill och dess doft hade snart impregnerat kläder och väggar och allt, hela vår tillvaro utom psyken.

Gud vad det såg ut i det rummet! Men Gud vad vi hade roligt där! Och vad det arbetades där och vilka fantasier som föddes i denna lya!

HIC HABITAT FELICITAS.

(Här bor lyckan) hade jag målat över ingången. Och där fingo vi besök av Carl Larsson. Första gången han kom in höll han på att slå baklänges av silllukten och den dåliga tobaken. Men när han upptäckt oss genom molnen i rummet, sade han:

— Ja, pojkar, vore jag inte gift skulle jag flytta ihop med er och vi skulle gno och arbeta som i ungdomens vår! Ty detta är livet! Det kommer ni att begripa, när ni blir äldre, och ni skall alltid längta tillbaka!

Men jag undrar verkligen om jag längtar tillbaka till vår idyll vid Örgryteån. Nej det gör jag icke. Jag minns dagar av förtvivlan och brist på självtillit, pengar och mat. Jag minns oändligt trista och smällkalla vinterdagar, när rutorna voro täckta av frost — ty innanfönster funnos icke och väggarna bestodo mest av glasdörrar och fönster. En kamrat låg i lunginflammation. Olle Nelson och jag hade varit ute på en nattlig expedition för att skaffa ved, ty det fanns gott om staket i Örgryte. Vi hade eldat så att järnspisen lyste farligt glödröd och placerat kamraten med sängfoten närmast värmekällan, ty är man bara varm om fötterna, fryser man inte, sägs det. Men ur hans mun stod andedräkten vit och han skakade av köld under sitt usla täcke. Ingen mat hade vi, ty krediten i mjölmagasinet var slut och vi levde av öl, som vi fingo hämta på grund av vår vänskap med flickan i butiken. Då räddades vi av en hygglig smedshustru som bodde på samma område och anade vår misär. Hon kokade en väldig järngryta full av potatis och skänkte oss.

Jag underlät aldrig att hälsa på henne vid mina besök i Göteborg sedermera under de år hon ännu levde.

Men om vår Örgryteidyll har jag skrivit utförligt i en berättelse som jag kallat *Smokingen*, ett plagg som renderade oss sjuttiofem öre hos farbror, ty i pantlånekretsar kände man på den tiden icke till raffinemang i klädedräkt — eller berodde det måhända på att smokingen var Europas kortaste och sydd av en bondskräddare i Ingatorp i Småland. Den såg ut som en väst.

Emellertid hade vi verkligen roligt, underbart roligt i vår enkla lya, så roligt att Otto Holmström, som bodde hemma hos sina föräldrar och där hade det sorgfritt, flyttade till oss för att dela vår slosill, köpt för billiga pengar i en skuta i hamnen. För femtio öre fick jag en gång så mycket av en gemytlig fiskare att jag hade verkligt besvär att knoga hem fångsten.

Ryktet om vårt glada liv spred sig i skolan och lockade en förmögen kamrat att för några dagar slå sig tillsammans med oss. Han skulle inom kort resa till Paris, målet för allas våra drömmar. Han var bekant med Ivan Aguéli och denne, som tog sitt bohemliv på fullt allvar och möjligen icke var alideles utan humor, hade skrivit till honom att man måste svälta för att bli en riktig konstnär och rått honom att träna sig på

det området för att icke vara alldeles oerfaren när han kom till Frankrike. Alltnog — vår kamrat kom och tränade sig, men jag tror att trots allt han tjuvåt ibland på Operakällaren, hans mage icke stod ut med vår diet, ty han lämnade oss snart och uppträdde sedermera blott då och då som gäst.

Jag kommer ihåg första gången jag såg något av Aguéli. Det var i Carl Larssons ateljé. Jag minns att jag tyckte om färgen, men avskydde teckningen. C. L. höll på att måla Coquelin ainés porträtt som Mascarille i *Les précieuses ridicules*. Jag blev presenterad för den ryktbare mannen och skämdes fruktansvärt för min gräsliga skolfranska. Jag minns hur Coquelin beundrade Aguélis nakna modeller och talade om renässansen inom konsten. När jag efter några oförgätliga minuter skulle gå, högg C. L. mig i kragen och frågade:

— Hur står det egentligen till med er? Är ni sjuk?

— Nej, inte alls!

— Har ni några pengar?

— Ja, tack jag reder mig.

— Talar ni sanning nu?

— Ja! ljög jag fräckt.

— Nej, det gör ni inte!

Och han tog upp en femtilapp, stoppade den i min

västficka och sade: — Var nu inte generad! Ni kan ju göra någon liten sak åt mig för den där pengan. Tror ni inte att jag själv varit med om sånt där som ni? Jojomensan! Och nu har monsieur Coquelin givit biljetter till Les précieuses ridicules åt er och några av era kamrater. Kanske pengarna passa bra till litet ekipering — va?

Överlycklig störtade jag ut till kamraterna i ateljén bredvid och berättade att vi voro bjudna på teatern av Coquelin. Biljettpriserna voro så höga att vi icke ens i våra blygaste drömmar tänkt oss möjligheten att komma dit.

Ännu står den teaterkvällen för mitt minne som den underbaraste jag upplevat. Men Coquelin var ju också enastående. Jag har en annan anledning att komma ihåg den, ty vi superade naturligtvis efteråt på Operakällaren och på hemvägen blevo Olle och Otto infångade av polisen och kastade i fängelse på grund av illa dolda glädjeyttringar. Som tränad uppsala-gruffare under Raabs egid — höll jag på att säga — lyckades det mig att få ut de två bråkstakarna ur arresten. Det gick på grund av en så kallad tillfällighet, ty medan jag höll på att övertyga de vakthavande konstaplarna om nödvändigheten att släppa loss två oförvitliga men glada medborgare, kom polismästare

Elliot tillstädes. Han blev högst förvånad att se mig i polisen, ty jag hade några gånger varit inviterad på middag i hans hem.

Jag fick verkligen lov att ta med mig kamraterna, om jag ansvarade för dem på hemvägen. Naturligtvis ansvarade jag.

Men några gathörn närmare hemmet — vår Örgryte-lya — kommo de åter i polisens klor och fingo sitta kvar till morgonen. Den gången hjälpte ingen logik. Men jag var väl i mitt försvar mera dialektiker än logiker. Och det hemska var att Elliot kom även till detta polisvaktkontor mitt under mitt ivrigaste försvar, som behagligt ackompanjerades av Olles och Ottos vilda hemlandssånger. Elliot sade att jag borde välja mitt umgänge och jag sade att jag valt. Som gammal S. H. T.-are fattade han emellertid det djupt prekära i min situation, log ett löje som han sökte göra så bistert som möjligt och försäkrade att om jag fortfor att vara verkligt enträgen, fanns intet som hindrade att jag kunde få dela mina kamraters öde.

Morgonen därpå återstod av min femtilapp jämnt så mycket att jag kunde förljuva de nyss frigivna fångarnas något dävna tillvaro med dillkött och svagdricka på vår vanliga bolagskrog.

Vi hade en kamrat, en dam med adligt namn, vacker,

ståtlig och av högst aristokratiskt utseende. Vi hade också en annan kamrat, en sävlig bonde, son till en hemmansägare i Halland. Han var porträttmålare och gjorde de vidunderligaste konterfej av underoffice-rarna vid Göta artilleri. Denne högst lantlige och oskuldsfulle konstnär blev plötsligt som förvandlad. Från att vara en bild av hälsan själv med ett ansikte som en gammal fiol i färgen, bleknade och magrade han, började gå för sig själv och se dystert ut. Han ingav oss allvarliga farhågor för sin hälsa.

En vacker förmiddag hade vi modell på skolan. Under en rast kom han till mig och ville ha ett samtal.

— Hör du Engström, känner du fröken v. K.?

— Ja visst!

— Tror du ho bler arg, om ja bjur henne på en halv punsch?

— Hur kan man bli arg, när man blir bjuden på punsch?

— Jo men ho sir så stolt ut. Ja undrar om ho inte ä högfärdi — — fast ja har ju allri talt ve henne — —

— Hon är inte högfärdig alls, hon är en stilig flicka.

— Tror du ja törs?

— Du är kär i henne, kan jag förstå.

— Jae, dä ä ja!

Och han suckade som en fördömd.

— Då ska du smida medan järnet är varmt. Jag tror inte att hon tycker så illa om dig heller. Det ser nästan så ut.

Han sken upp över hela ansiktet.

— Vill inte du följa mä ner på restaurangen (i samma hus), så ska ja bju dej på en halv punsch mä?

— Nej tack, ska du fria så ska du vara ensam med henne. För resten dricker jag inte punsch på förmiddagarna, men det gör nog hon, för flickor tycker om det som är sött.

Den olycklige gick fram till fröken v. K., där hon stod mitt i en bukett målarflickor, alla av familjetyp och alldeles olika nutidens unga konstnärinnor.

— Kan ja få säga ett ord åt fröken v. K.? sade giljaren bockande och skrapande.

— Var så god! sade den tillbedda med en ädel böjning på sitt vackra huvud.

— Hör nu fröken v. K., följ mä mej ner på kaféet å dreck en halv punsch!

Fröken v. K. stirrade, en bild av ytterligaste förvåning, på den eljest moltyste hallandsbonden. Vad hade flugit i karlen? Hade han plötsligt blivit vansinnig? Eller var det en yttring av en fräckhet utan gräns?

Hon svarade icke. Hon bara vände sig om och började teckna, ty modellen steg just upp på bordet.

Men den försmådde lomade av och grep mig i förbifarten. Vi gingo ut i vestibulen.

— Ho velle inte! Ho svarte inte! Ho ä högfärdi. Eller har du sköjat mä mej, Engström?

Snyftande sjönk han ihop över trappbalustraden. Hans rygg skakade.

Jag hade fått en läxa för livet. Man skall aldrig skämta med kärleken.

En gång hade jag sålt för hela trettio kronor. Summan var svindlande och något måste företagas. Olle Nelson, Otto Holmström och jag höllo en lång och allvarlig överläggning om lämpligaste sättet att decimera förmögenheten. Göteborg som nöjesstad började bli tom och ihålig. Vi beslöto att utvidga våra geografiska kunskaper genom att resa till Kungsbacka. Ingen av oss hade varit där. Naturligtvis borde hålan civiliseras genom ett besök av tre konstnärer, som visste att leva flott, hade medel därtill och kunde visa de goda borgarna hur gentlemän uppträda. Dessutom visste vi att för bortåt femtio år sedan en brand härjat staden. Vi ville se hur man reglerat den efter branden. I vidrigt fall voro vi säkerligen männen att reglera om den.

Vi köpte tredjeklassbiljetter för en löjligt liten summa och befunno oss snart i den goda staden som drömde vid sin å fullkomligt omedveten om vad som väntade den. Det var torsdag och naturligtvis skulle vi ha ärter och varm punsch på det förnämsta lyx-hotellet. För säkerhets skull delade vi pengarna — vi hade kanske en tia tillsammans förut — ty det kunde ju hända att vidriga omständigheter skilde oss åt under våra regleringsbestyr.

Vi voro de enda gästerna i matsalen och när vi fått var sin halva varm punsch till ärterna, ätit plättar och övergingo till den kalla punschen och kaffet, var vårt humör det bästa i Halland. Olle Nelson, som var mycket vig och stark, demonstrerade för den intresserade vaktmästaren sin konst att slå volt med ena handen i golvet, medan han med den andra höll en halv punsch för munnen och under oupphörliga volter tömde densamma. Krogens träkonstruktioner skakade i sina grundvalar och föranledde värden och värdinnan att infinna sig. På den tiden funnos inga utkastare och vi övertalades så småningom genom vänligt tilltal om nödvändigheten att byta lokal. Vaktmästaren belönades furstligt och vi avtroppade.

Ty vi hade ju våra skissböcker med oss och hade verkligen haft en svagsint tanke på att arbeta litet.

Vi åtskildes och doko in i gränderna för att var för sig söka uppsnappa något karakteristiskt, något pittoreskt gammalt hus eller någon tilltalande buse. Men staden var ju icke äldre — strängt taget — än femtio år och var tråkig med de efter eldsvådan ganska nya husen. Jag gick till ån och ritade båtar och blev av en fiskargubbe bjuden på kaffekask i utbyte mot ett »konterfej» av hans gumma.

Jag hade riktigt trevligt ombord och glömde tid och rum, tills jag plötsligt upptäckte att det började skymma. Vi måste tillbaka till Göteborg med sista tåget, jag tog hastigt avsked av min värd och begav mig uppåt staden för att återförena mig med mina kamrater.

På Storgatan — eller vad den hette mötte jag hotellvaktmästaren, som kom springande barhuvad.

— Det var bra att jag fick tag i herrn. Polisen är efter herrarna!

— Polisen? Hur många finns det?

— Två stycken.

Jag drog en suck av lättnad.

— Nå men varför är polisen efter oss?

— För att stan ä i oppror!

— Nå jag är då oskyldig. Men har ni sett till mitt sällskap?

— Dom har gått in på bägge bolagskrogarna och bjudit på brännvin över lag, så finkan är proppfull. Men nu vet jag inte var dom är.

Plötsligt dök en ålderdomlig poliskonstapel upp ur en gränd och styrde rakt på oss.

— Jo herrarna ä just riktiga herrar! Fy faen!

Och han spottade föraktfullt.

— Ge sej till å bjuda stans värsta fylletrattar på så mycket sprit de vill ha. Dä ska kosta herrarna dyra pengar i böter.

— Nå var äro mina kamrater?

— Di sprang till skogs! Men ja får la tak i dom. Dä har varit slagsmål och elände och titta så ja själv ser ut!

Han vände sig om. Rocken var spräckt i ryggen och ett stort tygstycke bortrivet.

— Dä här får herrarna betala.

— Ha vi rivit sönder konstapeln?

— Nej dä har ni inte, men dä har era gäster gjort — å inte har di pengar te å laga rocken.

— Nå — det blir en senare fråga! Men var skall jag söka mitt sällskap?

— Ja, di gnodde åt dä däringa hållet. Han pekade åt något väderstreck.

Jag såg på klockan. Om en halvtimme skulle tåget gå

och det var tämligen långt till stationen. Det var ju lönlöst att ge sig ut på spaningsfärd. Jag gjorde nu klockast i att gå direkt till tåget.

— Om konstapeln går åt det håll konstapeln pekade, och söker, skall jag söka åt det här hållet.

— Ska inte herrarna resa med tåget?

— Nej visst inte! Vi stanna här flera dar.

— Nå då träffs vi, då kan herrarna ge sej jäven på!

Han var ingen detektiv, den gode konstapeln, ty han gick åt angivet håll.

Jag kom efter en hastig språngmarsch till stationen, ty jag hoppades att kamraterna möjligen tagit sig dit. Där patrullerade den andre konstapeln, som ögonblickligen antastade mig och frågade efter mitt brottsliga sällskap.

— Vet inte! De ska stanna i stan och jag reser med tåget. Konstapelns kamrat har gett sig av åt det där hållet att söka. Det är bäst att konstapeln hjälper honom.

Han var icke heller detektiv, ty han lomade av uppåt stan.

Men var voro kamraterna? Jag sökte igenom väntsalarna, uthusen och godsmagasinet. Förgäves!

Missmodig satte jag mig i andra klassens väntsal och såg visaren på min klocka snabbt närma sig avgångs-

tiden. Plötsligt knäppte ett lås och en dörr med överskriften D a m r u m öppnades försiktigt. Otto stack ut huvudet.

— Olle ligger här. Jag låste in oss här när polisen kom. Men Olle sover och är omöjlig att väcka. Det har varit ett liv, må du tro! Vi bjöd stans två krogar på fri nubbe — bara sex öre glaset kostade det och busarna blev osams och började slåss — —

Konduktören kom med sin klocka och ringde. Det var tid att stiga in i kupéerna.

— Snälla herr konduktör, sade jag, vi ha en sjuk kamrat här. Kan vi få litet hjälp att bära honom in i någon tom kupé?

— Ja vars, sade den hyggelige mannen.

— Men är han inte full? frågade han, då han fått syn på den stånkande Olle.

— Nej, han har svimmat.

— Ja hugg i bara, men fort! sade konduktören. Om en minut går tåget. Herrarna får ansvara för kamraten!

Vi knogade ut med syndaren. Stinsen kom till undrande och spörjande.

— D'ä bara en herre som har svimmat, förklarade konduktören, vars minne jag välsignar ännu i dag.

Olle placerades på en soffa, dörren slogs igen, stin-

sen blåste och det började rycka i vagnarna som alltid på den tiden. Olle ramlade ned på golvet, satte sig upp yrvaken och frågade var han var.

— Du är räddad, vi reser från Kungsbacka just nu.

— Kungsbacka? Ja visst fan! Hur var det där? Var där skojigt?

Han höjde plötsligt ett illvrål av glädje, sprang upp som en stålspiral, lutade sig ut genom fönstret och skrek åt den förvånade stinsen:

— Skål på dej, stins! Varför viftar du inte ajö med flaggen, när herrskapet reser sin väg?

— Tyst!! För Guds skull! gnisslade vi.

— Ajöss på er Kungsbackabrackor! vrålade han.

Men tåget hade hunnit ett bra stycke och stinsen ansåg det icke mödan värt att stoppa och avvisa den oreglerige. Han somnade igen. I Göteborg hade vi all möda att väcka honom och att övertyga konduktören att han inte var riktigt klok. Vi voro ute på en försöksresa med honom och insågo nu att han måste interneras igen.

Så avlopp expeditionen till Kungsbacka år 1892.

Tidigt på morgonen efter vår minnesvärda Kungsbackaresa stod Otto Holmström vid min säng och sade:

— Jag är en förlorad son!!

— Det vet jag, men är det något särskilt som kraftigare än vanligt framkallar denna ruelse i dag?

— Jag är en förlorad son! Calle Larsson har fått vänta på mig förgäves nu i tre dar. Han håller på att illustrera Schillers Kabal und Liebe och jag och fru Karin stå modell till ett par scener. Jag har helt enkelt glömt att komma. Det är svinaktigt, ty Calle Larsson har varit väldigt hygglig mot mig.

— Hur kan man glömma sådant? Nu går du helt enkelt och ber om ursäkt.

— Nej, jag kan inte visa mig där mera. Gå och säg C. L. att jag ligger sjuk.

— Aldrig i livet! Men jag skall säga åt honom att du är en oförbätterlig slarver.

— Det vet han redan. Nu går jag hem till farsan och lägger mig sjuk, ty jag är sjuk. Har du några pengar till pilsner?

— Nej — gå åt — — — och låt Olle Nelson och mig sova ett par timmar till.

Otto gick.

Jag gick upp på skolan. Carl Larsson bad mig komma in i sin ateljé.

— Vill ni illustrera Bellman?

Jag höll på att slå baklänges av förvåning, förtjusning och rädsla.

— Naturligtvis vill jag illustrera Bellman, men — —

— Jag har fått beställning på Bellman, men har sagt förläggaren, att ni är lämpligare. Det gäller att omge er med en stab av modeller, så där en femton stycken, och skaffa er kostymer från teatern, dom lånar August Lindberg ut. Gå nu och gör några studier. Låna en rokokorock av Lindberg, låna en gubbe på fattighuset och arbeta! Man vill se provteckningar. Men själva det stora arbetet skall ni göra i Stockholm, det är lättare att arbeta där. Först skall ni skaffa er ett litet grundkapital.

— Grundkapital?

— Jaha, jag har fått en annan beställning här, som jag faktiskt inte har tid att utföra. Den passar ni för. Det gäller att dekorera en ny ölrestaurang här i stan. Det gör ni på mindre än en månad och för pengar. Res sen till Stockholm och hyr en ateljé!

— Det där låter lätt, men kan jag verkligen illustrera Bellman?

— Man kan allt vad man vill. Men har ni träffat Holmström? Tre dar i sträck har min hustru stått i kostym för Kabal und Liebe och vi ha väntat på den olycksfågeln.

— Ja, och nu törs han inte visa sig.

— Dumheter! Säg honom, att jag förlåter honom, bara han kommer i kväll.

Jag dekorerade ölhallen Weise i Göteborg på tre veckor. Lät göra en fris i guldbrons runt lokalen och började måla gubbar som drack öl förfärligt. Pripps disponent Edward Olsson var den som ekonomiserade företaget och han deltog livligt i mina sorger och bekymmer under arbetets fortgång. Han brukade bjuda mig ut på landet till sin villa om eftermiddagarna. Där mötte han med ridhästar och vi redo i terrängen genom skogarna — härligt och uppfriskande för nästa dags arbete.

Femhundra kronor fick jag för mitt arbete och det var mycket på den tiden. För resten lekte jag fram det — kan knappast kalla det arbete.

De femhundra kronorna växlade jag i guldtior för att känna hur förmögenheten tyngde i fickan. Så reste jag hem på några veckor och sedan till Stockholm.

Men det blev aldrig något av Bellmansillustreringen. Jag skrev ett lättsinnigt kontrakt med förläggaren, visade det för C. L. och han förklarade att jag aldrig skulle kunna gå i land ekonomiskt med företaget. Han rådde mig att få kontraktet upphävt. Birger Mörner, som nyss tagit sin hovrättsexamen och var amanuens i civildepartementet, hjälpte mig med detta.

Och nu började ett bohemliv som jag ser tillbaka på med fasa. Inga bekanta, inga mecenater, inga pengar, ingen som förstod mitt arbete.

Jag gick en gång till Richard Gustafsson, som var redaktör för Kasper, och ville sälja en serie teckningar — jag vill minnas fem stycken. Men man hade icke sett karikatyrer förut i Sverige. Han bröt ut mot mig och sade att det var inte människor jag ritat, det var monster. »Och försök inte pracka på mig eller någon annan sån här smörja mera!»

— Men det är Carl Larsson som har rått mig gå hit och han säger att teckningarna duger.

— Ja, han har blivit tokig, han också. Det är oförskämt att komma med sådant här, men jag begriper att ni behöver pengar. Här har ni en och femtio! Och han slängde en och femtio på bordet framför mig.

Rasande och hemsk i min själ grep jag mina en och femtio och gick.

När jag kommit ut i tamburen sprang han efter mig och ropade: — Men tro inte att jag tar in teckningarna i Kasper! Jag skall ha dem här för att visa unga latdrögar till artistfrön, hur de inte ska teckna. Adjö!

Jag gick till Berzelius källare och åt en god och riklig måltid för mitt arvode. Det kunde man på den tiden.

Å, dessa dagar av bitterhet, besvikelse, förtvivlan!

Men arbete!

Jag drev staden runt om dagarna med skissbok och tecknade. Helst höll jag till långt uppe på Söder, där de gamla kåkarna och gårdsidyllerna tilltalade min fantasi och de små kaféernas gäster gärna sutto modell och betraktade mig som kamrat. Eller nere i Stadsgården, där vinscharnas slammer, ångvissloras tjut och de glada schåarna inbjödo till arbete. Eller fiskhamnen, där det luktade hav och fiskråk och måsarna levde ungefär som jag — fast det är ju överdrift. Så bevingad var jag vid Gud inte och stundom lyckades jag ju sälja en bit.

Så småningom blev jag bekant med andra artister och var ofta gäst på A. K. — den gamla akademi-klubben, där jag fann goda kamrater, Ecke Hedberg, Wilhelm Smith, Alfred Bergström och andra. Längre var mitt stamlokus Källaren Flaggen, som låg ungefär där Dramatiska teatern nu prålar. Flaggen var en högst gemytlig krog, där maten var billig och tobaksröken höljde allt i smickrande och mystisk halvdager och ett och annat slagsmål eller vanlig utkastning förgyllde tillvaron. Den pittoreska stadsdel som nu kallas Strandvägsområdet, var underbar att studera. Ni må tro att där såg icke alls ut som nu. Palatsernas

tid var ännu icke kommen och man fick akta sig för bullersten och mörka kvällar.

En kort tid kinesade jag hos vissångaren Lars Bondesson, som tillsammans med en dvärg uppträdde på någon varieté. Ätminstone bodde dessa båda herrar tillsammans. Dvärgen var en tragisk figur, särskilt när han var berusad. Då grät han över sitt öde och förbannade tillvaron, som icke låtit honom födas till jätte i stället. Han hade kunnat förtjäna lika mycket pengar i den formen. Men han medgav att han på ett sätt hade det lika bra som dvärg, ty han var alla flickors älskling. Deras moderliga instinkter kommo fram vid åsynen av »Världens minste dvärg», som det stod på affischerna, och dessa instinkter togo sig ofta för honom mycket behagliga uttryck.

På Flaggen lärde jag känna Nordens Ek, en brottare från Småland, som uppträdde på Cirkus. I hans sällskap kände jag mig lugn i de svåraste situationer. Han räddade mig en gång då jag tjuvtecknat av en jättelik och ilsken kusk, som på något sätt blivit underkunnig om detta vanvördiga tilltag. Där blev ett slagsmål, som i början renderade mig några mindre blodviten, men som sedan var en fröjd att åse. Krogdisken krossades under tyngden av de båda kämpande atleterna. Och många av stolarna förvandlades till kaffe-

ved. Den slutligen eftersände poliskonstapeln mutades med toddy av krögaren och det dröjde icke länge förrän vi alla fem voro bänkade inne hos den ädle värden i hans privatrum och blevo bjudna på en äkta svensk supé med mycket småvarmt och många andra agremanger. Det blev vänskap och frid och fröjd och vi fingo gratis tvätta av oss blodet och sy ihop revorna i våra kläder.

Läsaren må icke tro att sådana festligheter voro dagligt bröd för mig. Det kunde gå långa tider, som jag hade det verkligt krångligt. Jag bodde i en skrubben vid Pilgatan på Kungsholmen och blev en gång faktiskt sjuk av brist på mat. Jag var för blyg att berätta för någon hur jag hade det. Och slutligen lade jag mig till sängs slö och likgiltig för allt. Hungern tycktes mig icke längre så svår, ty jag fick feber och fantasier befolkade skrubben med härliga ting — ända tills mitt värdfolk begrep hur det stod till och skrev till min fästmö, ty jag var naturligtvis förlovad. Hon kom och räddade mig. Jag hade naturligtvis inte ens för henne berättat att jag icke var millionär.

Men den där tiden ligger i dunkel för mitt minne. Den var för orolig och för överfull av tristess och vansinnig glädje om vartannat. Men jag var seg som en

enbåge och jag tror att jag till och med icke fick alltför svåra ärr på själen.

Sedan dess avråder jag gärna unga människor att bli konstnärer om de icke ha så kallade bondpengar. Ty man måste vara av starkt material och ha kommit från ett mycket gott hem för att stå ut.

På en konstnärssupé hos John Kindborg, vilken jag lärt känna på en A. K.-maskerad, blev jag bror med Calle Larsson och Zorn. Jag kände mig genast socialt befördrad, starkare och modigare. Och de ha båda inverkat på mitt liv i allra högsta grad, fast jag står i ännu större tacksamhetsskuld till Bruno Liljefors, som redan under min Uppsalatid gav mig mod och direktiv. Där om måste jag berätta. Men det tar en lång stund och flera ark papper. Och jag måste gå några år tillbaka i tiden.

Det var alltså i Uppsala år 1889 eller 90. Jag umgicks mycket med unga naturvetenskapsmän och tjuvtittade på deras för mig högst intressanta arbete. En gång skulle den så kallade zoologiska sektionen ha en stor fest på övre Gästis. Festarrangörerna bådo mig vara behjälplig med dekoreringsen av den sal, där orgien skulle försiggå, ty man visste att jag sysslade med färger och dylikt. Jag lät täcka väggarna i festsalen

med spännpapper och bemålade detta med fantastiska djur i de vansinnigaste situationer.

När detta arbete dagen före festen var färdigt kände jag mig fruktansvärt trött. Högra armen var som förlamad. Just som jag ämnade mig hem för att sova, kom Harald Schött med en ny idé, som runnit upp i hans hjärna under studiet av poduriderna i mikroskopet, och han försäkrade, att hjälpte jag honom genomföra den, skulle jag förvärva mig zoologernas eviga tacksamhet. Det gällde varken mer eller mindre än att rita nittio stycken kort att placeras framför gästerna. Det vore önskvärt att varje vetenskapsman skulle få sitt speciella studium symboliserat på sitt kort. Jag åtog mig arbetet och lyckades på ett dygn få det färdigt, naturligtvis med stöd av Schöotts anvisningar och råd. Jag hade haft så roligt i hans studentrum i ett av slottstornen, att jag brann av iver att visa min erkänsla. Hur jag kunde göra dessa teckningar på så kort tid är mig nu en gåta likaväl som att han orkade vara mig behjälplig. Men på den tiden behövde man ingen sömn. Och då och då sprang man ned på Gästis och tog en smörgås icke utan att prova de båda flaskor Falu och Renat, som då voro obligatoriska på varje bord i den minnesrika matsalen.

Bruno Liljefors hade nyss fullbordat sina vackra mål-

ningar i Gustaviani kupol och var även inbjuden till festen. Han gick då under benämningen rävmålare och naturligtvis måste jag rita en räv på hans kort — jag som aldrig sett en levande räv. Jag minns att denna uppgift var den svåraste för att icke säga omöjligaste av alla jag dittills fått. Jag bad Schött att få slippa, ty det var ju skandal att jag skulle teckna en räv och underkasta den världens styvaste rävmålares kritik. Det var hemskt fräckt, men jag totade till något slags fabeldjur, som skulle föreställa något i rävstil.

När festen började tänkte jag bara på Liljefors och hade helst velat smita från hela tillställningen, men nästan med våld drog man mig fram till det hörn av salen, där han stod och iakttog gästerna som samlade sig. Det blev presentation och Liljefors sade: — Jag brukar aldrig råda någon att bli konstnär, men er vill jag råda att lämna det ni har för händer här i Uppsala och bli målare.

Jag minns att jag ville sjunka genom golvet av förvåning och glädje, och en vild längtan att flyga, hoppa, slå kullerbytta eller vad som helst.

— Kom ut till mig på Kvarnbo så ofta ni vill, så ska vi tala om saken.

Läsaren kan vara övertygad om att jag icke dröjde länge med besöket och att jag upprepade det under de

Bruno Liljefors.

två följande åren så ofta att till och med grekiskan och latinet började mattas av i konturerna och det vill inte säga litet, ty de voro min första kärlek (på det området). Aldrig skall jag glömma första gången Liljefors satte en pastellåda och en bit papper i mina händer. Jag frågade: — Vad skall jag måla?

— Måla just det du nu har framför ögonen!

Det var ett hörn av ateljén!

Jag började. Jag svettades och knogade och fann med ens att saken var den svåraste av allt här i världen — en insikt som dock inte kunde alldeles förjaga åsikten att detta att måla var det roligaste här i världen.

En gång, en tidig morgon blev jag skjutsad in till staden av Liljefors' bekanta modell, den så kallade Vårdshusarn, en gammal skinnstrumpa av hög valör. Naturligtvis talade vi om jakt, framför allt rävjakt, under färden, och vårdshusarn gav mig några rävhistorier till livs, där rävens list kom till sin fulla rätt.

— Ja, slutade vårdshusarn, d'ä inte underlit, att di kallar honom räv, för nog ä han rävakti, alltid!

Hos Liljefors gjorde jag bekantskap med Olof Sager-Nelson, vilken sedermera blev kines i mitt mer än enkla studentrum i Uppsala under ett par veckor och deltog i studentlivet med en intensitet som icke läm-

nåde något övrigt att önska. Jag tog honom med en gång som gäst på en landskapsfest i Östgöta nation samt presenterade honom för vår inspektor, Fritiof Holmgren, hos vilken Olle ögonblickligen anhöll om tillåtelse att få måla nere i likkällaren under Asis. Han visste intet så vackert som likfärg, sade han. Farbror Fritiof uttryckte sin förvåning och nästan misshag med så makaber smak hos en så ung man, men Olle höll i sig och fick verkligen tillståndet.

Jag följde honom ned i källaren med min skissbok och måste verkligen medge, att belysningen där nere var underbar, fast lukten var något obehaglig. Det fanns gott om lik på den tiden.

Olle började måla i locket på sitt målarskrin och jag tecknade för brinnande livet.

Plötsligt sade Olle: — Nej, fy fan, det smakar så illa i mun — jag måste in på Flustret ett slag och få mig en halv porter. Kom så går vi!

Men jag ville inte, jag hade alltför bråttom.

— Nå, då går jag ensam. Knoga på du bara!

Olle gick och tiden gick. Jag började frysa och längtade efter att röra på mig. Dessutom hade jag fyllt flera sidor i min bok.

Olle hade stängt in mig i likkällaren, kanske av misstag, men dörren kunde icke öppnas. Jag började

slå och sparka på dörren för att ådraga mig uppmärksamhet av någon med goda öron uppe i huset, men fåfängt. Flera timmar gingo och källarkylan trängde genom märmg och ben. Ett litet fönster uppe vid taket blev slutligen min räddning. Det låg utåt gatan och jag såg benen av förbipasserande människor. Jag klev resolut upp på ett zinkbord och över ett par lik, slog ut rutan och skrek på hjälp. En vänlig själ uppmärksammade mig äntligen. Det var en hygglig borgare som i början knappt kunde sätta sig in i min belägenhet men till slut begrep att en människa verkligen kunde vara instängd i en likkällare. Han gick in och varskodde vaktmästaren, den gamle försupne X., som inom parentes blev avskedad emedan han druckit ur spriten i den burk, där mördaren Andersson-Skölds mage förvarades. Den rödnäste ämbetsmannen tog mig ut ur mitt ofrivilliga fängelse och jag störtade till Flustret, där Olle satt och drack punsch med några studenter. Han var i full fart och hade för länge sedan glömt mig. Jag var arg som ett bi och förehöll honom det minst sagt okamratliga i hans beteende, men han bara skrattade och sade att jag borde vara honom tacksam, därför att han skaffat mig ett minne för livet.

Nå, på sätt och vis hade han ju rätt och snart satt

jag bänkade i sällskapet — det var vår och solsken som endast i Uppsala och det dröjde icke länge förrän jag med tjänliga medel förjagat frosskakningarna ur min unga kropp.

Olle målade aldrig sin skiss färdig, men gjorde i stället ett porträtt av mig i solskenet.

Många år efteråt talade han om färgen nere i likkällaren. De döda kropparna i det sparsamma gulgröna ljuset hade tyckts honom vara bland det vackraste han sett. Säkert är att jag känt igen den färgen på de flesta av hans målningar. Han brukade i Paris ofta gå till La Morgue, men där var ingen färg, sade han, bara stämning.

Men i Asis källare hade det varit »livet som fan»!

Frid över hans grav under Afrikas sol i Biskra!

Hemskt var det i Stockholm. Jag svält faktiskt, men försökte upprätthålla ett slags yttre anständighet. Ni, min gode läsare, har kanske aldrig varit med om att svälta och samtidigt försöka vara elegant.

Jag har alltid haft en viss känsla för kläder. Kläder verka på mig som skyddande likhet. Men när man till synes elegant går med skor utan bottnar och känner snöslasket åka in och ut, har man strängt taget ingen anledning att tacka Vår Herre för existensen.

Det är ett faktum, att fattigdomen demoraliserar.

Man kan begå brott om man inte har pengar. Jag begick ett brott en gång.

Det fanns på Jakobsgatan en restaurang, där teologer åto. Det var mycket billigt. Kunnen I begripa, senfödda människor, att man kunde äta sig mätt för tjugufem öre? Nej! En dag kom jag dit för att äta, men jag hade icke de tjugufem örena och kände mig som en tjuv. Jag hade på denna restaurang observerat, att en kvinna på slaget fyra kom och hämtade kassan. Denna dag var Mårtensdagen och jag längtade efter svartsoppa. Raffinerat kom jag in i restaurangen klockan halv fem, då kassan alltså var hämtad. Glupande av hunger åt jag svartsoppa och fräckt sade jag till pigan bakom disken, att jag ville betala. Jag frågade, om hon kunde växla en hundralapp. Hon svarade, att man hade hämtat kassan och hon hade inga pengar.

— Men kandidaten kan ju betala i morgon. Jag känner igen kandidaten!

Jag kom aldrig tillbaka. Detta brott är nog bland de få jag begått.

Detta att gå, gå, gå hungrig med en skissbok i fickan! Långt uppåt Söder, där gamla hus ännu funnos kvar, gamla gårdar med gamla trän. Jag var mycket fräck på den tiden. Hade jag lyckats sälja en tavla, gick jag helt ogenerat in i en gård och drack kaffe med

folk, hjälpte dem att pumpa upp vatten, högg ved åt kringar, läste läxorna med barn, som gick i Ersta skola. Och rätt ofta, då jag hade pengar, dök jag ned i avgrunderna med murare och snickare och folk som hade förbindelser högst uppe i vindskupor, där märkvärdiga människor, makeråer och kopplerskor dvaldes.

Jag bara studerade. Jag höll mig alltid snygg och fin, även moraliskt.

Men en dag fick jag brev från Carl Larsson.

Det skulle göras en ny tidning. Man ansåg att Söndags-Nisse var litet gammalmodig och Hugo Vallentin vände sig till C. L. och ville ha honom som medarbetare. Men Calle Larsson hade andra uppgifter. Han arrangerade ett möte mellan mig och Hugo Vallentin och vi talade med varandra. Jag hade redan gjort några teckningar. Söndags-Nisse, som då redigerades av Axel Klinckowström och Oscar Bensow, teol. och fil. doktor, kyrkoherde med mera, var en högst underbar tidning. Jag går så långt i kritik att jag vill påstå, att det var mycket ont om humor i Sverige då för tiden.

Nästan skrikande av hunger hemsökte jag Söndags-Nisse och erbjöd de båda redaktörerna en teckning. Ett gammalt minne från Småland. Jag fick fem kronor och vart ögonblickligen rik. Jag åt som en vild man

och gjorde en ny teckning. Fick nästan tio kronor och blev ohyggligt förmögen. För detta skall jag alltid tacka Klinckan och Oscar Bensow.

Så småningom åkte Hugo Vallentin och jag ihop.

Han var en ganska intressant människa — kanske mera journalist än annat. Han var ingen uppfinnare, ingen författare, men han var mycket vaken då det gällde detta jordklot. Han var icke svensk.

På den tiden gick en antisemitisk våg genom landet och han vart anfallen. Men jag, som icke begriper rashat, försvarade honom. Vi blevo ganska goda vänner därigenom. Det roar mig just nu att säga att detta, att hata en ras är för mig vidrigt. Jag vill omfamna hela världen och påpeka just faktum, att vi ha precis de orientaler vi behöva ha. Deras kultur är i alla händelser äldre än vår. Gören era saker bättre än de, o svenskar!

Kunnen I icke göra det, så bören I hålla er lugna några århundraden!

De som kunna hata äro dumma. Hela min själ reagerar mot begreppet hat.

Det var rätt lustigt att leka med, då Hugo Vallentin började med den nya Söndags-Nisse. Han ville härska, men jag var mycket starkare både fysiskt och psykiskt. Vi röko ihop och ville slåss ibland.

Det var min ungdom som reagerade, ty han var något äldre. Vi talade engelska tillsammans och han förde mig faktiskt in i modern engelsk litteratur, om vilken vi svenskar på den tiden hade bra liten aning.

Jag bad att han skulle skriva om sig själv. Han hade varit kaffeagent och rest över hela landet. Han kunde berätta om märkvärdiga socknar och människor, tokiga situationer — galenskaper — men han kunde icke beskriva dem, fast jag tiggde därom.

En gång gjorde han en dumhet. Han var Daily Cronicles korrespondent i Stockholm och skrev om politik, blev anfallen — jag försvarade honom. Jag ritade, tecknade ett helt nummer av Söndags-Nisse, typografiskt och med teckningar, ty jag ville visa att jag stod på hans sida. Det blev en tidningshistoria, som på sin tid väckte ett stort uppseende. Vallentin blev ohyggligt nervös och vi röko ihop igen, men jag klarade situationen genom mitt lugn.

Han tyckte inte om det jag skrev, ty jag hade mera litterära instinkter än han. Han var för politiskt intresserad och jag har alltid tyckt politik vara löjlig.

Jag hade på den tiden tvåtusenfemhundra kronor som avlöning. Jag blev erbjuden ettusentvåhundra kronor i ett underbart kontrakt, enligt vilket jag skulle ägna all min konstnärliga verksamhet åt Söndags-Nisse

och icke få arbeta i någon annan tidning. Som gammal smålänning begärde jag tretusen kronor — alltså med prutmån.

Kan någon nu begripa att en man kan vara välklädd med tvåtusenfemhundra kronor i lön.

Men punschen och brännvinet voro billigare på den tiden och skraddarna voro billigare och ädlare än nu.

Redan innan jag engagerades i Söndags-Nisse hade jag ett par gånger varit uppe på dess redaktion för att sälja teckningar. Vid mitt första besök där sköttes dess litterära och konstnärliga avdelning av två män, som jag minst av alla väntat få se i en dylik funktion. Det var Oskar Bensow sedermera teologie doktor och kyrkoherde samt Axel Klinckowström, zoolog. Jag hade aldrig förut sett någon av dem och Klinckans germanskägg förfärade mig genom sin storvulna yvighet. Men lyckligtvis hade de två första teckningarna zoologiska motiv och några kronor rikare gick jag ännu darrande i knäveckan ut för att förvandla dem till kolhydrat, fett och äggvita.

Stockholms skärgård, upptäckt av Strindberg och lancerad av andra lockade och en vacker dag befann jag mig inhyst i en fiskarstuga på Östra Lagnö tillsammans med Edward Alkman. I andra stugor där ute bodde Bruno Liljefors, Elias Erdtman, Gustaf

Ankarcrona och den tyske målaren Alf Bachmann. Senare tillstötte Acke. Det blev en sommar full av nervöst arbete — ty jag levde absolut för dagen — men även av glädje och sorglöshet. Jag hade aldrig sett skärgården förut och den grep mig. Vår värd, skeppar Sjögren, var också en äkta typ av dem det nu börjar bli ont om. Otaliga och lögnaktiga voro hans historier och fyllda av en underbar blandning av drastisk komik och blodigt allvar. Jag önskade mig vara stenograf. Han överväldigade genom sin fantasi och förkrossade med material. Det var han som gav uppslaget till den odödliga historien om hur Bruno Liljefors skulle lära sig segla. Den förtjänar att upprepas här och jag gör det.

Liljefors yttrade en dag en önskan att få lära sig något om segling, i vilken sport han som dittills

5. — Engström, *Ur mina memoarer.*

lantbo var absolut okunnig. — Men kom ihåg, herr Sjögren, att jag vet ingenting om båtar. Gå ut ifrån att jag inte har reda på ett dyft utan börja från början.

— Jaha, svarade Sjögren, kom med ner till strand, så börjar vi mäsamma. Här för exempel har Liljefors en båt. Här har vi fören å här har vi aktern. Om en nu seglar bidevind för styrbords halsar — — —

— Ursäkta, avbröt Liljefors, men vad menas med bidevind?

Med ytterlig förvåning stirrade Sjögren på den okunnige och utbrast med obeskrivligt förakt: — Hur faen kan Liljefors va så förbannat dum å rå, så han inte vet, va som menas mä bidevind?

Jag minns ej om det blev flera lektioner eller om undervisningen ens fortsattes den dagen.

Alkmans och min stuga hade endast kök och kammar. Jag bodde naturligtvis i köket och låg i en väggfast fällbänk, som bland annat utmärkte sig för sin rikedom på vägglöss. Jag är emellertid fullkomligt immun gentemot alla slag av ohyra. Den skyr mig som pesten. Så snart jag lägger mig i en säng med sådana kamrater, ge de sig uppåt väggarna och jag sover lugnt och fridfullt. Men det finns människor som icke tåla deras närhet. Dit hörde min redaktör Hugo

Vallentin. Han kom en gång på besök till Östra Lagnö och skulle övernatta. Vad var naturligare än att jag erbjöd honom min säng, medan jag knöt mig i en gammal vilstol och låg fruktansvärt i vinklar som en illa uppfälld tumstock.

Sommarnattens halvskeyning hade just sänkt sig över oss och jag sov som skjuten, då jag plötsligt väcktes av Hugo, som vit i ansiktet, med vansinne i blicken, darrande i alla leder och upphävande oartikulerade skrik väckte mig och pekade på väggen — bara pekade.

— Vad i Herrans namn går åt dig?

— Där, där!!!

— Men vad är det?

— Där!!!

En liten prick rörde sig sakta över den trasiga tapeten.

— Jaså bara en väggmadam! Hur kan du, stora fullväxta karlen, vara rädd för ett så litet kräk? Låt mig sova!

— Döda den, döda den! vrålade han.

— Fege usling! Döda det stackars djuret själv, om du har mod. Du är ju mycket starkare.

— Men detta är ju för—för—färligt! Hjälpl! Där kryper en till — och där en! Hade jag

vetat detta!!! Så hade jag aldrig kommit hit! Och där är en till! Ser du inte???

— Vill du ta min vilstol, så lägger jag mig i sängen.

— Aldrig!!! När går båten? Och här kryper en på golvet!!!

Hugo tog ett jätteskutt mot den räddande dörren, öppnade den och försvann i bara underkläderna. Gäs-pande steg jag upp, samlade ihop hans grejor och gick ut på förstubron. På ett stenkasts avstånd från stugan stod min gäst, en bild av den mest fruktansvärda själsskakning. Det var omöjligt att förmå honom gå närmare. Han klädde sig i nervös brådska, vinkade avsked och försvann på stigen som förde till ångbåtsbryggan. Där fann jag honom efter en stund, sedan jag klätt mig och skyndat efter. Han var tyst och sluten, likblek och rökte nervöst och utan avbrott massor av cigaretter. Det var som om något brustit inom honom. Han återvände aldrig till Östra Lagnö, fast jag lockade med kilopåsar av Tjäders insektpulver och de skönaste soluppgångar.

Jag hade en gång på ett dygn förfärdigat femtio stycken småteckningar, som jag reste in till stan med och sålde för sjuttiofem kronor. Jag var alltså en rik man. Vi hade för vana att vid stadsbesök köpa hem något att äta eller dricka åt de hemmavarande. Med

västfickorna svällande av sedlar kom jag under min vandring i staden att passera det då nya och nu försvunna Cirkuspalatset, i vars fönster skyltades med allahanda varor från olika firmor, bland dem Lindgrens punschbryggeri. (O vilken tid, små barn!)

Jag dök in i affären och bad att få köpa en skyltflaska Lindgrens punsch med långhals som innehöll tjugufem liter. Man vägrade i början, men under debatten infann sig en av firmans chefer som genast fattade galoppen och var nog vänlig att låta praktpjäsen övergå i min ägo. En ädel man! Han begrep mig, då jag försäkrade att den glädje en dylik jättebutelj skulle sprida på Östra Lagnö endast möjligen skulle överträffas av hans egen eventuella glädje i himmelriket. Han log gott och ordnade genast med emballaget. Låter det inte som en saga, då jag berättar att jag fick alltsammans, flaska, punsch och den väldiga lådan för tjugufem kronor?

Buteljen var så stor, att vi måste bjuda ut främmande. Trots denna hjälp höllo vi på flera dar innan vi lyckats tömma den långa halsen. En fullkomligt idealisk flaska!

Allvarliga, svartklädda herrar kommo ut för att intervjua vår koloni, en av de första målarkolonier i skärgården, kanske den första! Ryktet om oss hade spritt

sig i Stockholm. De korrekta litteratörerna bjödos på mat och naturligtvis kaffe med Lindgrens punsch. Det blev sent och stockholmarna, som aldrig sett solen gå upp ur havet, beslöto sig att invänta morgonbåten för att bevittna det ovanliga fenomenet. För att se soluppgången i hela dess majestät begåvo de sig tvärsöver en udde av ön. Alf Bachmann och jag stannade kvar.

Det var en söndagsnatt och handklaverstoner ljödo från den närliggande byn. Det brukade gå glatt till vid danserna på Östra Lagnö på den tiden och ett och annat uppfriskande slagsmål var inte uteslutet, ty ibland kommo pojkar från andra öar och giljade till flickorna. Sådana besök bestraffades stundom. Och brännvinet var starkt och billigt.

Bachmann, som var en idéernas man, föreslog att vi skulle skämta med våra allvarliga gäster och arrangera, som om en fruktansvärd orgie med slagsmål ägt rum under deras soluppgångsexpedition.

Punschbuteljens bål var nästan orörd. Alltså hällde vi ut punschen i en vattenså, som vi gömde i ett av stugornas kök. Buteljen (med litet kvar på bottnen) lade vi omkull på det stora fällbordet ute på gården, där vi druckit vårt kaffe. Buteljhalshen pekade ut över bordskanten. Under denna satte vi en pinnstol, på vars säte vi hällde litet punsch. Vi läto också ett par glas

strömma ut över bordet. Några trasiga koppar slängde vi i gräset. En utdömd stol bröts sönder och dess ben och ryggstöd ströddes ut på gårdsplanen. En gungstol kastade vi upp i vårdträdet och några gårds-gårdsstörar och diverse klädesplagg ordnades på lämpligt sätt så att det borde bli varjom och enom fullt klart att en hemsk kalabalik utkämpats. Därpå gingo vi bakom ett av uthusen och inväntade naturentusiasternas återkomst.

Våra hjärtan slogo av glädje, då vi från vårt gömställe iakttago både gästernas och kamraternas oförställda bestörtning. De åskådade först stela av fasa förödelsens styggelse, åjade sig över den goda punschen, som nu gödde marken i stället för att sprida glädje i strupar och själar, och slutligen blevo de oroliga för vårt öde. Naturligtvis var det folk från andra öar som överfallit oss — men var voro vi? De ropade våra namn. De försökte rekonstruera händelsernas förlopp och diskuterade våra öden.

Ty icke kunde vi väl — tanken svindlade — själva ha berusat oss till oigenkännlighet och kommit i envig? Men vår självbevarelsedrift hade otvivelaktigt verkat i punschbevarande riktning. Nej, här hade varit slagsmål på fullt allvar med utbölingar, som kanske just nu jagade oss i skogarna eller rentav slagit oss sanslösa.

Intet var att göra och båten skulle strax gå. Tiden var knapp. Avmätta, korrekta, med pannorna i djupa veck togo våra gäster avsked. De hade verkligen icke trott att det angenäma besöket skulle sluta så obehagligt.

Då trädde Bachmann och jag fram hälsande med något vingliga åtbörder. Vi togo snedsteg, skrattade fnoskigt och försökte sludrande på målet övertyga stockholmarna om nödvändigheten att stanna och äta sillfrukost med agremanger och mycket punsch — punsch? Vatusannudå — är den slut? vafalls? Men stanna i alla fall — hick — fall! Vi kan köpa ny punsch på båten! Och öl och munk och ännu mer punsch!

Generade över vårt tillstånd, stela, ogenomträngliga i anseende till utseendet bockade de dystra gästerna avsked med en värdighet, som icke ens glädjen över att vi ännu voro i livet kunde göra litet mindre dyster. Långsamt drogo de sig baklänges mot grinden. Icke ett leende livade deras drag.

Då tyckte jag att vi skämtat nog.

— Nu, Alf, slutar vi med det här skojet!

Och vi återgingo till den mycket nyktra verkligheten. Men våra gäster trodde oss icke. Vi försäkrade

dem att vi bara skämtat. Vi följde dem till bryggan under försäkringar. Men antagligen tro de ännu i dag att en hemska batalj kämpats till slut under de bleka sommarstjärnorna och att vi rusiga fäktat med bönder eller inbördes och möjligen själva satt i oss de minst femton liter som återstodo i den bukiga jätteflaskan. Det hjälpte icke ens att vi berättade att all punschen välbehållen fanns i en så i köket.

Deras illusioner om vår skärgårdsidyll hade fått en ohjälplig knäck och vi kunde icke vara dem nog tacksamma att intervjun uteblev. Den skulle ha blivit bara en desillusion för oss.

Oförgätlig blev den sommaren för oss alla. Där upptäckte Liljefors havet och började avlocka det nya värden, dittills oanade. Och jag började längta längre ut, ända till de yttersta kobbarna, fast det skulle dröja åtskilliga år innan jag fick tillfälle att tillfredsställa denna längtan. Det tyckes för övrigt ha legat i luften, detta tvång att dra sig så nära havet som möjligt, både hos konstnärer och författare av den tiden. Och, jag upprepar det, Strindberg gav den första impulsen genom Hemsöborna och andra böcker.

Under samarbetet med Hugo Vallentin i Söndags-Nisse fick jag för första gången på nära håll se utslag av antisemitismen. Jag menar nu icke så enkla och

förr vanliga företeelser som till exempel att en kringvandrande judisk handlande fick stryk av fulla bönder, »därför att det var judarna som korsfäst Jesus». Sådant hade jag sett och ogillat redan som barn. Jag minns hur mina föräldrar en gång räddade en dylik affärsman och lät honom bo hos oss, då andra vägrade hysa honom under sitt tak. Tidigt inpräntade min mor hos mig hur vidrigt det är att förfölja och skada människor bara därför att de icke ha samma färg som andra, om de eljest äro hyggligt folk, eller därför att de på något sätt överträffa oss i kunskaper och skicklighet. Jag minns hur jag grät av rörelse då denne jude, som var polack och gammaltroende, varje morgon tog fram sin lilla bönbok, fäste den på pannan och lindade remmarna om sig efter den uråldriga ritualen. Min mor påpekade hur mycket bättre han var än vår kyrkoherde, som ofta låg full i dikena om vardagarna men på söndagarna stod på predikstolen och skrek så att käringarna lipade och bönderna darrade.

Hugo Vallentin hade skrivit en artikel i Daily Chronicle, vars korrespondent han var. Dess innehåll väckte en storm av ovilja mot honom, han blev kallad landsförrädare och utsatt för allvarlig förföljelse i pressen. Han hotades med stryk och blev verkligen överfallen en gång, fast folk kom till och räddade honom. Många

gångar följde jag honom hem om kvällarna, särskilt efter sammanträdena i Publicistklubben, där jag på hans förslag blivit medlem. Jag minns hur jag i ungdomlig indignation gick och längtade efter att få piska upp en eventuell våldsman. Vallentin var fysiskt klen och jag var på den tiden ganska stridslysten. Men lyckligtvis fick jag icke tillfälle att använda mina småländska nävar till hans försvar.

Jag fick anonyma brev med hotelser att också få stryk, om jag icke genast lämnade Söndags-Nisse. Jag var ju svensk och det var förräderi av mig att arbeta tillsammans med en jude.

Bättre blev det icke efter två så kallade historiska teckningar, som jag gjorde i tidningen. Den ena föreställde Gustav II Adolf borstande tänderna i sitt tält på morgonen före slaget vid Lützen. Han stod vid sin enkla fältkommod och skötte toaletten. På fältalmanackan lästes

NOVEMBER

6

och på hans arm fanns intatuerat E. B. (Ebba Brahe), spåret efter hans ungdoms svärmeri, som han icke kunnat (eller velat) operera bort.

Den andra var en bild av Karl XII skärande sina liktornar på morgonen före slaget vid Poltava. Han använder sin rakkniv vid detta hygieniska företag och hans trogne kammartjänare Hultman har nyss slängt in en hög glödgade kanonkulor i tältet för att kungen icke skall frysa alltför mycket i morgonkylan. En kaka möjligt bröd, kungens enda födoämne, ligger på en stol väntande på att bli angripen av de pfalziska tänderna.

Med anledning av dessa mycket oskyldiga och högst opolitiska teckningar blev jag anfallen av Sigurd, Smålandspostens då ovanligt populära redaktör, svenska folkets litterära idol. Han påstod att jag drog ned våra höga minnen och var en simpel hädare, som borde avskaffas. Men mina synpunkter voro ju förklarliga, då jag samarbetade med en jude. Som svar på detta anfall gjorde jag ensam ett helt nummer av Söndags-Nisse för att visa att jag trivdes mycket bra med min chef. Pressen delade sig naturligtvis i två läger, för och emot min obetydlighet. Endast en krönikör i någon landsortstidning tog mig i försvar och försäkrade att jag egentligen överdrivit i beröm visavi Gustav II Adolf genom att låta honom borsta tänderna, vilket denne hjälte bevisligen aldrig gjort, när sådana möbler som tandborstar voro en senare uppfinning. Däremot

var det möjligen lågsinnat av mig att insinuera att Karl XII haft liktornar. Han gick ju inte. Han bara red. Och i sådana stövlar som hans, med den konstruktionen, störde ju inte liktornar om de icke voro av fasaväckande storlek.

Jag har sedermera rätt noga aktat mig att göra historiska teckningar.

Sigurds motvilja mot mig satt i så länge han levde och han visade vid de få tillfällen vi träffades en förkrossande överlägsenhet, efter vilken jag först på sista tiden hämtat mig. Men Söndags-Nisses upplaga växte trots Vallentins och mina fosterlandsförrädiska stämplingar. Jag började göra karikatyrporträtt. De första väckte ovilja hos de porträtterade, men glädje hos de avglömda. Jag försökte reparera detta fel och så småningom blev det ganska enkelt och naturligt och icke nedsättande att se sig själv framställd som vrångbild. Särskilt politici *e n m a r c h e* erbjödo utan speciell påstötning sina profiler och en facer genom insändande av porträtt eller brev med begäran om sammanträffande. Riksdagsmän voro de mest intresserade. Och på den tiden hade riksdagsmän originella utseenden. Nu äro de slätstrukna — nästan alla utan karaktär — löpande i spår — *H e e r d e n m e n s c h e n* (Nietzsche).

Trötta av förföljelse och verkligen intensivt arbete beslöto Hugo Vallentin och jag att vila oss genom en resa till London och Paris. Han blev en mycket besvärlig reskamrat på grund av sin nervositet. Men goda vänner voro vi och det hela ordnade sig på grund av mitt småländska bondlugn. Vi reste från Göteborg med Thule och fingo ligga två dygn stilla på Doggers bank för tjocka. Mistlurarna höllo på att göra min kamrat galen. Han anade sammanstötning och bottennapp i varje ögonblick. Han väckte mig om nätterna och jag måste sätta mig upp i sängen och spela poker med honom för att lugna hans nerver. Jag måste undervisa honom i användningen av livbältena — vilka han nödvändigt ville ha inom räckhåll — och övertyga honom om att ventilerna icke läto en droppe vatten sippra in. Ty vi hade samma hytt. Han skrek på hjälp i sömnen och jag tvangs att som världens barmhärtigaste samaritan blanda lugnande groggar åt honom, svaga och eländiga, tills han med ett trött leende slocknade.

Jag välsignade den stund, då vi angjorde Tilburys kaj. Och jag gladdes våldsamt, då vi efter några tidsmoment sågo Londons hushav, skorstenshav i börjande fog dyka upp framför oss.

Hugo var så trött att han ögonblickligen gick till

sängs, sedan vi väl installerat oss i Temple Hôtel, Arundel street, Strand.

Men den som gjorde toalett och dök ut i världsvimlet var jag. Jag var ung och glad och ägde tjugufem pund sterling. Jag visste en adress, ett antikvariat, där en vän till mig var anställd. Och jag visste att han, om han fortfarande existerade i sinnevärlden, var villig att följa mig till Nationalgalleriet, dit min längtan drog mig efter allt jag läst om det. I hörnet av Arundel street och Strand högg jag en cab och var med ens europé, en man som rest mer än de flesta, rik intill Rothschildism, oberoende och kulturbejakande.

Hästhovarnas klapprande mot gatan fascinerade mig och jag ville skrika av glädje, ty jag ägde ju London.

Nu var jag alltså ensam ute i världens största stad, vilken var min egendom, ty jag hade tjugufem pund i plånboken. Min hästs snabba takt, hovarnas klapprande på gatans träbeläggning, verkade som musik. Kusken höll in utanför en blygsam butik vid en bakgata i närheten av Whitechapel Road. Jag klev in i antikvariatet. Där sutto två människor, en gumma med ett ölkrus framför sig på ett litet bord, där en smutsig kortleks placering vittnade om någon patiens, och en ännu smutsigare gubbe, som såg ut ungefär

som jag föreställde mig mr Scrooge i Dickens' A Christmas Carol. Jag frågade efter mr R.

— Mr R. är död! Var det annars något ni ville? svarade den gamle mannen.

— Död? Jag hade brev för mindre än en vecka sedan från honom. Berätta om honom! Vad dog han av?

— Vet inte. Ni måste vara hans landsman, ty han talade nästan lika dålig engelska som ni. Var det annars något?

— Vet ni inte hans sista adress? Han sade att den var här.

— Vet ingenting om mr R. Gå för fan i våld, om ni inte ämnar köpa något.

— Men vill ni inte ge mig någon upplysning om R.?

— Go to hell!

Där stod jag och kunde icke annat. Gubben såg så infernaliskt elak och skurkaktig ut att jag blev ursinnig över hans enastående ohövlighet. Och på min fruktansvärda sjömansengelska sade jag honom att han var son av en tik och att jag skulle göra fiolsträngar av hans usla tarmar, om han inte upplyste mig något om mr R.

För resten skulle jag vända mig till närmaste polis-

konstapel, ty jag hade hört att Londonpolisen var den bästa i världen. Och det skulle ske genast. Ty det var något han icke ville ut med. Var hade han gjort av R.?

Då han hörde talas om polisen blev han med ens hövlig, nästan krypande. Men han kunde verkligen inte säga mr R:s adress. Jag kunde ju vända mig till svenska sjömanshemmet. Där visste man kanske —

R. hade varit en högst romantisk och underlig figur, men en hedersprick och jag var övertygad om att det var gubben som i deras mellanhavande burit sig illa åt. Sjömanshemmets adress kunde jag icke få nu. Jag gick alltså men föresatte mig att så snart som möjligt ta reda på R. genom legationen, konsulatet eller polisen.

Jag satte mig i min väntande cab och bad kusken köra mig till National Gallery. Vi körde ut på Whitechapel Road och reste mot stadens centrum. Plötsligt halkade hästen på den vattenspolade gatan och störtade omkull. Jag höll på att slungas ur caben. Det blev folksamling, jag betalte och föresatte mig att gå. Men min medfödda törst och dagens hetta tvungo mig att gå in på närmaste krog.

Nu är det så, att jag mycket ofta upplever till synes egendomliga saker på mina resor. Vid krogens bar stod min barndomsvän och drack något. Jag blev icke

förvånad. Jag sade bara Hej! och han såg icke heller överraskad ut när han svarade med samma hälsning.

— Hur visste du att jag var här inne? Jag beskrev situationen.

— Jo, den där gamla skurken! Den skall du tro jag klarade fint. Han stal allt det lilla jag hade av pengar och ville sätta mig i klistret för resten, i en förbaskat tråkig situation. Men jag stängde in både gubben och hans satan till käring och letade reda på mina pengar. Du skulle se hur det ser ut i deras våning. Allt som hade lås bröt jag upp och hittade verkligen vartenda dyft. Hade gubben inte varit så gammal, skulle jag ha slagit sönder några revben på honom. Men nu är jag trött på London och nu går jag till sjöss igen — när du har rest förstås! Have a drink! Jaså — han sa verkligen att jag talar dålig engelska? Ånej, när man varit tio år på sjön med bara engelsmän och bott i kolonierna, talar man inte dålig engelska — åtminstone inte jag. Men jag förstår att gubben är arg som ett bi. Hade jag vänt mig till polisen, hade jag stått hjälplös. Nej, man måste reda sig själv och bäst med de här.

Och han strök med välbehag över sina väldiga bicipes.

När vi talat någon timme om vår gemensamma

barndom var det tid att väcka Hugo Vallentin och som dagen var anslagen till orientering, var Hugo tacksam att få min vän till ciceron, ty han kände London som sin ficka, sade han. Och jag välsignade den frihet jag skulle få njuta av en månad utan att behöva besvara Hugo, som mest tänkte ägna sig åt journalistik och journalister.

Emellertid blev jag introducerad på Grand National Liberal Club och i The Press Club, där vi tillbragte många kvällar tillsammans med Daily Cronicles stab. Särskilt kommer jag ihåg en mr Williams, förebilden till Nilgaun i Kiplings *The Light that failed*, en ärrig krigskorrespondent, som varit med om Englands alla krig runt världen under de sista trettio åren, och mr Morrison, före detta präst, som nu förestod nöjesavdelningen i tidningen och livligt förde oss omkring på varietéer och därmed jämbördiga lokaler, en trevlig man, fast han andades något för mycket visky.

Hugo Vallentin älskade p o k e r och jag som avskyr spel måste flera gånger riskera min reskassa med gamla durkdrivna pressmän och spelare. Emellertid räddades jag genom användandet av min småländska förslagenhet, vilken vid dessa tillfällen var utmärkt att ta till.

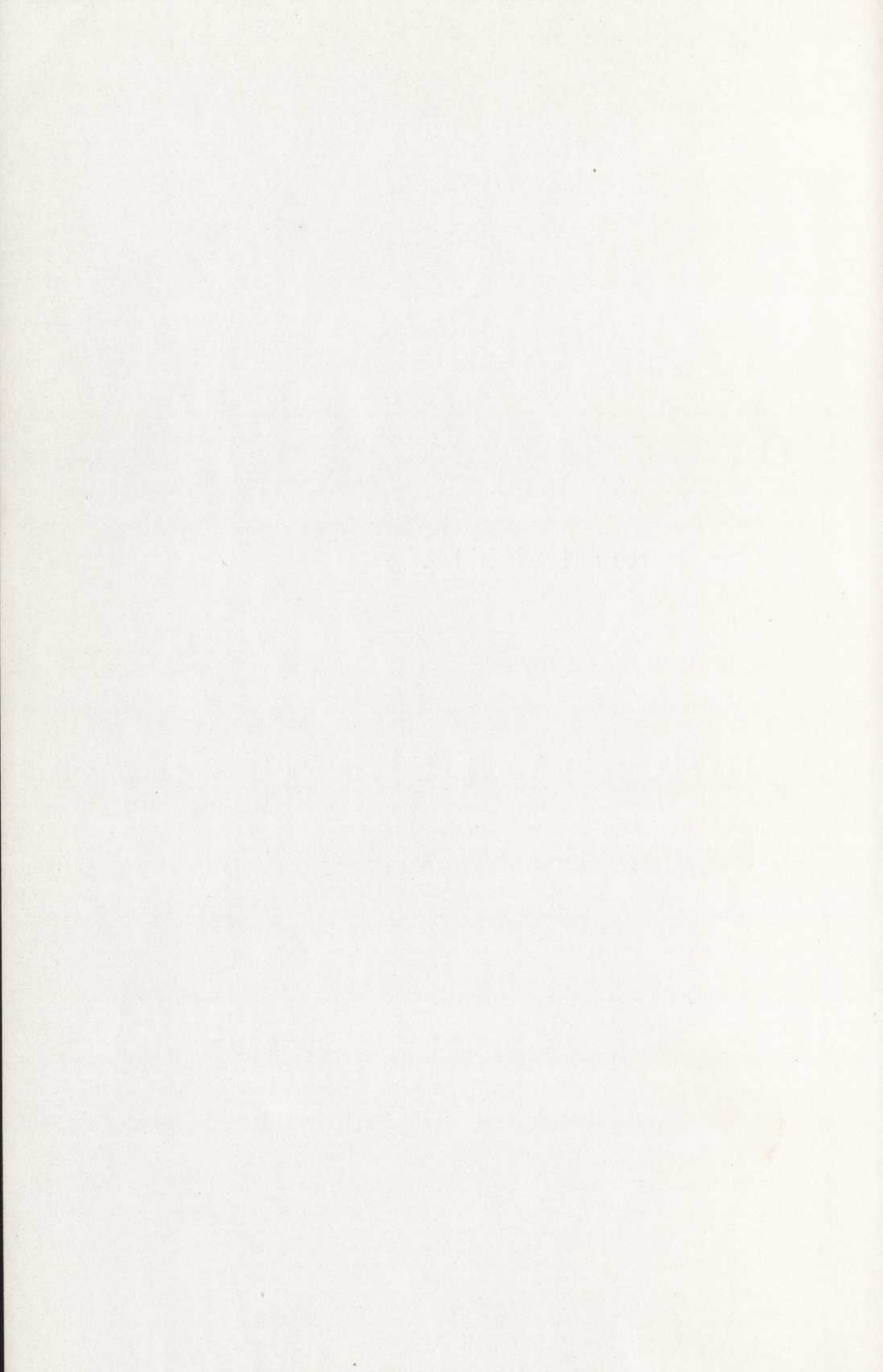
Med min vän R. dök jag ned i Londons avgrunder eller reste ut på landet till småstäderna och bad-

orterna. Med Hugo åt jag middag på dödstysta klubbar, satt gäspande framför långa groggar och rådbråkade engelska med piprökande och tyst spelande gentleman. Med honom bevistade jag det årets Derby-löpning och förlorade jämnt ett pund till en förtroendeingivande bookmaker. Jag kommer ihåg att det tog hela sex timmar att komma från vårt hotell ut till löpningen, i en trängsel som var hemsk och som gjorde att vi lugnt kunde gå in på någon bar eller restaurang och vara säkra att hinna ifatt vår omnibus — så sakta kröp folkmassan framåt. Det fanns ju inga autobiler på den tiden. Folklivet på båda sidor om banan intresserade mig mycket mer än löpningen. Där var typiskt marknadsgyckel med mycket gammaldags nöjen, ringkastning och underliga tävlingsspel, vaxkabinett, dans och upptåg. Jag erinrar mig hur i värsta trängseln en berusad kvinna stack en hattnål i länden på en polishäst. Den ridande kom ned rakt på hjälmen och blev liggande medvetslös. Jag stod aldeles bakom och såg hästhovarna röra sig i luften över mitt huvud ett ögonblick. Jag höll på att kastas omkull men klarade mig. Fruntimret kom undan till allmän förgelse. Med Vallentin gjorde jag en söndagsresa upp till Hampton Court på en flodångare med harpspelande och säckpipande skottar.

Men med R. fick jag gå igenom dockorna och trängas med kineser, malajer, negrer och andra vilda folkslag. Där trivdes jag och hade min varelse oftast. Men med honom gick jag också under några dagar igenom så mycket av British Museum vi humno, och tavelgallerierna. Londonveckorna användes verkligen, utnyttjades. I Vallentins sällskap åt jag en gång frukost med mr John Burns, Englands förnämligaste arbetsledare och sedermera minister, en arbetare och människa av hög valör. Genom honom fingo vi tillträde till Underhuset och hade där tillfälle att få se och höra några av dåtidens mest betydande politici.

ROMANTIK

Romantik

Mitt första romantiska minne är Atala. Jag led med henne och var indian. Jag levde i Gustave Dorés skogar och lärde mig att se människorna som små frön i det stora och lögnaktigt hopfantiserade landskapet. Urskog och vattenfall, trädrötter, vilda lianförhållanden! Jag grät vid hennes grav, som ordnats åt mig, den åttaårige betraktaren, just så som jag ville ha den.

Svenska familjejournalen skötte om vår romantik just då, och jag undrar om någon tidning någonsin i

något land har gjort ett så stort och starkt intryck på sina läsare som den på oss. Den tidskriften representerade just då den gudomliga naiviteten.

Tidningen hade en medarbetare, en tullnär, vars namn var Leijonskjöld-Oxenstierna, en fruktansvärd man, stark, livräddare, förfärlig hämnare, naiv och god. Han kom en gång ridande till det bekanta storslägret, som Carl XV arrangerade nere i Skåne. Denne tulluppsyningsman kom som sjöman till häst i något slags uniform, som pryddes av ett dussin livräddningsmedaljer, och blev väl mottagen av kungen. Ty kungen genomskådade honom och hans gudomliga naivitet.

Så dog tidskriften och efterträddes av en annan, som kallades Förr och nu.

I en av dess första nummer stod att läsa en liten berättelse, en tragisk novellett om något som hände strax i närheten av Narva och under själva slaget, där vi segrade. Jag kommer ihåg hur en gammal man klev upp på en stege, en herrgårdsstege, och såg öster ut.

— De skjuta där borta vid Narva. Gud skydde de våra!

Den gamle mannens dotter var kär i en ung officer, som var med på vår sida. Officeren blev skjuten och det hela blev tragik.

ATALA
Calle de Inglaterra

Denna berättelse står för mig fortfarande som bland de vackraste från vårt krig med Ryssland då. Och ännu vet jag icke vem som har skrivit denna sak. En gång för många år sedan var jag med Anders Zorn i Reval. I en kyrka där ligger den unge mannen, och man kunde då läsa gravskriften:

»Hier ruht im Gott der wohledle und — — —
Johann Ewert von Ulrich — — —.»

Ja, det var något i den stilen, och jag stod bredvid Anders Zorn, för vilken jag berättat historien om berättelsen i Förr och nu.

Tänk — Anders och jag började gråta. Nå!!?

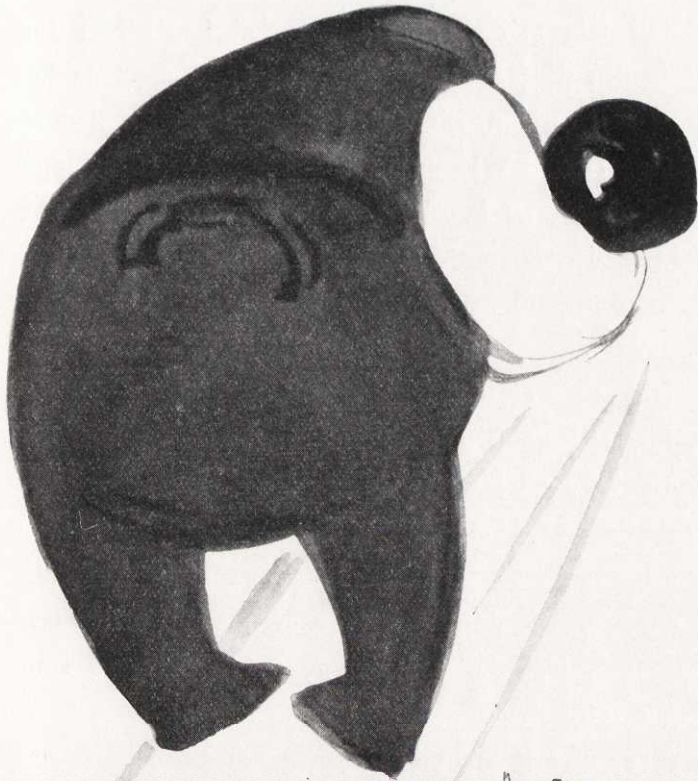
Jag talade om för Anders allt det jag visste om denne unge officer som blev skjuten vid Narva — och jag kom ihåg ännu mera av artikeln i Förr och nu.

Folk rider förbi, det klirrar av sablar och betsel. De gå mot döden eller berömmelsen, tokstollar, bra bönder, vilda sällar, lyckoriddare, men trogna soldater!

Och några sjunga en visa:

Vid Örebro brygga växer gult gräs, högt, högt.
Vid Örebro brygga slumrar den ryttare god
i djupa graven.

Anders Zorn

JAG BEGÄRNAR MIG AV TILLFÄLLET
OCH TECKNAR ANDERS ZORN
SLÅENDE KÄGLÖR - ALLTID BATALJON!

Denna visa har trots sin obegripliga rytm för mig spelat ungefär samma roll som namnet Irina för Karl-feldt.

För mig står denna visa mycket högt! Nå! Jag läste den då jag var ungefär åtta år. Senare, då jag kom ut i världen och blev verklig vän med den oförgätlige Harald Wieselgren, som var ett högst ovanligt konglomerat av kunskap och minne och begripande, frågade jag honom, vem som hade skrivit denna sak och — framför allt — om denna visa om Örebro brygga var äkta eller gjord.

Han sade att den var gjord.

Min själ sjönk ned i ett hemmagjort kaos, och jag började tro att jag själv var en humbug. Men vad jag beundrade hos Harald Wieselgren den gången var att han ögonblickligen kom ihåg visan och tog mig i armen och förde mig upp i Kungliga Biblioteket och tog fram just det nummer av Förr och nu som jag avsett.

Vi drucko grogg efteråt.

Där fick jag en hård knäck i min längtan efter romantik. I min pappas bokhyllor hade funnits Paul Févals Londons mysterier, en ännu för mig högt stående bok. Där fanns Den vandrande juden. Den sista läste jag med ett underbart intresse

och jag trodde på den. Jag trodde på att den var sann. Jag följde med ett infernaliskt intresse denne Ahasverus jorden runt och inbillade mig hela tiden vara med. Och jag tänkte: Om Ahasverus kommer hit, ska jag be mamma att han får bo hos oss! Och han skall sitta hos oss och äta gröt och mjölk och berätta. Han hade min sympati och är antagligen orsaken till att jag aldrig har begripit begreppet antisemitism. För mig äro judarna lockande intressanta, hemlösa, tacksamma för de hem som erbjudas dem, intelligenta nomader med fan så mycket äldre och djupare kultur än vår.

Just nu tänker jag på Viktor Rydbergs:

I Nordanskogen, där vickar granen,
o Votans släkte, du vapenglada,
gå ned där pinjer och palmer sucka
bland levnadströtte och veke trälar!
Vig dem till vila med svärdets vaggsång!

Ja, det är bra att gå ut och slåss. Vi äro starka och utmärkta. Men judarna äro också starka och utmärkta på sitt vis! Jag tänker: Skrik ni och skäll, men gör bättre kultur än de! Gör bättre affärer! Bli lika kloka! Jag tycker verkligen att vi inte ha något särskilt att berömma oss av visavi dem.

Men nu är det frågan om romantik, något som vi behöva just nu.

Under kriget växte upp ett slags romantik, innan folk hade vant sig att leva i skyttegravarna. Det var gudbevars intressant att komma hem på permission och vara pamp en vecka i bondbyn eller, om man var gift och tysk, ordna så att en ny tysk föddes i normal tid. Tyskar och fransmän och engelsmän skrevo vackra saker, ett slags romantik — men tänk hur älskligt besläktade alla dessa litteraturer blevo under kriget! Det var fruktansvärt! Alla reste hem på permission och träffade sina gamla magra utpinade hustruskeletter och längtade dagen efter tillbaka till sin skyttegrav — pipan i mun, flaskan i ordning, gott kamratskap, vänskap mellan män som lärt sig skyttegravarnas språk och likgiltighet inför döden och allt.

Hemma sutto de magra kvinnorna och hade inga pengar och skällde — — —.

— — — och hem kom en stark brunbränd muskulös djävul som inte var rädd för något i världen, en man som tände sin pipa med samma lugn som han kastade en handgranat eller vid en framstöt stack in en trekantig bajonett i mjukt kött, och den unge friske mannen begärde kärlek och animalitet av en förgrämd, dyster, utpinad kvinna. Där ha vi hela tragiken.

O, Votans släkte, du vapenglada . . .

Inte ett dugg av romantik.

Men nu synes det mig som om vi skulle stå inför en romantikens renässans.

Jag ser det i böckerna. Människorna bli djärvare. De våga tala ut. Vi stå inför något nytt, som med all säkerhet har något gott i sig, något av konst, intelligens — ja till och med klokhet, klokskap! Men på samma gång något av hänsynslöshet.

Det fanns någon gång förr i världen något som man kallade hänsyn. Man handlade med tanke på sina föräldrar, sina barn, sina intellektuellt jämställda. Man hade ideal, man ville se stjärnor i den svarta himlen. Detta håller på att försvinna.

Och det är kanske riktigt. Ju mer politiken får hand om oss, ju starkare sammanslutningarna, fackföreningarna, hopjoxet blir, desto starkare komma individerna fram. De tvingas fram, stolta, skapande, fria, diktande, målande. Jag är optimist, jag tror, och jag har aldrig känt detta så starkt som nu.

Individualiteten sprutas fram just på grund av den alltför stora samhörigheten människor emellan, vilken är bara en konstruktion. Jag håller inte vidare styvt på Nietzsche just nu. Vårt intellekt har blivit mera praktiskt. Vi ha blivit kritiska och mena något med våra skrivelser och samtal. Vi vilja ha en kropp innanför

detta hölje av teorier — för teoriernas skull — som förra generationen äcklade oss med. Vi ha vuxit ifrån en del av dumheten. Vi äro realister och kräva logik.

*

Utom när det gäller skaldskap och konst. Ty där ska vi bara ha *u r s i n n e* och fruktansvärd livslust. Och till min glädje ser jag att de unga våga tala ut. Visserligen är det en fara för dem, att de kunna för mycket av teknik och att de rätt ofta fastna för välljud. Välljud är fascinerande, rytm är bedårande — men det viktigaste är att var och en har något att säga, något nytt och vackert. Rätt ofta möter jag något vackert i mina unga vänners arbeten, men nästan lika ofta stör mig deras kunskap. Bort med kunskapen och hit med känslan!

COGOR.

Alla som känna till något litet av Horatius förstå vad jag menar med detta *c o g o r*.

Jag är nämligen tvungen att skriva detta för att bli befriad från en del vanföreställningar jag haft de sista dagarna. Jag lever fortfarande i begreppet *L a t i n i t a s* och kommer att framhärda däri.

I måsten förlåta en gammal student i östgöta nation, född smålänning, att han förirrar sig in i sina gamla sympatier. Älsken som jag har älskat!

*

Ungefär så långt hade jag kommit då det ringde på min dörr och min gamle vän Sjöblom kom in. Naturligtvis heter han inte Sjöblom, utan Vesterbom, men jag vill inte störa hans inkognito. Han hade med sig en stor lax som present och slog sig ned på min divan. Jag blev glad. Hela min själ sprack ut som en blomma, ty jag hade icke på länge träffat någon hemifrån. Jag sade:

— Nu, Vesterbom, ska vi ha roligt. Ursäkta att jag säger som det är, men jag är mitt uppe i ett arbete, jag håller på att skriva en sak.

— Jaså, dävva fan, jaha, ja di säger ju att Engström skriver så möcke, men får ja säja va ja menar, så tror ja inte på dä! Inte faen skriver han så möcke — dä mästa ä väl tryckt!

Undrande och spörjande efter vad han väl kunde mena med det, och icke ett dugg begripande hans litterära synpunkter, bad jag honom vänta ett slag tills jag fått i ordning kaffet och det hembrända.

Vesterbom.

— Ursäkta, Vesterbom, men jag måste läsa igenom det jag har skrivit, innan vi kan börja å supa.

— Kära hjärtanes, Engström, skriv han så möcke han vill! Men Engström ska läsa oppet för mej. För dom säger att han skriver som den värste präst eller skollärare. Han lever ju på dä, Engström?

— Jaja, till en viss mån. Men jag har mycket annat att stå i.

— Dä förstår ja. Jaja, d'ä inte så gott om pengar nuförtiden. Men läs opp nu va han har skrivit. Dä ä väl inte värre än att en kan höra't.

*

Jag läste upp för Vesterbom det jag skrivit om romantik. Under tiden fingo vi in kaffet och det hembrända. Vesterbom hörde på andlöst.

— Jaha, sade Vesterbom, d'ä nog väl skrivet å sånt, dä ä dä. Men tocka där romaner, di ä lögn, dä svär ja på så sant ja heter Vesterbom. Ja har läst två romaner — di kostade enåfemti stycket, men dä var lögn. Alltihop var lögn. Ja ska säja Engström att ja seglade när ja var ung, och jag träffade två djävlar som sa att di var romaner, dä var nere i Konstantinopel. De var dom största bovar ja har träffat. Såna finns inte i hela Sverge. Dom ville åt plånboken, å ja lät dom

stjälarna, för ja hadde mina pund i bältet, en rospigg lurar dom inte, och när jag kom ut mä dom på gata så slog jag dom på käften. Och jag hittade plånboken i bakficka på den som var död, och sen sprang jag.

— Dog han verkligen?

— Jag vill bara säga Engström att i Turkiet har det aldrig funnits en karl, som var dödare än han. Se jag slår till mäsamma, och har de tungan emellan tänderna, då så får dom skylla sej själva. Nej, kom inte å tala mä mej om romaner, d'ä ett djävla busfölje. Nej, men vill Engström höra en roman, så ska han få höra'n. Den kan han skriva om, men ge faen i såna där dumheter som han läste opp nyss, för dä ä rena dumheter. Engström känner ju till isen, själisen, menar jag. Jojo, det kommer jag ihåg, det var år 1900 när vi var ute en gång med Roddar-Erik och Edvin och Karl Eriksson och Engström och isen bröt opp — dä var ingen jakt, men vi kunde ha blivit kvar i havet — d'ä faen däsamma, men nu ska han få höra en roman som jag var med om på Gotska Sandön, akta sej Engström. Det var jämnt år 1877, just precis, och jag hade kommit dit från Fårön och bodde hos fyrvaktarn. Det var just i april, just den 22 april, och det låg is runt omkring ön så långt vi kunde se. Vi hade sett en båt

många dar. Han låg i isen och såg ut att ligga fast. Och så, just den 22 april, fick vi se en del folk som kom på isen med kurs på oss. Vi — vill säga hela fyrbetjäningen — gick ut emot dom, och så fick vi reda på att det var en tysk, som hette Deutsche Kaiser, tyske kejsarn, förstår Engström. Han hade tvåtusen tons dräktighet och etthundraåtti hästkrafter, tredäckad var han och var assurerad för en million svenska kronor — var det inte en fan? Han var lastad med vete och råg och lin och kom ifrån Baltischport och skulle till Antwerpen. Han kom fast i isen och hade suttit där mitt i havet i nio veckor, och folket ombord hade först fått så mycket mat de ville ha, men så tog det slut med maten och de måste börja äta av vetet som de hade som last. De bakade vete och brände kaffe. Inget socker hade de och inget fett, så de började äta talgen som skulle användas för maskinen — och till slut måste dom börja använda linoljan, som de hade med sig för målning, till brödbaket. Och när de inte hade något kvar annat än linolja och vete, fick de ont i magen och begynte längta efter kött. Och jag säger Engström, att hade de inte varit så klena, när de kom i land, och hade jag inte varit så stark, så hade de ätit opp mej. De såg på mej som vi sir på fruntimmer, Engström, och det är väl det hemskaste en kan tänka sej.

Men det var inte lätt att klara hela den där besättningen på Sandön, för vi hade inte stort mer mat än vi hade behov för själva. Men så blev det en hälsikes nordost och isen bröt opp och tysken kunde klara sej in till Huvudskär. Är inte detta en roman, Engström? Här talar Engström om romaner å romaner å skryter å skräpper! Men ge sej ut på den blåmålade osiljanen, Engström, då får han si på sjögång. Jaja, jag vet ju att Engström har seglat, men har han inte alltid haft proviant? Nänä, men jag vill fråga Engström om han har ätit människokött.

— Nej, det kan jag inte påminna mej.

— Då skulle Engström ha varit med på en dansk skonert som hette Johanne, som var hemma i Fre-

dericia och kom från Brahestad. Hon blev läck och flöt på lasten två dygn. Sjön spolade allting rent, penteriet och hela fallerallan var borta, och vi trodde att vi skulle ge oss i väg till botten. Ingen mat hade vi, men kapten var en sån där fet fisk — och på tredje dan sa ja åt gossarna i skansen: — Har ni inge kek, pojkar?

— Jo, de har vi! sa en grabb, vi har gubben.

— Haha, sa en gut, men vem vill börja tygge på den?

— Dä ska faen brække mej jej, sa ja. Och jag gick fram och högg tänderna i nosen på'n.

— Vogt dej, svensker! sa han. Jeg skyder, sa han.

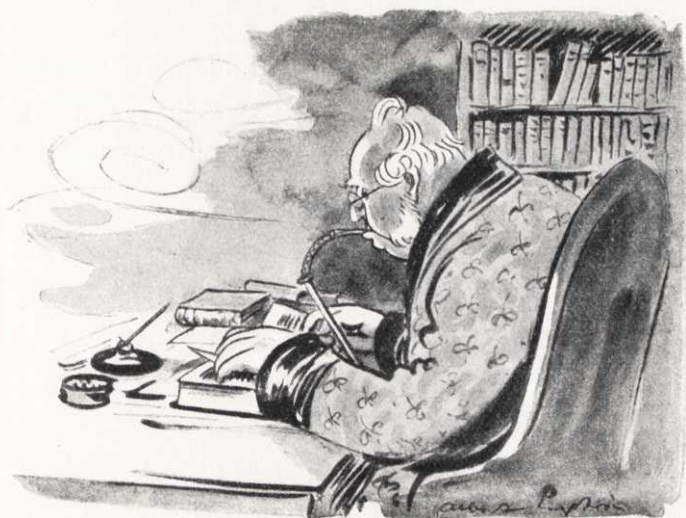
— Skyd, gamle, sa jag, men först må du bringe maj litt senap, för næsen din er saa raa!! Och ger du ingen grog ätterpaa, saa maa du skylle dej selv!

*

Många underliga människor har jag träffat och har nu i mitt livs vilda framfart kommit så långt att jag icke förvånar mig över något. Jag är en gammal vis, grå man, avvaktande, sittande i en grotta, försedd med nutidens alla bekvämligheter. Jag önskar att alla mina artist- och författarkamrater må ha det mycket bättre än jag.

ÖVERSTINNAN

En vacker vinterafton i nådens år 1869 satt prostén Sixten Marcellus vid sitt skrivbord sysselsatt med morgondagens predikan. Det var i soldalningen och de sista strålarna kommo den vita skogen på andra sidan sjön, som utbredde sig framför hans fönster, att lysa i guld och rött, medan de blåa skuggorna snabbt förlängde sig på den vida snöytan. Men det småländska höglandets härliga natur gjorde denna afton icke det vanliga behagliga intrycket på prostens eljest känsliga öga, ty tiderna voro onda och han suckade djupt medan han bläddrade i Hoofs postilla efter ett lämpligt uttryck för sin smärta, ja lät oss säga vrede, ett sinnestillstånd, som endast sällan fick bemäktiga sig hans själ.

Hans rödlätta ansikte förmörkades alltmer och sökte lägga sig i veck, vilket emellertid förhindrades av en medfödd och ytterligare förvärvad fyllighet. Men ögonen syntes nästan svarta under de grå brynen och han bolmade nervöst ur sin favoritpipa, som var en gåva av vänner på hans sextioårsdag. Den holländska knastern fräste under det mörkbruna sjöskumshuvudets silverlock och röken stod som en biblisk sky omkring prostens i sidennattrock höljda embonpoint.

Texten rörde sig om de falska profeterna.

Och förvisso! De falska profeternas antal växte och hotade även hans avlägsna landsdel och den hjord han med framgång vallat under många år. Han hade nyss fått ett allvarsamt brev från biskopen med förfrågningar och oroväckande uppmaningar till stränghet. »Släpp icke ulvarna in! Möt dem innan de hunnit ända fram till dörren!»

Prosten reste sig upp från den knakande skrivstolen och gick till den välförsedda bokhyllan för att söka ett lämpligt citat ur någon av kyrkofäderna. Ty han var en lärd man och gammal verklig teolog. Endast en serie vidriga omständigheter hade ställt sig mellan honom och en biskopsstol. Han hade varit specialist i patologi och skrivit en avhandling om Origines.

Medan han sökte bland böckerna och blåste bort

dammskyar från banden mörknade det emellertid. Solen hade sjunkit bakom skogshöjderna och han ringde för att få lampan tänd. Prostinnan kom in.

— Kors det är ju alldeles skumt och du gräver i dina luntor. Jag skall genast tända!

Hon rullade ut efter svavelstickorna. Ty hon var också ganska fet och trind.

Prosten använde själv sitt elddon av den gamla sorten och tände sin pipa på studentmaner med en fidibus, ty svaveldoften ansåg han opassande i en prästkammare. Prostinnan var mera bekväm av sig.

Men vad nu? Det pinglade på landsvägen och det fanns bara en i socknen som hade sådana bjällror. Det var överste Ulf sax som kom på besök. Vad kunde han vilja på helgdagsaftonen?

Prostinnan kom in igen.

— Jaha, jag har redan sagt till om toddyvattnet. Vad kan Ulf saxen vilja? Det är väl något på tok med Gustava igen.

Hon tände lampan.

— Det är väl bäst att göra i ordning till litet kvällsmat så småningom. Men vi få ju höra! Vad i all världen kan Ulf saxen ha för ärende?

Nu bjällrade överstens kappsläde in på gården mellan de höga snövallarna. Prosten gick ut på trappan och

välkomnade sin gäst som sedan han hälsat började befria mustascherna från frost och is.

— Det smäller till, bror prost, sade översten. Det sjöng i snöisen som av kanondunder. Men hemma är det varmt som i — — — jaha, just det, kära bror. Jag får väl ta in pälsen i kammaren, tack!

— Beate-Charlotte har redan sagt till om toddyvatten och piporna ä rensade, välkomnade prosten. Bror stannar väl och tar en smörgås. Min predikan är så gott som färdig — bror vet, lördagskvällen är arbetstid för mig — och jag skulle just sluta, när jag hörde brors bjällror.

— Jaha, du ger väl bönderna på tafsens, det kan behövas i dessa dagar, jag tror att snart allesammans ä maniakaliska! Åtminstone torpare och hjon! Rena deliriet!

Översten steg in i kammaren och slog sig ned i sitt vanliga soffhörn. Han var en liten man med ofantliga knävelborrar i ett väderbitet ansikte med blommande och framstående näsa, aristokratiskt böjd och högst dominerande. Överstelöjtnant, överstes avsked, husar, godsägare. Länges ogift hade han tröttnat på ensamheten och ingått äktenskap med sin lagårdspiga, en blomstrande torpardotter. Det var en fruktansvärd skandal på den tiden och hans umgänge hade så små-

ningom decimerats, ty det hade icke lyckats honom att sätta skick och fason på hustrun, som fortfarande trivdes bäst i köket, åt kopiöst, förlorade sin fägring och blev allt yppigare. Ett barn hade blivit frukten av detta ménage, en son som icke ville arta sig, fast han i vaggan blivit utnämnd till fanjunkare i faderns regemente på grund av dennes gamla vänskap med Oskar den förste. Så gick det till på den tiden. Pojken blev tidigt en slarver och att han någonsin skulle bli officer var redan uteslutet. Han höll sig mest till modern, åt i köket och gick med i lantbruksarbetet som vanlig dräng och med maner från drängstugan.

Översten hade nog inte så roligt. Och nu på sista tiden hade livet gestaltat sig rentav stolligt. Överstinan hade blivit läzerska.

Hon hade slutit sig till Hopparesekten.

Denna ganska underliga sammanslutning hade fått avläggare i rätt vidsträckta delar av Småland omkring mediet av 1800-talet och så småningom trängt ända till vår prosts socken trots dess avsides belägenhet. Och ledaren i denna landsända var just en av överstens drängar, en karl från Västbo härad med en säregen tjuvningsförmåga trots sitt eldröda hår och vindande ögon. Men han kunde läsa böner så att församlingen vred sig i de rysligaste själskval till dess han ändrade

taktik och fick den att smälta av lycksalighet. Sammankomsterna slutade med extatiska danser, där deltagarna nakna eller halvnakna trodde sig försatta till paradiset, så snart de genom böner ansågo sig ha drivit djävulen ur rummet. Man må dock icke tro att något ohöviskt eller otuktigt blev resultatet av denna vilda dans, ty hopparna voro oantastliga till sin moral och strängt sedliga.

Men det var naturligtvis icke uteslutet att djävulen någon gång kom in genom nyckelhålet eller en spricka i en fönsterruta. Ett felsteg bestraffades emellertid allvarligt av ledarna och det var svårt att komma med invändningar eller ingrepp från kyrkligt håll, ty alla hoppare gingo i kyrkan och till nattvarden och voro kända för redbarhet och arbetsamhet. Men de tyckte icke om mjäkiga predikningar. De ville höra lagen utläggas i all dess stränghet. Genom lagens noggranna efterlevnad ville de bli det ideala samfund av syskon, som kunde umgås i den allra största förtrolighet utan synd. De ville känna sig okroppsliga och befriade från lekamliga band i översinnligt jubel.

Nu är det tills datum icke utrett i huru hög grad drängen Johan Isakson besatt nådens alla förutsättningar för att fylla alla anspråk på den helighet som är nödvändig i ett religiöst samfund av ovan beskrivna

art. Men intet hade dittills hänt som kunnat bringa honom i vanrykte. Han arbetade som sju andra — »fem kokor i luften och den sjätte på spaden», enligt gammalt småländskt recept — han var en trogen tjänare, hövlig, uppmärksam, kyrksam, ärlig och glad. Vem kunde tillvita honom det ringaste?

Men överste Ulf sax tålde honom icke trots alla dessa förtjänster.

Och nu skola vi höra vad översten berättade, medan röken virvlade från piporna och ångan steg ur de mörka toddarna. Han var med rätta upprörd och måste lugna sig med en djup klunk.

Hans Gustava hade kommit hem sent i går natt från en sammankomst hos en av hans torpare och låg nu i sängkammaren tjutande och gråtande i den förskräckligaste ångest. Ty det var alldeles säkert att hon skulle komma till det fula och heta stället en gång. Hon var räddningslöst förlorad. Och nu måste prosten, för vilken hon i ungdomen gått fram till Herrens bord, komma och leda henne in på förnuftiga vägar och bättre tankar. Annars kunde det gå illa med hennes förstånd.

— Nå, vad förståndet beträffar, så behöver jag ju inte tala något vidare med kära bror om det. Hela mitt giftermål var ju en historia som kunde varit

ogjord om jag hade varit förständig, men gunås
— — — jaha, den dumheten talar vi inte om
mera — — —

Översten suckade och rörde om nervöst med skeden
i glaset.

— Jaha — hm — nååå, men vad kan jag göra?
brummade prosten. Det är väl bäst att överstinnan
tar boten där hon tog soten och vänder sig till then
profeten Isakson. Är det Isakson som har påstått
att överstinnan skall sluta så illa som hon säger?

— Påstått och påstått!? Det har hon inte sagt att
han påstått, men alla hopparna säger det, särskilt
hela denna legion av fördömda kärringar som Isakson
har kollrat bort. Jag är nästan generad att berätta —
men bror är ju en vis man — och jag är och har
alltid varit en fördömd åsna fast jag har min kung-
liga fullmakt som överste och säte och stämma i
riddarhuset. Jo, kan bror tänka sig att hustru min
är för fet för att komma igenom den trånga
porten — haha, jag måste skratta, men det är ett
infernalskt skratt — haha, ja jag är inte galen — se
inte på mej så där förskrämt — ursäkta, kära bror,
att jag brygger en tuting till! För fet! Hahaha!

— Lugna sig, bror överste!

— Lugna!! Lugna?? Nej men jag skall slå armar

och ben av den boven Isakson, det skall jag! Sedan kan vi tala om lugn! Eftersvarvade granater! Förlåt mig, bror, nu är det över. Jag skall vara lugn! Jo, hustru min berättar mellan tjuven och lipningarna att Isakson hade ställt fram en pall på köksgolvet hos Jonas i Udden, min torpare, skvatt galen han också, det heder-

Översten suckade och rörde om nervöst med skeden i glaset.

liga fät, ty hos honom hade hopparna mötet. Och alla skulle krypa under pallen, ty pallbenen föreställde den trånga porten. Hahaha! Förlåt mitt flin, broder prost, men hin själv kan inte hålla sig allvarsam i eländet. Och alla kom igenom porten utom hustru min, för hon fastnade mellan pallbenen — hon var för fet, för fet — ha ha ha, ho ho — tvi tusan! Skål! Tänk sig, bror, överstinnan Ulf sax trots allt gunås så visst krypande under en pall hos Jonas i

Udden i närvaro av en tretti, fyrti dårhushjon och inte komma igenom porten! Vafalls? Jag ser min salig far, hovmarskalken, snurra runt i sin blykista och min syster, grevinnan, læsa om skandalen i det brev från min kusin kammarherrn, det nôtet, som säkert får reda på det och relaterar allt bara för att jag ytterligare skall få lida för att jag en enda gång i mitt liv begått en kapital dumhet, när jag gick och gifte mig under mitt stånd. Kan du inte skratta, broder Marcellus, skratta med, herr doktor och prost, annars tar jag mig en tuting till utan både socker och vatten. Ho ha ho! Hii! Hoho, haha! Vafalls?

Översten blev blåröd i ansiktet och kastade sig våldsam tillbaka i soffhörnet.

— Lugna sig, bror överste! Bror kan få slag! ropade prosten med ängslan i rösten.

— Slag? Slag, var det ja. Ånej, kära bror! Men jag har inte skrattat så sedan storlägret på Axvall, när Gyllenram stod på huvudet i gröt kitteln. Nej, nu måste jag sluta att skratta, annars kreverar jag.

Översten torkade svetten ur ansiktet med näsduken.

— Tror bror att något kan göras med Gustava? fortsatte han plötsligt med allvarlig stämma. Fast hon är väl för tokstellig. Eller att något kan göras med Isakson? För bror vill väl inte ha en församling av

bara dårhushjon! Och smittan sprider sig. Allvarsamt sagt, har inte ryktet kommit till höga vederbörande! Min vän biskopen är väl inte död än eller går han i barndom? Han brukade kunna ta bladet från munnen åtminstone på den tiden han var regementspräst. Eller

Hustru min fastnade mellan pallbenen.

kan inte Sundhetskollégium ta hand om saken och sätta en sådan herre som Isakson på dårkistan i någon cell där han kan få hoppa solo så mycket han vill?

— Ja, biskopen har visserligen skrivit till mig, men lagarna äro ju så besynnerliga nuförtiden. Man kan inte komma åt hopparna. De äro klokt folk i all sin galenskap. Men om det kan bevisas att någon blivit vansinnig genom Isaksons påverkan, så kanske — — —

men det är svårt. Jag har i alla fall skrivit min morgondagspredikan med tanke på detta eländet i församlingen.

— Tja, tja, predika och predika! Ursäkta, kära bror, men det enda bönder begriper är stryk. Jag talade med min kusk om saken nu på vägen hit. Han är gammal husar som du vet och hans käring är hoppare, hon med, fast Lans säger att för honom får hon hoppa så mycket hon vill bara hon lagar mat på ordentliga tider och inte försöker låsa undan flaskan. Hon har plockat bort all koppar ur köket, ty inget får ju blänka hos en hoppare och spegeln har hon slagit sönder och rivit ned tapeterna, för de var blomliga, men Lans säger att bara hon inte bär ut sängen, så får hon göra som hon vill. Kan jag inte få be Lans komma in en stund? Han kan ge dig detaljer om hopparna och de borde intressera dig. Själv kan du ju inte ha fått reda på så mycket.

— Ja, om bror nödvändigt vill, så — — Men jag tror att vi går ut i salen och talar med Lans — — — jag menar — — bror förstår!

— Kära bror menar toddyvirket — nå ja, bror kan kanske ha rätt, fast inte skulle Lans blekna för ett helt batteri sådant, det kan bror lita på.

De båda herrarna gingo ut i matsalen, Lans efter-

sändes från köket och ställde sig vid dörren i stram givaktställning.

— Ja, ja vet ju inte så mycke om derases teställningar å affärder, förklarade han, men inte ä di freska i huveknoppen, d'ä säkert.

— Var inte blyg bara, Lans, utan säg ut vad han har på njurtalgen! Fick hans kärring också krypa under pallen?

— Vesst dä, å dä geck bra för ho ä torr å mager som ett schelett, men för di feta va dä änna arbet-samt. Di dro å slet i dom för å få dom igenom, men mä nådi överstinna va dä ljug. Dä va änna omöjelit, så di måtte dra na tebakers. Ho ä för stor, si! På mitten, si, å ändå va dä fyra stöcken som to i så di rakt kunne spräcka sek. D'ä synn om na, men dä finns ett meklament för den delen. Nådi översten eller vördi prosten sulle säja te Isakson att han snickar ihop en aen pall som duger åt nådi överstinna. Då sulle ho ble fresker å livad igen å di annre fete sulle inte ble blåskavda på siera, när di kryper igenom. D'ä mett reseft! Å Isakson hade la allri kunnat tänka sek att nådi överstinna sulle va så förskräckeligt feter, annars hadde han nog allri kummet fram mä den pallen.

— Detta är förfärande, bror överste! Ja tack, kära Lans, han blir väl ordentligt trakterad i köket?

— Tack, värddi prosten!

Lans gjorde helt om och försvann i köksregionen.

— Nej, jag kunde verkligen inte låta honom ta fram flera detaljer, sade prosten. Och saken har ju förevarit, låt oss draga en slöja över vad som skett och låt oss hoppas att överstinnan så småningom kommer på förständigare tankar och lugnar sig. Jag skall tala med henne och försöka få henne att inse det löjlige och galna och okristliga i palluppträdet. Men jag medger att jag gör det högst ogärna. Med Isakson skall jag däremot gärna tala och förehålla honom detta upptåg, som sannerligen är mer än ovärdigt. Karlen är icke dum och han bör inse detta. Men om bror visste hur svårt det är att komma åt en dylik individ! Deras resonemanger kunna vara verkligt snärjande — — —

— Är bror rädd?

— Nej, rädd är jag inte, men jag ser verkligen ingen möjlighet att få slut på allt detta otrevliga förrän vi fått en snar och allvarlig konferens med ämbetsbröderna till stånd. Och i vad mån lagen kan inskrida, måste vi också undersöka. Sådant tar tid. Från predikstolen skall jag göra vad jag kan, det

I förstugan efter påpälsningen.

vet bror. Men nu brygger vi en liten, liten tuting till och stoppar nya pipor. För bror vill väl inte att jag redan i kväll skall komma över och tala med överstinnan? Det är väl bäst att hon får gråta ut, ty gråt lugnar. Och sedan kommer sömnen, rogivande och stärkande. Ja, kära bror, bror har verkligen mycket tråkigheter att uthärda — — —

— Ja, och det är mitt eget fel! Inkarnerad åsna som jag alltid har varit! En idiot, ett sakramenskat fä, en — — en — — ja säg själv, broder prost och doktor!

Översten sjönk till utseendet förkrossad ned i sitt soffhörn och satt där stirrande framför sig, tills tillbringaren med rykande vatten kom in igen och bragte ordning och reda i hans tankar.

— Jag besöker bror efter predikan i morgon och hoppas att överstinnan lugnat sig så mycket till dess, att hon låter tala vid sig.

— Ja, välkommen, och var inte mild, var inte så där vördnadsfull utan tag i med hårdhandskarna. Jag själv orkar inte längre. Jag begriper henne inte, ta mig hin jag det gör — ursäkta svordomen, men det rinner över ibland.

Och så kom äntligen kvällsmaten med prostens ypperliga kornbrännvin, försatt med pomerans, och prostinnans köttbullar, kända och erkända i hela kontraktet, nedsköljda med det starka hembryggda ölet, som ingen i häradet kunde göra efter trots recept och muntliga informationer. Och till efterrätten en flaska av det oljiga portvin som var prostens speciella stolthet och som avsatt något av sin färg på hans kinder.

När översten sade till om sin släde var han nästan bullrande och i förstugan sade han efter påpälsningen:

— Men hör du, min värderade broder, doktor, prost och själasörjare — vet du vad jag gör i morgon? Jag befäller Isakson att med risk av fysiljering snickra ihop en pall som passar åt Gustava. Lans är ingen dumbom. Det blir det enda som hjälper!

Och det hjälpte faktiskt. Så berättade för minst fyrtiofem år sedan en gammal vördad prästfru av min släkt. När den andliga rörelse, som tog sig uttryck i Hopparesekten, snart alldeles slutade i prästen Marcelli socken, hade överstinnan Gustava Ulfsax längesedan kommit på något förståndigare tankar.

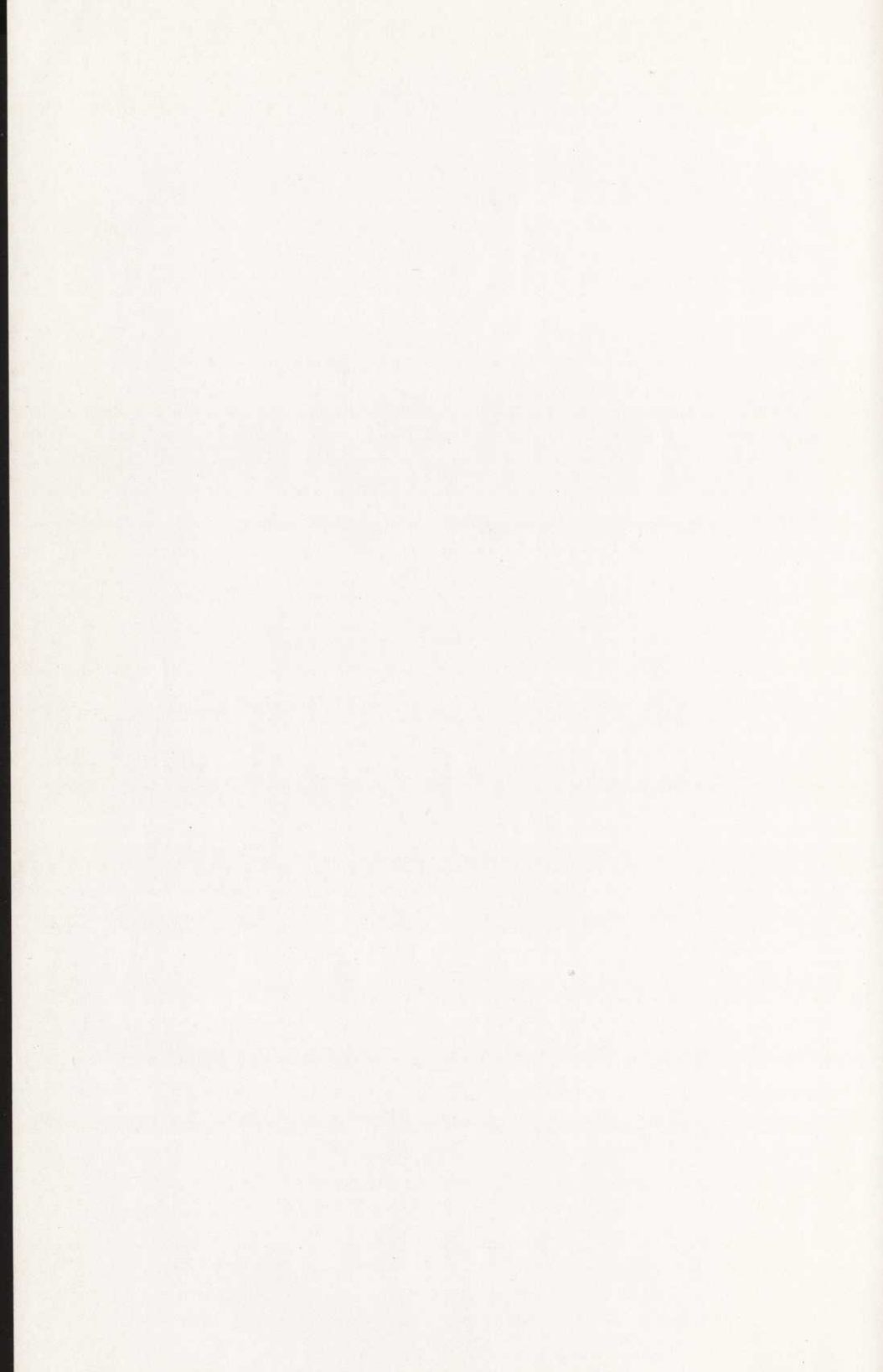

Hon gick ständigt i sidenklänning.

Jag kände överstinnan mycket väl från min tidiga ungdom. Och när jag fick reda på historierna om Hopparesekten och situationen med pallen hade jag svårt att tänka mig henne som medspelare. Hon var en liten skrynklig gumma, som säkert aldrig tvättade sig, fast hon ständigt gick i sidenklänning och hade litet gammalt bjäfs på sig, vilket mot smutsiga händer

och ansikte såg konstigt ut. En egenhet hos henne var att hon aldrig ville bära hatt utan drog siden-schalett. Och religiös var hon inte. Inte såg man heller att hon varit fet. Hon bevarade i troget utövande sina köksfasoner och var en faslig skvallerbytta. Hon använde hela sin pension på kaffe och dog en naturlig död. Hennes kors på kyrkogården letar man fåfängt efter. I somras lyssnade jag till blåsten, som kom gräset över hennes grav att darra. Det susade förgängelse i träden och kyla som av förgängelse kom mig att knäppa rocken och gå ut till min väntande automobil.

SKROCK

Den som tror att häxorna endast vid påsktiden fara till Blåkulla, misstar sig. Ty de kunna ge sig i väg när de vilja, bara de ha sina grejor i ordning. Gamle fanjunkare Ulf sax påstod till och med att alla fruntimmer ha häxblod i sig och att de flyga dit så snart de ha en ledig stund, men han överdrev något, ty han var ungt karl och kunde således icke ha verklig sakkänedom, fast han skröt att ingen karl kände kjoityget bättre än han.

Förr i världen när spinnrockarna surrade och skyttlarna gingo i stugorna, berättades mycket av gamla rynkiga gummor om jättar och troll, häxor och kloka. Då var det en glädje att sitta på pallen framför stora spisen och maka ihop glöden och lyssna på det underbara, om också en rysning ibland kröp utefter ryggraden. De fladdrande skuggorna blevo levande väsen och i rummets mörkaste hörn lurade faran, men lockande och farligt tilldragande. Själv fick jag tidigt lära mig att icke vara rädd för spöken och dylikt, ty det fanns inga spöken. Såg jag något som jag

icke kunde förklara, eller hörde jag något som lät skrämmande skulle jag gå rakt på det och undersöka och jag skulle få se att orsaken alltid var helt naturlig. Ty det fanns ingenting övernaturligt på jorden. Jag var mycket mörkrädd då jag var barn, men före mitt tolfte år hade jag övervunnit det obehaget och stannade alltid i stället för att springa, då något överraskande och skrämmande hände.

Men långt hemifrån mitt i djupa skogen låg Malenas stuga, och omkring den lågo faror på lur. På vägen till och från skolan måste jag passera den och såg rackartyg i var buske, ty Malena hade varit en riktig häxa. Jag hade ju lovat att icke vara rädd och att icke springa och jag höll ord, gick kanske långsammare än vanligt, men hjärtat dunkade innanför min mollskinnsväst och det kändes kallt i hårrötterna. Bläste det då till på köpet, hördes ett ljud som gick genom märg och ben, skar i öronen och stack i själen. Det lät som m ä - ä - ä - ä ! långt utdraget och hemskt klagande. Man sade att det var Malenas bock som skrek, men både Malena och bocken voro ju döda för många, många år sedan. En höstmorgon blåste det full storm, furorna vajade och susade och plötsligt kom skriket och jag stannade och stod stilla som en sten. Kallsvetten pärlade på min panna och jag kände mig

feg, f e g, det uslaste en pojke kan vara, men bemannade mig och gick rakt in i skogen mot ljudet. Det var ännu icke riktigt ljust, men i den börjande dagningen upptäckte jag orsaken till skriket. En jättefura med rotvalvet på sned lutade sig mot en annan jättefura och två kådiga grenar gnedo sig mot varandra i blåsten. Det var som harts på stråke, det var som att spela bakom stallet på en jättefiol. Och det ljudet hade gamla gummor hört ända från sin barn-dom och gamla karlar hade sprungit för livet när det skar genom luften. Ni kan tro att jag kände mig som en fullvuxen man, när jag stolt men något svettande återtog min vandring på den slingrande stigen.

Gamla Malena hade varit ett otäckt fruntimmer på alla vis och sätt, men det hade icke hindrat att hon då och då fått besök av folk som icke visste sig något råd, när kloka gubbar och till och med läkare tillfrågats utan resultat. Till henne gick man inte på ljusa dagen, man valde helst mörkret. Hon kunde laga till medusin för alla sjukdomar till och med kärlek och hon kunde göra trollharar av en strumpholk eller till och med av bara tre trästickor, som brändes i ändarna en torsdagsnatt. Med dessa trollharar kunde man tjuvmjölka kor. Hon stöpte över människor och gjorde dem friska, även om någon klok eller en doktor

uppgivit allt hopp. Och åt en och annan ovanligt dum bonde kunde hon göra en Spiritus, Spiritus, en liten djävul som hon stängde in i en svart apoteksflaska och band över korken med svinblåsa och satte blysigill på med hot att den som öppnade flaskan skulle dö ond bråddöd. Den som äger en Spiritus får alla sina önskningar uppfyllda, men måste i god tid sälja den till någon annan, ty dör ägaren, kommer Fan och tar hem honom till sig.

Gamla Malena hade ett helt apotek i väggskåpet i kammaren. Där fanns dopvatten, blod från halshuggna, ormskinn, människoben, bly från kyrkfönster, malm från kyrkklockor, mullvadständer, krut, spindelväv, tor-kade navelsträngar och oblater från nattvardsgångar. Dessutom hade hon en torvigg, en stenyxa, som lånades ut för vissa mystiska ändamål. Bäst var den som skydd mot blixten. Vid åskväder bar man den tre gånger runt stugan. Men torvigg för det ändamålet funnos på den tiden i många stugor.

Allt detta och mera till avlyssnade jag de långa vinterkvällarna sedan jag läst mina läxor och rådde om min tid. Men mest av allt intresserade mig Malenas bock, som sades ha varit stor som en liten häst, svart och med väldiga horn. Malena hade en lagård med en ko i bås och en kätte för bocken. Men bocken

fick vara inne i stugan hela dagarna och mumsa på hö och säd, det finaste asplöv, kli och rovor, och var fet som en prost, men såg ut som Fanen själv med röda ögon i det svarta ansiktet. Och Malena hade till och med en täppa med tobaksplantor åt bocken, ty tobak är det bästa såna djur veta. På den bocken reste hon till Blåkulla på Dymmelonsdag eller Påskafton, men bockar äro icke odödliga och en vacker morgon låg han död i sin kätte. Sedan fick hon resa dit på vanligt sätt, på sopkvasten eller såstången, sedan hon smort in redskapen med den vanliga salvan.

Denna salva var något högst märkvärdigt och gum-morna hade olika åsikter om dess sammansättning. Dess viktigaste beståndsdel var emellertid — däri voro de eniga — fett, kokt på nyfödda barn, men dessutom behövdes extrakt av många örter. Där måste finnas vallmo och solros, bolmört, nattskatta, odört och spikklubba. Med dessa kunde man reda sig, men för att få fart på ekipaget behövdes en massa andra ting. Och så skulle det läsa under tillagningen. En riktig häxa kunde fara på nästan vad som helst, på sopkvasten, kakspaden, rakan eller en såstång, bara smörjan var ordentlig.

— Men hur får di barnfett? frågade jag rysande, ty jag var ju själv ett barn.

Men det visste inte gummorna eller ville icke berätta. Och de visste inte mycket om gamla Malena heller. Hon hade dött någon gång i slutet av 1700-talet, under gamle prostens farfars tid. Men de hade en riktigt hemsk historia om gamla Malena, fast jag icke uppfattade den som hemsk. Jag måste tvärtom skratta så tårarna runno, då mor Britt-Maja förtalte den på sitt drastiskt-humoristiska sätt.

En påskafton satt Malena i sin stuga framför spisglöden och väntade på ögonblicket då hon skulle fara till Blåkulla. Allt var i ordning, redskapen voro insmorda med salvan, men hon drog sig litet för vädret, ty regnet stod som spön i backen och kallt var det. Än lågo stora snöflak i markerna och stigarna voro isgator. Spjället hade hon redan öppnat och sotat var det. Hon hade dragit igenom skorstenen med stora granruskor, ty man fick inte komma till Blåkulla alltför sotig — Fan var nog med sådant.

Då slog det plötsligt på dörren. Det var någon som sökte skydd för vädret. Vresigt drog Malena från bommen i förstugan och in steg Fia på Fällera genomvåt och frysande. Hon hade gått vilse i skogen och fått se det svaga skenet från Malenas fönster. Nu ville hon stanna hos henne över natten och få kläder och skor torkade. Men detta ingick icke i Malenas planer —

nå ja, hon kunde ju få torka sina skor, om hon ville, men ligga kvar gick inte för sig.

På spishällen stodo ett par andra skor och Fia ställde sina bredvid dem. Det mörknade mer och mer. Malena satt butter och tvär och svarade knappt på tilltal.

— Nej, nu får I gå, nu sa ja söva, sade Malena rätt som det var. Dä ä inte svattare ute än atte I kan hitta hem.

— Ja men snälla söta...

— Nähä, nu sa I gå!

Och den stackars Fia lutade sig fram och tog fel skor — hon fick av misstag Malenas med salvan in-

smorda, och satte dem på sig, tackade för den goa värmen och gick ut i regnet igen.

Hon hade lång väg att gå och kolsvart var det. Hon gick vilse ibland, men fann sig så småningom till rätta efter den svaga ljusningen mellan talltopparna, där stigen gick fram.

När hon kom ut på Björshulta fälla hände det.

Hui — hui! Det drog som en ilning genom luften, Fia gjorde helt om på ett alldeles nytt sätt, ty det var skorna som fått makten. Hennes fötter vändes upp emot luften och tycktes vilja dra henne från marken. Men skorna, fast de voro insmorda med den riktiga salvan orkade inte riktigt med kroppen, fast nära på. Uppochnedvänd började Fia sitt livs märkligaste resa. Hela natten drogos hon och skorna om makten. Hon försökte öppna spännena, men samtidigt måste hon tänka på att hålla sig kvar var hon kunde i enbuskar och trädrötter. Kjolarna besvärade henne också, ty de föllo ju ned över huvudet. Inga underkläder funnos på den tiden och hon frös och skrek, frös och illvrålade.

Men framåt gick farten, ibland med långa skutt, hur fast hon än försökte hålla sig i buskar och rötter. Till slut började hon tänka på döden och önskade sig under jorden. Hucklet hade hon för länge sedan blivit av med och nu voro hårflätorna lösta. Ibland slog skallen i

och efter varje sådan smäll drogo skorna henne flera alnar framåt. Och plötsligt dök hon ner i vatten. Hon hade kommit till Enhultabäcken. Där fick hon ett fast tag i en porsbuske och började illhoja om möjligt värre, fast hon kände sig matt intill döden.

Och där kom också räddningen. Det hade blivit morgon och på skogsvägen som ledde till Björnshult kom torparen Jonas, som var på väg till dagsverke hos patron Calenius. Och han fick höra vrålet och lopp hasteligen däråt.

Nu skall ingen tro att vem som helst kan höra skriket av den som kommit ut för en sådan olycka som Fia på Fällera. Ty salvan på skorna åstadkommer att ingen hör det, som icke har hittat en manorm. Ni skall inte tro att det inte finns eller åtminstone

funnits manormar, ty min morfars far har själv sålt en sådan på Vimmerby apotek och fått fem riksdaler banko för den. Den ser ut som en stor snok, men har liksom en fena på ryggen, och den fenan reser han upp som en abborre, när han blir skrämmd eller arg. Den min släkting hittade i Vena socken var för resten vit, ty den låg och sov under en vedfamn, som gubben (som för resten var pojke då) skulle köra ur skogen på vintern, och på vintern bli manormarna vita, om de ligga under trä.

Allt prat om manormar som förfölja skogsvandrare är lögn. Som till exempel den sagan att de skulle bita sig i stjärten och rulla som hjul, medan manen fladdrar. Vem skulle bli rädd för en manorm? Ånej, klokare ha vi blivit jäms med bildningens insteg i landet.

Nå — Jonas, som var en sådan särdeles manormskarl, fick tag i Fia och hängde sig på henne, ty han förstod ögonblickligen hur det stod till. Han snörde av skorna och dessa begåvo sig upp genom luften och försvunno först den ena och sen den andra. Och sen ledde han hem Fia och kom för sent till dagsverket och fick ovelt av patron, ty han trodde naturligtvis att Jonas historia var lögn. Men skorna kommo av sig själva tillbaka till Malena igen.

Jag satt med ögonen på skaft och öronen spetsade

och tänkte på hur lustig Fia på Fällera måste ha sett ut, när hon slogs med skorna. Och jag tänkte att man borde skaffa sig en sådan där salva och stryka på vantarna och flyga i väg som en hök och titta efter vad som fanns i Blåkulla. Ty jag visste icke då, att det var något särskilt farligt med det stället.

Men jag fick höra en ännu märkvärdigare berättelse om något som hänt långt efter gamla Malenas död — i hennes stuga och på vägen därifrån till julottan. Och detta hände så sent som på 1830- eller 40-talet. Det berättades för mig av en släkting, som var en trovärdig och betrodd man, häradssdomare och kyrkvärd i en socken icke långt från Vimmerby. Jag nämner inga namn, ty några av slakten leva kvar och ingen vill ju nämnas i samband med sådant elände.

Malenas stuga stod länge efter hennes död tom och igenlåst. Den stod till slut i ett snår av körsbärsbuskar och hallonstånd och vildapel. På torvtaket växte kärleksört bland alla slags gräs. Till och med smultron hade sökt sig dit upp. Gärdesgården var för länge sedan nedruttnad och det var underligt att stugan själv höll sig upprätt. Men fönstren voro hela, ty inga pojkar vågade sig dit på grund av allt skrock som stod omkring Malenas minne.

En dag fick kojans en invånare och det var en gammal fröken, gubbevars.

Hon var den sista av sin ätt och hade så småningom hamnat i fattighuset. Där trivdes hon inte, fast hon hade egen kammare, ty de andra hjonen förde ett förskräckligt liv, grälade och slogos. Så bad hon bonden, som ägde Malenas stuga, att få flytta dit. Han var en hygglig man och var till och med så fin, att han lät en annan käring, som bodde inhyses hos en av hans torpare och behandlades därefter, alltså sämre än ett djur — vilket på den tiden ville säga mycket — dela bostaden. Båda gummorna voro mycket religiösa och blevo snart goda vänner. De hade sitt potatisland och några får. För övrigt fingo de hjälp av grannarna med mjölk och bröd. Fröken virkade och sydde och sålde till familjerna i socknen. Och prostinnan som var en snäll människa gjorde täta besök hos de båda gamla — icke utan att ha med sig något gott i piraten. På det viset framlevde de en dräglig tillvaro.

Så kom en julafton. Naturligtvis skulle de båda gummorna i julottan och bonden hade varit nog vänlig att lova hämta dem med släde, fast vägen var nog så usel, ty det var ingen väg, det var en skogsstig. Men frökens skor voro dåliga. Det förstås av sig själv att

hon skulle ha sina helgdagsskor och de voro av tyg, men att sitta i dem i den kalla kyrkan där det isade från stengolvet, det gick ju inte. Man kunde ju dra två par strumpor utanpå, men det skulle se konstigt ut, ty hon var ju ändå en riktig fröken. Och naturligtvis skulle baron på Hemskulla och löjtnanten på Norrby hälsa och som vanligt lämna var sin korg med godsaker i — inte dugde det då att vara ful om fötterna. Nehej — hon fick stanna hemma. Inte hade hon trott att skorna skulle vara så dåliga.

— Inte duger dä atte frökna går mä tygskora, men, fröken kan ta mia, så tar ja gamla Malenas!

Ty den andra gumman hade hittat ett par becksömskor under sin fällbänk, längst inne vid väggen. Det kunde inte vara andra än Malenas. Dem skulle hon smörja in så de blevo mjuka, ty nu voro de styva som horn. Och i farstuskrubben hängde ett stort bockhorn med ister i. Så allt skulle nog bli bra.

Karolina, ty så hette frökens kamrat, smorde in både sina egna och Malenas pjäxor med fettet i bockhornet och gnodde och tummade och stod i tills de blevo mjuka som aldrig det. Så åto de sin gröt och somnade i fällbänkarna och vaknade på gammalfolksmaner långt tidigare än de behövde. Och så klädde de sig och åto upp resten av gröten och voro länge-

sedan färdiga, då bondens dräng kom och hämtade dem med släden.

Det var en högtidlig färd och de båda gamla kände julnattens mystik och ljuvliga storhet gripa om sina själar — ända tills de kommo i Ekeberga lid och klockorna började ringa.

Då åkte fårskinnsfälden av dem, benen flögo i vädret och drängen, som satt på hundsvotten, höll in märren. Han gapade så att käken ville gå ur led. Ty ifrån frökens fötter flögo Karolinas skor till väders. Hon var ju fröken och hade så små och fina fötter. Och från Karolinas grova klampedunsor flögo gamla Malenas, häxans, becksömspjäxor och försvunno mot den mörkblå himlen, skymmande diverse stjärnor.

— Jaa, I bor la inte förgäves i Mallas stöva, sade drängen och läste något för sig själv. Ty här stod inte rätt till!

Men fröken var mest generad för att drängen hade sett hennes ben, dem ingen dödlig ännu skådat sedan hon låg i vaggan. Och Karolina var absolut stum inför undret. För resten var det kallt utan skor och detta var orsaken, varför fröken och Karolina måste bevista julotta iklädda klockarens bottforer och ringarens träskostövlar — ty ringaren bodde på kammaren i fattigstugan och hade ombyte med skor.

Allt detta var ju högst märkvärdigt och ingen kunde förklara det, fast det dryftades man och man — för att icke säga kvinnor emellan — mellan tjänsterna.

Men dagen därpå kom prosten, som var en ärans man och teologie doktor, resande »extra» i sin släde hem till Malenas stuga, medhavande ett par av prostinnans skor åt fröken och ett par av lagårdspigans åt Karolina och en stor korg med julmat, fläsk och korv och svinsylta och en liten påse med det ljuvligaste av allt i världen, kaffe.

Innan han reste, sade han till fröken:

— Det finns mycket märkvärdigt, som inte kan förklaras, men trolleri och vantro vill jag inte ha i min församling! Karolina, gå och hämta smörjehornet!

Karolina hämtade det.

— Nu skall fröken få se, hur litet trolldom mäktar emot ärlig gammal lutersk tro.

Och därmed kastade han bockhornet i brasan, som flammade och spottade gnistor, ty det var mest granved.

— I Jesu namn! sade han.

Men som ett skott flög hornet ur elden, stänkande brinnande fett omkring sig. Det började osa ur prostens vargskinnspäls. Plötsligt small en grankubbe som ett kanonskott och halva spiskransen ramlade ned. De tre

i stugan vände sig om för att akta ögonen. Mitt på golvet låg bockhornet och darrade. Det tycktes ha fått liv. Men det måste man säga till prostens ära att han icke var rädd. Han tog gamla Malenas horn och sade högtidligt: — Detta skall ur huset. I morgon skickar jag en av mina drängar som lagar spisen åt er och sätter in nya rutor. Men vantro och häxeri skall vara borta ur min församling!

Och därmed reste han. Det sades att prosten samma natt gått ned på Kattungagölen, huggit hål på isen och sänkt ned hornet sedan han fyllt det med blybitar. Och den historien påstod min släkting att han fick äta upp på ett prästmöte, där biskop Tegnér vid en middag hade skämtat med honom så pass att han sade till om sina hästar och i vredesmod lämnade samkvämet.

Malenas stuga är jämnad med jorden. Skogen är borta och åkrar ha kommit i stället. Telefonen gör livet oroligt och radio är icke obekant i gårdarna. Men i somras försäkrade en pojke, som själv tillverkat en radioapparat och kunde sköta den, att Kattungagölen har ingen botten, och det beror på att Malenas bockhorn aldrig har slutat att sjunka sedan de hundra år som förflutit sen prosten full av lutersk indignation ville göra salvan oskadlig.

Skogen växer upp igen och mystiken kommer alltid att trivas där trots radio och all vetenskap. Och häxor komma alltid att finnas. Jag undrar om jag inte mer och mer går över till gamle fanjunkare Ulf sax' åsikt.

THANATOS

Solen sken, bina surrade, svalornas vackra pilar skuro luften, sommarn doftade in i rummet, där två små barn lekte vid fönsterbordet. De vita gardinerna fläktade sakta och utanför i gräset gäspade gårdshunden i ljuv klagan.

Plötsligt öppnades dörren till närmaste rum och mor kom in. Hon grät stilla.

— Varför gråter mamma?

— Mormor är död, små barn!

— Ä, får vi se på! Har hon flugit redan?

Mor log mellan tårarna.

— Ja hennes själ har flugit — men gå ut och lek nu!

— Mamma, flyger änglar som svalor? Har de bon? Säg, mamma!

— Ja, de ha ett stort bo och det är himmelen — men nu ska ni gå ut och leka!

— Har de små änglar som de mata också, mamma?

— Nej, de är nog små ungar själva — men mamma har inte tid nu att svara på allting. Gå ut och lek nu, är ni så snälla! Gå uppåt logen till, men akta er för brunnen. Seså, gå nu!

Hon tog sig för ögonen och hennes rygg skakade.

— Inte ska mamma gråta, när mormor blivit en ängel!

— Ni får gärna gå barfota om ni vill.

— Hurra, vi får gå barfota!

Och de började ta av sig skor och strumpor. De kände redan i förväg gräsets svala mjukhet under de små fötterna.

Men mor gick in i sängkammaren och hämtade en av de finaste näsdukarna, de med spetsar runtom, två blanka enriksdalar och sin konfirmationspsalmbok, den vackra som var bunden i brunt skinn, som blänkte av nötning och guldtryck och hade kung David spelande på sin harpa pressad på pärmen. Riksdalrarna skulle hon lägga på mormors ögon, psalmboken under hennes haka och näsduken över ansiktet, ty så var skick och sed.

Men barnen sprungo ut i gräset. De höllo varandra i händerna och sjöngo till sin egen hemmagjorda melodi.

Mormor är död — tralala!

mormor flyger — tralala!

mormor är snäll — tralala!

högt oppi luften — tralala!

hälsar på morfar — tralala!

Morfar var en myt, en saga. Honom hade de aldrig sett, ty han var död för länge sedan, men mormor hade talat om honom så mycket och så tydligt och klart, att de kunde se honom för sig när de ville! Egentligen levde han i deras tankar ungefär lika verkligt som mormor hade levat. Morfar hade varit pastorsadjunkt, Per Johannes hette han. Han hade haft polisonger och så goda ögon att alla måste bli glada då han såg på dem. Han hade varit mycket glad och mycket god och sjungit Bellman. Och så hade han haft vålnad. Det var underligt och vackert på samma gång. Jämt en kvart innan han kom hem efter något sockenbud eller annan förrättning smälde alltid bomen, med vilken förstudörren stängdes, och mormor hade sagt för varje gång: — Jaha, nu får vi göra i ordning ölosten, för nu är Per Johannes hemma i rippet! Och så hade han haft prästkragar av silver, en present av någon släkting som hette Kernell eller Kastman. Han hade fått dem då han blev magister. De silverkragarna hade varit åtföljda av verser, som mormor också kunde:

Det sägas plär, att silverkragar
en ung magisters prydnad är...

Resten kommo barnen icke ihåg. De visste för resten icke om Bellman var fågel eller fisk, men en snäll farbror måste han vara! Vålnaden var också lika verklig för dem och mormor hade sagt att endast snälla människor ha vålnad. Snälla människor dö unga och därför hade morfar dött ung. Han hade förkylt sig under en vinterstorm och fått bröstvärk och nu var han en ängel som bara väntade på mormor.

Nu var mormor hos morfar och därför sjöngo barnen. Kanske också därför att solen sken och bina surrade och därför att de fingo gå barfota och icke hade en aning om dödens majestät eller fasor. Döden betydde för dem en svart låda, som bars av allvarliga farbröder i svarta lustiga höga harullshattar, medan farbror klockaren sjöng en psalm och farbror prosten läste ur en bok och påtade i jorden med en spade. Det var inte livat alls och man blev hungrig för att det tog så lång tid och för att ingen brydde sig om små barn som ville hem och leka. Varför grät alla? Det var så att man måste gråta med och det susade i gräset så dystert och kyrkklockorna klungo så sorgligt. Uppe i tornet stodo två farbröder och drogo i rep och spotade på golvet där märkvärdiga gubbar av trä lågo huller om buller längs väggarna. En var fastspikad på ett kors och hade svart skägg och ett hål i bröstet.

En trögubbe hade ett lejon bredvid sig och en annan en ko och en tredje höll en abborre i ena handen. Det var profeter, sade ringarfarbröderna. Profeter??!

Ja, allt var sannerligen underbart! Helst ville man ta till lipen, ty allt som hade med kyrkan att göra var så förskräckligt tråkigt — utom i julottan förstås! Där var livat och där var ljusst och där sjöngs och där luktade och sprakade och så fick man gå in i sakristian till farbror prosten och få polkagrisar och åka hem efteråt vid bjällerklang över vita vägar i snötyngd skog under stjärnor som började blekna på himlen. Det var vackert, men man hade ändå en känsla av att man nyss hade varit i sällskap med det högtidligt konstiga som kallades döden.

Döden var också något annat, en högst egendomlig känsla, som framkallades då mor berättade om mormors vackra dröm. Hon drömde att hon en vinternatt befann sig på Lönneberga kyrkogård. Det hade fallit mycket snö och gravarna syntes som små kullar i månlysets sken, mjukt formade höjningar i den vita dödsåkern. En ängel sänkte sig ned ur himlens mörkblå dunkel och svävade över kyrkogården, lade örat till en gravkulle och tycktes lyssna länge. Så flög han till nästa kulle och lyssnade. Han var som en bevingad sky. Somliga gravar flög han över — brydde sig

icke om dem — lyssnade igen på en ny — flög över en — lyssnade åter på en annan — och så höjde han sig och försvann och blev ett med månljuset. Det var en märkvärdig dröm och vi sutto andlösa. Och till slut frågade jag: — Varför lyssnade han inte på alla gravarna?

Mor svarade: — De döda voro väl inte färdiga än!

Många gånger har jag påmint mig denna underbara dröm, som ännu trots allt jag sedan haft med liv och död att göra, tyckes mig inspirerad av en hög och djup poetisk känsla, skaldisk intuition och vacker sentimentalitet, tro, kärlek — allt vad du vill, min läsare!

Men jag fortsätter. De båda barnen, som med nakna fötter, njutande av sommardagens ljuva värme och vindens ljumma lek — som sidenfläktar om de små knubbiga oskyldiga benen och de bruna kinderna — gingo dansande och sjungande rakt bort till den förbjudna brunnen. Den var en mystisk avgrund, ett trollrör, genom vilket de sågo andra sidan av sin lilla tillvaro. Det var en riktigt gammal brunn, rundbyggd av kyklopiska stenar och mycket djup. Gröna alger, hala och blänkande, täckte dess väggar och längst ned i djupet gingo vita moln över blå himmel, begränsad av ett mörkgrönt rörs öppning och två små ansikten nickade åt oss. Vi hade alltid undrat om det

var vi själva som speglade oss. Vi älskade att tro att vi sågo ned i en annan värld, som låg långt, långt i ett fjärran djup och där lekkamrater hälsade och vinkade och ville säga: — Kom hit! Kom ned!

Vi kastade blommor och likadant gjorde barnen där nere. Vi visste ju innerst att det var våra spegelbilder som ville leka med oss. Och när blommorna från deras djup och vår höjd träffade varandra krusades vattenytan och ett vått mystiskt ljud steg upp ur brunnen. Våra bilder försvunno, krossades, det rann som silverormar kring brunnsväggarna, det slätades ut och vi kunde åter vinka till varandra, de underjordiska och vi, vi själva som lekte med oss själva!

Men så småningom gled jag allt längre fram över brunnskarets kant. Jag ropade nedåt: — Kom upp Albert! Kom hit! och vinkade med en blomma åt den lille pojken där nere.

Och i samma ögonblick kände jag ett brutalt grepp i byxbaken. Det var pigan, som händelsevis kom från hönsgården och såg hur vi lekte på förbjudet område. Hon grep mig ögonblicket innan jag skulle drunkna och skrek: — Nu va du bra nära döen, Albert! Stryk skulle du ha, din leinge, för att du ä olydier!

Döen? Döen!

Fanns döden också där nere i brunnen? Var icke dö-

den en vacker svalflykt på vita vingar bland andra snälla barn? Var döden något som man skulle ha stryk för?!

Några dagar efteråt såg jag för första gången döden. Vita lakan täckte fönstren i stugan sedan mormors död och själv låg hon i kallrummet, sade man. Det gräts i huset ibland och gamla gummor kommo för att se liket — ett vackert lik, sade de. För en sådan mänska som pastorskan hade aldrig funnits förut. Snäll var hon och hjälpsam mot den fattige. När hon såg att någon var arm, så blev hennes fattigdom alldeles som en rikedom, för det lilla hon kunde ge, gav hon ur hjärtat. Då blir en sill och en brödkaka som öknens manna för den hungrande och handen som ger, blir en ängels.

— Det är som om hon rakt skulle leva, sade gumorna. Fin och vit är hon, och det är som om hon precis skulle ligga och småle.

Ja, där låg mormor i sin svarta kista och vi stodo runtomkring innan hon skulle till kyrkogården. Hennes kinder hade en aning av rodnad kvar, men hennes händer lågo gulvita och hopknäppta, så gott sig göra låtit, över bröstet. Jag tyckte att hon levde, att hon bara sov och att hon log så gott alldeles som när hon trippade fram till byrån och tog fram polkagrisar åt mig. Någon tog upp en psalm och det hela var mycket

sorgligt. Mor höll mig hela tiden på axeln med ena handen och jag kände att hon grät. Jag ville gråta också, men jag hade en klump i bröstet. Jag tänkte: »Jag är nog en stygg pojke som inte gråter — men jag skall försöka!» Och jag försökte — men det var omöjligt. Det var som täppt och jag tog i något slags förtvivlan över min syndfullhet mors hand och lade över ena ögat. Runtomkring stugan levde sommaren, jag såg det genom fönstren, bina surrade, solen sken och jag hade nya kläder, men intet hjälpte. Jag hörde och såg allt genom ett flor av tårar som icke funnos och en plugg i öronen som icke fanns där. Och plötsligt kommo två karlar med kistlocket.

Mor sade: — Kyss mormors hand nu, Albert! Nu får du aldrig se henne mer!

Och jag gick som i en hemsk dröm fram till kistan för att kyssa mormors hand, den goda, smeksamma, som alltid varit snar till hjälp och tröst.

Men jag kunde icke kyssa mormors hand, ty ut från den strömmade en kyla, en hemsk isighet, som jag ännu när jag vill kan återkalla i mitt minne och som jag sedan känt utstråla från många kära dödas kroppar.

Jag drog mig tillbaka, ty kylan ville slå mig baklänges.

— Nej, mamma!

— Vill du inte kyssa mormors hand? Din snälla mormors hand! Den goda handen!

— Nej, mamma! och jag såg hjälplös upp på min mor som stod där och kämpade med sig själv. Hennes ögon voro sådana att jag kände som jag tror så här: om jag kysser mormors hand är det som om jag skulle kyssa mammas.

Ja, jag gick fram till kistan och kysste mormors hand. Jag måste höja mig på tårna för att nå riktigt fram.

Och jag kysste döden. Nu då jag skriver detta kan jag ännu känna denna mystiska kyla, som utstrålade från den döda kroppen. Efter mer än femtio år känner jag den och har studerat mitt eget sätt att reagera mot dylikt. Jag har studerat denna kyla på djur som jag skjutit, på mat som jag köpt på livsmedelsavdelningen på Nordiska kompaniet. Den kyla ett djur ger ifrån sig är sval emot en människas — och varm emot en människas som stått en nära.

Naturligtvis har detta, som jag nu talar om, intet att göra med vetenskap. Det är bara mystik, fantasi, sentimentalitet. Men dessa begrepp äro ju såsom existerande också berättigade och så småningom bli de väl också vetenskap.

Jag såg en gång som pojke en drunknad människa

i Norrköpings hamn. Det var en sjöman som legat rätt länge i vattnet och omständigheterna gjorde att jag måste vara med om att draga upp honom. Han utstrålade ingen kyla. Han serverade bara lukt. Och jag måste mitt i allt detta drastiska elände tänka på min mormors dröm om gravarna. Han var mogen. Ingen ängel lyssnade på vattnet, på vars botten han låg innan ett ankarfly tog honom i bröstkorgen.

*

Jag var ung och glad och hade en vän, en skald som ville bli ännu större skald. Han skulle också bli officer och var husar, en smärt pojke som tyckte att livets största lycka låg i att rida i vild karriär och hugga in på fienden och sjunga och känna husarens vildsköna njutning att i en marsch — marsch under vansinnigt fosterländsk extas sticka och hugga och stundom i trängseln mellan hästkroppar och ben och stigbyglar under smattrande musik känna sig lyftad ur sadeln någon sekund. Hugg! Slå! Älska!!

Jag förlorade honom ur sikte ett år. Jag var ung och glad student. En dag fick jag ett brev från honom: »Möt mig i Jönköping vid kvällståget i övermorgon!» Jag kom. Det var en vinterkväll — tjugu grader kallt. Han hoppade ur kupén.

— Jag skall dö inom tre månader. Jag har lungsot. Men först måste vi tala och dricka!

Och på gatan, på vägen till Stadshotellet rev han upp sin dolma, slet upp skjortan så att knapparna susade ut och lät vinterblåsten spela på sitt nakna fast ludna bröst.

Vi voro tillsammans hela natten och på morgonen reste han hem. Från sin dödsbädd skrev han: »Vi ha talat om döden. Döden är intet märkvärdigt. Den är en fortsättning av livet. Nu säger doktorn att jag skall dö inom en månad, ty han är ärlig och min vän. Jag skall visa mig för dig någon gång, om det finns möjlighet. Du sade att det skulle vara abnormt, om naturen tillåte rädsla. Rädsla kan endast en frisk människa känna. Ju sjukare en människa är, desto modigare blir hon. Och den som står alldeles inför döden, som jag, har blivit så fint preparerad av Gud, eller vad du vill kalla honom, att all fasa och allt lidande, som säges föregå döden, helt enkelt är borta. Jag ser in i något fast, vitt, orörligt. Jag längtar icke dit, men jag går dit.»

Han dog, men han visade sig icke för mig efteråt. Han står som en av de bästa pojkar jag träffat, ljus och vild och ärlig.

Gamla militärer, som haft något att göra med Kron-

prinsens husarer, påminner sig möjligen denna yngling. Det var han som skrev den vackraste dikten, som lästes upp vid något jubileum, som detta regemente firade mot slutet av 80-talet. Husarer som rida mot döden.

Men Döden, som jag skulle skriva om! Vad är Döden?

Kort efter min väns död vistades jag som informator i en familj i södra Västergötland. Jag hade fruktansvärt ledsamt, men där fanns ett bibliotek, som jag dök in i, och detta blev grundläggande för min framtid och livsåskådning. Jag hittade en amerikansk tidskrift från den tid då Fredrika Bremer härjade i U. S. A. Där funnos vackra gravyrer, berättelser om indianer, dikter av den unga statens unga skalder. Jag fann en liten dikt, som gav mig något att tänka på. Jag var nitton år gammal, full av skepsis, delvis på grund av mitt umgänge med husaren, vilkens vänskap och psyke för mig blivit fullkomligt ideala, och denna lilla dikt blev ett fynd, en bijoux. Jag tycker fortfarande att det är egendomligt att jag ännu kan komma ihåg den. Den stod alldeles för sig själv, undangömd mellan två artiklar och utan någon författares signatur.

Så här låter den:

I dreamed, two spirits came, one dusk as night,
»mortals miscall me Life», he sadly saith.
The other, with a smile like morning light
shaked his strong wings and spake:
»Men name me Death!»

Nå! Numera konvergerar allt — vetenskap, konst, religion, och träffas i mystik, trötthet, nästan slöhet. Man blir icke längre förvånad över något slag av företeelser i livet. Folk kan inte smälta det som uppleves. Man har förlorat förmågan att se biologiskt på allt som händer och sker. Och dock är det de strängt biologiska synpunkterna, som skola rädda oss från rädsla och vidskepelse. Det finns naturvetare och skalder och skaldiska realister som arbeta lugnt och målmedvetet, lägga sten på sten och bygga sina palatser, medan politiken runt om dem mördar, gråter, väser och är ohederlig av fruktan för döden, individens.

Döden är en fiktion. Den finns inte annat än som en förändring. Ju mera kunskap, desto mindre rädsla för döden som ju är det obekanta, emedan ingen hittills har kommit tillbaka och berättat. Jag måste säga — och detta kan betraktas som en fräckhet, ett högmod, en dumhet, som ni vill — att jag är icke alls rädd för döden. Jag söker just nu i denna skrivande stund sätta mig in i de situationer som kunna föregå kvitterandet

av livet, sjukdom, överfall, olyckshändelse, ålderdom, dumhet, oförmåga att begripa det som sker! Jag tänker inte vidare på »senilitet» eller »regressiv metamorfos», utan jag vill åt själva döden som sådan, övergångsögonblicket eller övergångstimmarna från liv till död, oberoende av katastrofer. Någon fasa för detta, som en gång måste hända mig och alla mina läsare, känner jag icke. Min närmaste känsla är något som jag skulle vilja kalla likgiltighet. Ty jag är absolut lugn för allt som skall hända efter min död. Och jag vet absolut säkert att mina tankar och handlingar äro eviga — jag gillar i detta avseende nästan Flammarions något valhänta, men goda filosofi. Jag vill icke säga att jag känner mig överlägsen en bakterie eller en ox eller en sparris eller en urcell, ty vi kunna ta varandra i hand — om vederbörande ha händer att ta i mina ärliga med.

En gång för länge sedan skrev jag om ett gäddhjärta. Pigan kom och sade att gäddans hjärta rörde sig, där det låg på ett bord bland andra slamsor. Jag hade inte tid att gå ned i köket då, men kom efter nästan en timme. Hjärtat låg kvar bland andra inälvor och jag tog det i handen och började manipulera, massera, trycka, härma det jag trodde var

takten i en gäddas blodomlopp. Jag tyckte mig känna ett slags reaktion och kramade systematiskt, rytmiskt. Rätt som det var började gäddhjärtat slå och pumpa ut blod. Med klockan framför mig konstaterade jag att jag ägde ett liv i min hand minst tre kvarts timme. Men samtidigt låg döden i min hand. Jag var ensam i köket och en vild längtan flög igenom min själ att kyssa detta hjärta, att viska något åt det, att säga: Vi måste träffas!

Men i nästa ögonblick låg gäddhjärtat där på zinkbordet som en död köttbit och jag gick upp i mitt rum och tände min pipa — glömde alltsammans.

Sådana äro vi människor.

Men en dag kom jag själv ut för Döden.

Jag hade ofta talat om den för mina vänner och försökt övertyga dem om mina biologiska synpunkters riktighet. — Inte kan man vara rädd för en nödvändighet! Bara dumbommar äro rädda för döden. Man dör lika lätt och omedvetet som man kommer in i livet, ty annars skulle naturen vara grym. Naturen är icke grym. Den är icke heller vänlig, den står över allt dylikt resonemang. Den är en kraft som följer lagar, i vilka varken glädje eller sorg eller godhet eller grymhet eller plus eller minus existera.

Jag blev sjuk och kunde icke äta. Jag var ute i

havsbandet och jagade sjöfågel med vänner, levde intensivt, skrev vers, sköt, tecknade, men märkte att något var galet, tokigt, abnormt med mig. Jag kom tillbaka till Stockholm. Jag var glad och ville träffa vänner, umgicks med dem. Men jag tyckte att de voro överkliga, underliga figurer, tyckte att de sågo på mig kritiskt och undrande.

En dag begrep jag att jag var sjuk. Men jag var inte rädd. Jag skickade efter en av mina läkarvänner och det beslöts att jag skulle komma på sjukhus. Jag kom.

Jag hade observerat att min familj såg på mig såsom på en, som man kan tvivla på. Jag tänkte: »de ha talat med mina läkare och ha fått olämpliga underrettelser.» Jag är smålänning och alltså ohyggligt sund. Jag är frisk, men kanske litet trött. Detta kallar familjen sjukdom.

Jag medger att jag var trött och slö. Men jag tänkte icke på Döden. Jag ansåg Döden fullkomligt utesluten, låg och stirrade i taket, då jag icke läste böcker, drack grogg med besökande vänner, som sågo undrande ut, och jag planerade en helt ny filosofi, utgående från ett lugnt horisontalt och behagligt sängläge. En dag kom en läkare, en vän, till mig och

sade: — Du är mycket sjuk och måste opereras. Vi tar dej i kväll klockan nio.

— Nej, sade jag, jag hade tänkt att få leva litet till. Och för resten är det brutalt att dra en människa ur sängen så här. Jag måste sköta om mitt hus, innan ni kommer med kniven. Och jag måste tala med någon kamrat om det som måste göras efter min död.

— Nå, vi väntar tills i morgon med operationen. Men vi tar dej klockan sju i ottan.

— All right!

Jag tänkte: »Skall jag dö nu? Jag måste ta hit ett par vänner.»

Två kommo, den ene var läkare. Jag sade: — Berätta! Fullkomligt sanningsenligt!

— Ja, sådant berättar vi i vanliga fall inte för bönder. Men jag vill säga, att det finns intet hopp. Det vore ett absolut underverk — — —

Jag kan säga att denna underrättelse gjorde intet som helst intryck på mig. Jag gjorde några bestämmelser angående det lilla jag kunde lämna efter mig och sade: — Nu ger vi fan i all så kallad tristess! Nu tar vi en grogg. Men jag skall inte dö i första taget, för jag har så mycket kvar att göra. Jag tror att du ljuger, sade jag till doktorn. Säg ut! Skall jag dö?

— Det vet jag inte. Du lever ju nu.

— Tror du att jag tål operationen?

Och jag slukade groggen. — Du är en bra kamrat.
Var med, då dom öppnar min mage!

Jag blev rakad och fördd in i operationsrummet på Sabbatsberg. Allt blev grått för min syn, men behagligt grått. Jag kände intet av rädsla. Man hade sagt att jag skulle dö och jag frågade varför man besvärade mig med en operation. Jag hörde allt som sades. En ung kandidat viskade:

— Det var en fan att va säker!

Jag blev stolt och föresatte mig att säga en lustighet (ty jag var redan då skämttidningsredaktör).

Jag tänkte säga: — Nu när ni har skurit opp mej och ska sy ihop mej igen, så glöm för faen inte våra pressjärn eller trårullar eller våra nålar i mej!

Läkaren frågade: — Är du färdig? Nu lägger vi på masken.

Jag svarade: — Var så god! och någon lade masken över mitt ansikte.

Jag var absolut klar — tycker jag nu — kanske misstar jag mig. Redan innan masken kom på, såg jag allt som ett obevekligt vitgrått allt framför mig — läkarnas ansikten, deras vita rockar, deras allvarliga miner, sjuksköterskornas hämmade erotik, skålar med pincetter i, flaskor och glas och gummiförhållanden.

Allt var vitt med någon aning om grått. Och jag började, efter mitt eget recept: — Nu när ni har skurit opp mej å ska sy ihop mej igen, så glöm — — a — — rrr — pressjärn — — årrr — — a — — a — —

Och så var jag borta ur sinnevärlden.

Denna min tillvaro kunde lika gärna ha varit döden.

Naturligtvis är det oriktigt att säga att jag tangerat Döden. Men efter allt att döma måste jag en gång ha varit så nära dödens grind, att jag kan säga mig ha snokat, gluttat, kisat över den eller emellan dess spjälor.

Rädsla kände jag icke.

Och jag är absolut övertygad om att ingen människa, just då hon skall dö, känner rädsla inför döden. Så gott, så obegripligt gott och underbart vackert är livet att det låter oss dö lika omedvetet som vi födas. Skrik av en döende är absolut besläktat med den nyföddes skrik. Ju vildare ett skrik låter, ju mindre lider människan.

*

Jag trodde att jag vaknade. Framför mig hade jag en vägg i diskret vitgrå färg. Jag stirrade på den. Ur den väggen kommo grekiska skulpturer i massor, sköna, med ädla lemmar. De nalkades mig. Och jag

tänkte: »Detta är konst! Detta är Hellas! Detta är det vackraste!»

De lösgjorde sig ur väggen och blevo immateriella, de voro belysta från ena sidan och tvärsigenom dem kunde jag se väggen, deras ursprung. De kommo närmare och blevo allt större i perspektivet. Och till slut lade de sig på mina ögonglober — deras magar och bröst täckte mig — och jag tänkte: »Jag är vansinnig! Jag måste bli klok! Detta är sjukdom.» Jag slöt ögonen, ty jag kände tyngden av marmorkroppar över hela ansiktet.

När jag öppnade ögonen igen, seglade dessa skulpturer tillbaka — långsamt in i väggen, deras ursprung. Jag försökte röra armarna, men jag kunde inte. Jag låg i en säng och begrep inte ett dugg av min tillvaro annat än möjligen det behag som man känner då man icke kan vänta telefon.

Vad har hänt? Jag visste det icke. Jag hade icke något av längtan att röra en arm eller ett ben. Det enda jag möjligen förstod och kände, var en ljuv trötthet över ögonlocken. Men skulpturerna, de klassiska och helleniska, var voro de?

De kommo igen! Så snart jag öppnade ögonen och tänkte på dem, kommo de nya och föryngrade rakt ut ur väggen och rakt på mig, mina ögonglober. Och

plötsligt måste jag brista i skratt. Jag kom ihåg några gamla målarvänner från München — vi talade om språk och särskilt tyska — ansehen, angucken, anschauen — titta på, energiskt beskåda: beaugapfeln, ögongloba — — ha, ha! Och jag somnade.

Jag vaknade och försökte röra på armarna, men det lax inte. Misslyckandet störde mig icke alls. Men skulpturerna kommo och gingo. Något så vackert har jag aldrig sett. Färgen var något gammal, gulaktig och marmorn tycktes vilja vittra. Jag roade mig med att framkalla dessa bilder och fann att det gick bra om jag försökte vinda med ögonen. Med detta övade jag mig mycket och försökte stundom skratta, när jag tänkte på det nya verbet: beaugapfeln.

Goda och älskande kvinnor — båda sorterna — hade prytt mitt rum med blommor. Stundom kommo kvinnor in, men jag som hörde allt, hörde också hur de viskade i tamburen: — Det är väl inge hopp! Han ska väl dö!

Jag låg och viftade åt dem med ena ögonlocket, full av morfin och konjak, som jag fått av Helge Johnson, och tänkte: »Akta er små fruar, när jag kommer ut igen!»

En morgon såg jag ut genom fönstret. Jag överraskade mig själv då jag fann att jag kunde röra på

huvudet. En faun kröp i ett träd och en dryad sökte smyga sig in i sin stam skälvande av rädsla för det som kunde ske. Och jag skrev en dikt om detta och fick fyrtioen graders feber och slutade att vara skald. Jag har aldrig skrivit någon lyrik sedermera. Jag blev allvarligt sjuk och fick fantasier, vilka äro absolut obehövlige och ohygieniska för skalder. Jag hade en flaska munvatten, något som slutade på -ol. Den stod på en hylla bland mina andra hygieniska artiklar. Den flaskan blev en sjörövare, en pirat från Medelhavet, som levde och viftade med sitt orientaliska svärd flera dar. Och de blommor, med vilka mina kvinnliga vänner försökte förljuva min tillvaro, vordo till ansikten och deras blad och grenar blevo giriga händer och fingrar som viftade och gjorde mitt rum till något vansinnigt.

Just nu när jag skriver detta, har jag en -olflaska på hyllan över mitt toalettbord och just nu börjar den bli en vild sjörövare från Marocko. Tandborsten bredvid blir hans svärd och tvålasken blir en kista full av diamanter och pärlor och vapen och små avlånga flaskor fulla med rosenolja. Och bakom på hyllan luta sig hjärtan mot väggen, mumifierade hjärtan av kvinnor som han älskat ihjäl. Min nattrock blir en aktör med stora mimiska kapaciteter och själv blir jag en

människa som fortfarande funderar över det stora problemet: Döden, som inte finns!

Det enda vi människor någonsin få reda på härvidlag är insjuknandet och möjligen konvalescensen. Gud, naturen, Makten, Alltet är den orubbliga lagen, mot vilkens kind jag lutar mig just nu, frisk efter vandringar, glad efter betraktandet av färger, tankfull efter läsning av böcker och sjuk av längtan att skriva något bättre än detta.

ÖVERROCKEN

Min vän disponenten är en glad och god människa på ungefär etthundrafyrtio kilo och i besittning av en förstklassig motorbåt med alla moderna bekvämligheter. Han älskar skärgården och tillbringar där den tid av livet, som icke upptages av resor till exotiska länder. Hans tillvaro är lugn men rörelsefylld. Han tror att resorna skola komma honom att magra, men han ökar regelbundet i vikt. Hur skall detta sluta?

Den ansenliga kroppshyddan gör att hans kläder icke passa vem som helst. I hans ulster skulle en avsevärd del av min familj kunna få huld och skydd.

Nyligen voro jag och några andra bjudna av honom på en tur ut till norrskärgården. Det var vackert men kallt. Om morgnarna var däckat vitt av frost, men vi hade medel ombord att hålla oss varma — jag menar naturligtvis kolhydrat, fett, äggvita och en massa vitaminer. Vi hade ankrat i en lugn vik och icke legat där länge förrän vår gemensamme vän, fiskaren Janne Vågman, syntes närma sig ur ett sund. Han hade tagit upp sina strömmingsskötar och ville

nu göra oss delaktiga av havets skatter — naturligtvis mot skälig ersättning.

Vi skulle just äta frukost och Jannes ankomst var ovanligt lämplig. Ty finnes något bättre norr om ekvatorn än nyfiskad strömming, så färsk att den nästan skriker då man på halstret förvandlar den till sotare? Janne inbjöds att delta i vår frukost och han var klok nog att icke säga nej, men han föredrog biffstek framför sotare. Icke heller grinade han illa åt akvaviten eller pilsnern.

Janne är en liten mager man på sextio år, seg och brun som en torr böckling. Fattig som en lus på en flintskalle är han och ensam på sitt skär. Dåliga nät har han också och hur han knogar, kan han inte bli rik. Ty det är så, att pengar och välmåga icke trivas hos somliga. Han går och sitter och rör och seglar för sig själv och spottar ibland ut den utnyttjade mullbänken och säger: — Håhåjaja! Faen!

Så resonerar en filosof och rospigg. Kanske är det intet djup i hans livsåskådning, men det är skäl att undra, om Kant eller Boström kommit längre i begripande av tillvaron.

Som jag nyss sade, var morgonen kall och Janne Vågman var inte välklädd. En vanlig stockholmare skulle i den ottan fått lunginflammation ett par gånger,

men Janne hackade bara litet tänder i sina tunna bomullsbyxor och trasiga skor. Nu var han emellertid i rospiggarnas himmelrike, ombord på en lyxmotorbåt som innehöll biffstek och öl. Han fyllde långsamt och vällustigt sin kavitet med dessa guds gåvor och talade i ett sträck mellan tuggorna, ivrigare ju mera välmågan växte inom honom. När hans lycka började ta sig uttryck i rapningar och han icke hade plats för mera mat, ville han ro hem, men vi tyckte att kaffe skulle sätta sprätt på det hela. Och när han sväljt ett par heta koppar och fått en svart cigarr i en lucka i tandklaveret, reste han sig på allvar och tog avsked.

Disponenten sade:

— Vill inte Vågman ha lite kaffe med hem till gumman? Men det är ju sant — Vågman är inte gift — eller hur är det?

— Näe, disponenten, d'ä väl ingen h'idé te ha ko, när mjölken är så billig!

— Si sån en rackare, ropade vi alla. Jojo, Janne vet nog hur han skall ställa det för sig. Men har inte Janne någon som kommer och styr och ställer för jämnan?

Jannes ögon blänkte till litet.

— M'åjo, h'o h'änkan på Lillskäret kommer väl

å ordnar å skurar å grejar lite åt mej iblann. Men 'o ä ju gammal förståss.

— Hör nu, Vågman, sade disponenten. När Vågman går opp på däck så titta in i styrhytten. Där hänger en gammal överrock, som bestämt skulle passa Vågman, för det är ju si och så med hans kläder. Det blir vinter snart och kallt. Inte är rocken för liten åtminstone. Så mycket ögonmått har nog Vågman.

— H'ånej, då blir nog h'över te h'en väst, va de h'anbelangar. Jaha, då får jag tacka så mycket för välfångningen! Ajöss!

Och Vågman försvann, medan vi bolmade på våra kaffecigarrer.

*

Nu var det så, att uppe i styrhytten hängde icke disponentens gamla överrock, sliten men solid och ägnad skärgården, ty den fanns i skansen, utan hans nya, eleganta sidenfodrade, köpt i London, beställd hos kung Georgs privatskräddare.

När vi kommit upp på däck och disponenten behövde sin överrock, var den borta. Vi anade sammanhanget. Och när vi fått fram våra kikare, sågo vi Vågman ro in i sundet, iklädd det mondäna plagget. Man kan icke säga, att det passade honom. Han såg

nästan makaber ut, där han rodde. Hans trasiga skor stucko fram under paletån och han hade vikt upp ärmarna en aln för att kunna sköta årorna.

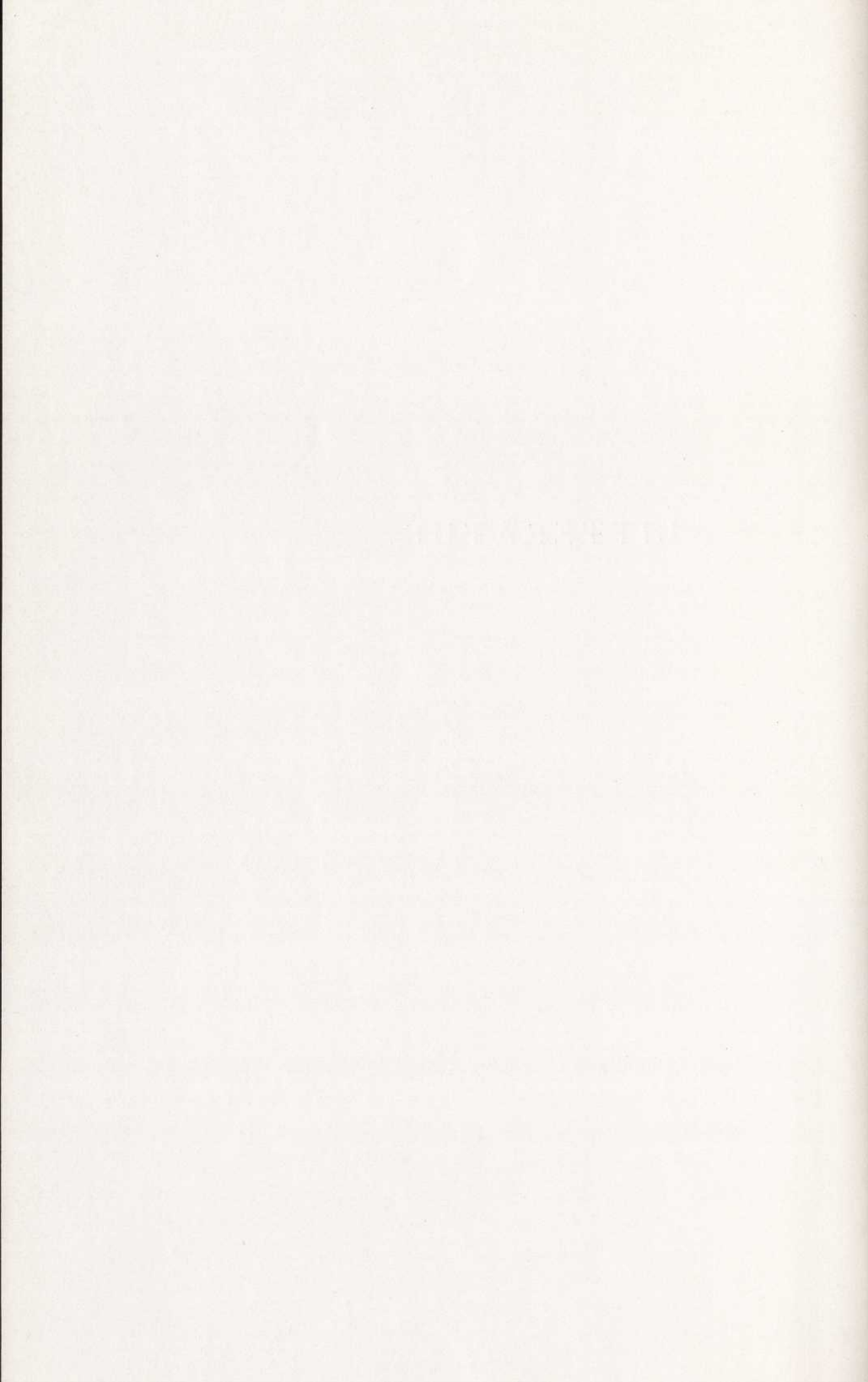
Vilken annan som helst än disponenten skulle ha rättat misstaget, men jag började ju denna historia med att säga att han är glad och god. Vågman skulle icke ha förstått ett ombyte. Ett sådant hade gjort honom till skeptiker.

*

Men i dag, säger och skriver den 10 november, uppenbarade sig Janne Vågman vid Slussen i Stockholm åtföljd av änkan på Lillskär. Hans kläder voro förstklassiga, fast de voro sydda av skräddaren på Örholma, och änkan på Lillskär hade en splitter ny sidenklänning, sydd av sömmerskan på samma ö. Materialet till dessa ekiperingar hade hämtats ur disponentens överrock. Och Janne försäkrar att han har kläder för sitt återstående liv, flera kostymer — helgdagskostymer, vill säga. Och ankans sidenklänning räcker säkert hela hennes liv, om hon inte passar på att bli högfärdsgalen, ty hur fruntimmer kan sluta vet man aldrig.

LITTERATUR

Jag hälsade på min gamle vän brukspatronen, som jag icke sett på många år. Han njöt sitt otium cum dignitate men hade tråkigt.

— Jag duger inte längre, min gosse, jag är för gammal. Och det äcklar mig att se, hur den nya tiden ställer om med allt som vi gamla lagat i ordning så bra. Jag sitter hela dagarna i gungstolen och röker och snurrar tummar och tittar i taket, jag som gnodde omkring överallt som en tätting förr i världen.

— Läser inte farbror?

— Läsa! Jag har tammefan inte sett i en bok på trettio år. Då läste jag Wilhelm von Braun. Det var en karl det, och inte en sån där förbannat mjäkig smulgråt som det nya släktet. Finns det nån som skriver nånting nuförtiden?

— Jojomensan. Lassvis! Farbror borde skicka efter litet böcker då och då. Läsning förhastar tiden.

— Jag förstår mej inte på böcker. Men du kan ju säga till i bokhandeln i stan, när du passerar, att de skickar några stycken. Du kan ju välja åt mig, du som förstår sånt där.

— Vad vill farbror ha för slags böcker? Ska det vara filosofi eller historia — eller kanske erotik?

— Erotik, ho ho! Jaha, i alla fall hellre det än filosofi. Historia har jag, jag menar mina gamla skolböcker och de räcker mitt liv ut, om jag skulle vilja sätta mig på skolbänken igen. Men erotik, ho ho, jaha det kanske inte vore så dumt. Skriver dom erotik nuförtiden?

— Dom skriver knappt något annat.

— Såna rackare! Säg till att bokhandeln skickar mig ett dussin böcker, men det skall vara ordentlig erotik, inte sån där gudsnådlig som dom skrev när jag var ung. Då grät dom en skvätt på var sida innan prästen fick hand om dom.

— Jag skall skicka farbror något av det allra modernaste och i dom böckerna har prästen inte ett dugg att säga till om.

*

Jag lät bokhandeln skicka gubben ett urval av vår modernaste romanlitteratur. Några månader efteråt var jag åter gäst hos min gamle vän.

— Jag har egentligen skickat efter dig för att ge dig en ordentlig avbasning, innan vi börjar middagen, sade han. Hör du, vaffaen var det för skräp du rekvi-

reracle åt mig? Det var ju humbug alltsammans. Jag skickade tillbaka hela surven och frågade om de inte brukade läsa igenom böckerna, innan de sålde dom. För det är väl en handlandes plikt att känna till det han säljer. De svarade att de kunde inte ta tillbaka böckerna för att de var uppskurna och skylldde naturligtvis på dig. Detta med all rätt. Hör du, säg mig nu allvarsamt: Vad menas med alla dessa streck och prickar, som de fyller ut sidorna med? Rätt som det är kommer man till en intressant situation och blir nyfiken förstås, ho ho, och då fortsätter dom lymlarna inte utan skriver tre streck eller en hel rad med streck eller flera rader med streck. Vad fan menas med det?

— Men vill farbror verkligen säga att farbror inte förstår meningen med strecken?! De betyda att läsaren får tänka sig själv resten av situationen.

Brukspatronen slog näven i bordet så att grogglasen hoppade.

— Tänka sig själv! Är du likadan som de andra tokstollarna till författare, så ger jag inte en styver för hela ditt så kallade författarskap! Tänka sig själv? Nej så dra nu innerst! Ska jag behöva tänka mig själv resten? Det var det oförskämdaste jag hört i hela mitt långa liv!!! Med sådana bokpriser som nu! När jag betalar för en bok, så ska jag förbanne

mig inte behöva tänka mig själv något. Såna latdrögar!! Komma med prickar och streck i stället för klara rena verba! Nej, min käre Albert, du är på dåliga vägar och det är alla dina så kallade kamrater också. Och jag svär heligt att jag aldrig skall ta i en bok mera. Prickar och streck!! Har man någonsin hört något så älva-befängt oförskämt.

Och eldröd i ansiktet av rättmätig vrede tömde patronen sin grogg.

EN BERÄTTELSE FRÅN SÖDER-
HAVET

FOR THE YEAR 1900

Sjömannen Johan Östergren från Rådmansö i Roslagen hade alltid haft tur både i hamn och på sjön. Han var en glad själ med både mungiga och handklaver och en två liters snusburk i sjökistan, vägrade aldrig för en flicka eller en sup och hade nu klarat tjugu års djupvatten utan att ha förlist mer än två gånger. Om föräldrarna levde, visste han inte, ty han hade aldrig skrivit hem. Men det var hans avsikt att komma och överraska dem med mycket pengar och fina klädestyger och stanna och ta styrman och bli kapten på någon bogserbåt i hemkrokarna.

Detta blev dock aldrig mer än en vacker tanke. Ty Johan Östergren lämnade icke någon hamn utan att vara läns på varenda cent. Ofta kom han halvnaken ombord i sista ögonblicket, men glad som en lärka. Det enda han verkligen brydde sig om var snuset, ty han lagade alltid att snusflaskan var packad till bristningsgränsen. Inte fanns det alltid så bra snus som

hemma, men det som fanns fick duga. Ty utan snus var Johan betydligt nedstämd i anseende till tonen.

Nu var han fyrtio år gammal, lika ung och lika glad, och var matros på en engelsman, som mest höll till i Stilla havet. Hyggliga kamrater, bra gubbe, varmt och bussigt för jämnan, ty man rörde sig mest i närheten av linjen och sysslade med kopra. Flickorna där nere på öarna voro solbrända och livade och när Johan tog fram handklaveret, voro de sålda.

Men en natt övergavs Johan av sin tur. Hur det gick till, fick han aldrig riktigt klart för sig, men båten gick under i en fruktansvärd orkan. Ensam av hela besättningen räddade sig Johan i land på en ö mellan Christmas Island och Jarvis Island, således alldeles under ekvatorn. Hur han kom i land, visste han inte. Han bara simmade i kolsvart natt och bränningar, fick tag i en åra, slog sönder knän och armbågar, hasade sig upp och somnade på en sandstrand, ty han var trött intill döden.

Nu kan man ju säga att Johan Östergren fortfarande förföljdes av sin tur, ty han var den enda räddade. Men hans snusburk låg på havets botten och själv hade han klarat sig som han gick och stod, eller rättare låg i kojén, i skjorta, byxor, smärtingskor, sjömanskniv och med snusdosan i fickan, en dosa köpt i Norrtälje

och utom plats för snuset även försedd med kniv, spegel och kam, en underbar möbel från Ahlén & Holm.

När Johan kom till medvetande och befann sig räddad till livet, var hans första åtgörande att lägga in en stadig mullbänk av det våta snuset. Därpå började han orientera sig.

Av själva fartyget syntes icke ett spår. Men en del grejor lågo och slogo i strandbränningen, en däcksoffa, några bitar rundhult, ett par tunnor och ett stycke av en mast med vidhängande tågvirke. Men ute vid det rev, där tydligen grundstötningen hänt, låg något och guppade i dyningen. Det såg ut som ett hus, det var väl själva bryggan. Och nu såg han, att en del bräder och andra obestämbara föremål voro på väg i land, ty det var pålandsvind.

Skog, låg skog, fanns på ön, men inte en palm, alltså inte något att äta av det slaget som palmer kunna förse hungriga sjömän med. Och det var inte utan att han kände sig liksom lite sugen. Han började känna något som liknade omsorg för morgondagen. Kanske var ön obebodd — — och han frös litet, fast solen sken obarmhärtigt och likgiltigt, men välgörande på hans våta skjorta och byxor. Han hade aldrig läst Robinson Crusoe, bara katekesen och bibliskan och det

som förekom i folkskolan på Rådmansö, men av allt detta kom han bara ihåg några bibelspråk, Gustav Vasa, Karl XII och multiplikationstabellen. Han kände sig ganska ruggig till mods.

Alltnog — han befann sig stå inför livets blodiga allvar utan handklaver och mungiga, utan snus och tobak och annan mat. Han hade visserligen under sitt långa sjömansliv hört historier i skansen om folk, som levt av rötter på obebodda öar och folk som ätits upp av kannibaler — fötter och händer skulle vara det bästa — och han påminte sig en historia om en irländare, som blivit kung på en ö, som beboddes av människoätare.

Det enda irländaren hade emot sina underlydande var deras matordning, särskilt vid festmåltiderna. Fyllt missionär var den finaste rätten. Man dansade litet först, slog ihjäl missionären, rakade honom och gjorde en grop, vars botten man beklädde med stenar. Så gjorde man upp en eld i gropen, fyllde missionären med bananer och ostron, sydde ihop honom, lade honom i gropen och täckte över honom med glödgad sten. Irländaren måste medge att det blev gott, men så kung han var, passade han på att rymma en natt i en kanot och blev upptagen av pärlfiskare. Allt detta och mera till passerade Johan Östergrens hjärna innan han

fullt fattat sin nya situation. Det första han hade att göra var att undersöka om ön var bebodd och vilka möjligheter han hade att klara sig. Ty att brista ut i förtvivlan ligger icke för rospiggar.

Över den låga skogen höjde sig ett berg av ganska blygsamma dimensioner. Detta besteg han och såg att ön var ganska liten. Men vatten fanns — en liten rännil som bildade ett fall mitt i skogen. Det var gott källvatten. Det enda liv han såg var småfåglar i lysande färger. Men mat, frukt? Han hittade ett slags bärbuskar, men de kunde ju vara giftiga. Nej, då var det bättre att vänta tills ebban kom och gå och plocka musslor och allahanda sjödjur. Sådant hade han varit med om. För resten började det riktigt riva innanför svångremmen. Han gick till stranden igen.

Inte visste han så noga var han var heller. Det var flera dagar sedan båten lämnade Honolulu med kurs söder ut. Och jämt i gungan hade han varit hela tiden, ty kamraterna hade lyckats klara en kagge gin in i skansen. Och frivakterna hade bestått av fest med ackompanjemang av Johans mungiga.

*

Nu är det icke min mening att beskriva Johans robinsonad på den lilla atoll där han kastats i land.

Fem år — fem år bodde han där och livnärde sig av rötter och de mollusker som myllrade på stranden vid ebbtid. Han hade bärgat en del grejor ur havet under tiden, bräder, vrakspillror, och byggt sig en koja på ett torrt ställe. Men eld hade han inte. Hans försök att göra fnöske och slå eld hade alltid misslyckats.

Hans hår och skägg fick växa och han såg ut som en vilde, gick utan en tråd på kroppen, ty snart började hans kläder visa tecken till undergång. Då lade han resolut bort resterna av kostymen och hängde upp dem på väggen i sin koja. Han blev icke vansinnig och glömde icke att tala, ty han var ju rospigg och hoppet om räddning satt säkert rotat innerst i hans själ. Hans räddning var musiken. Av ett slags bark, som påminde om björknäver, hade han gjort sig ett instrument, sådant som användes på svenska landsbygden av särskilt benådade musikgenier. Man lägger in det i munnen på ett sätt som är de invigdas hemlighet och blåser — jag hade en beväringsskamrat, som kunde härma esskornett med detta primitiva glädjeämne.

Och så sjöng han sina roslagsvisor och engelska chants, blev virtuos, ja konstnär. Tuggade sina rötter och slukade sina musslor.

Han blev filosof och började tro att hans sätt att leva var det enda riktiga för honom. Naturligtvis försökte han fiska och hade en flotte av plank, med vilken han gjorde utflykter inom korallrevet. Han hade gjort en rev av en smäcker lina, som han hittat på stranden och beväpnat med krokare av spik, som han slipat och böjt till ändamålsenlig form. Men en viss motvilja mot de svarta trekantiga fenor, som dagligen gjorde sina lovar innanför revet, plus en sällsynt stark självbevarelsedrift kommo honom att hålla sig på områden, där faran var utesluten.

Men jag märker att jag förrirrar mig in på detaljernas hala fält. Om jag hade fantasi, skulle jag kunna göra en bättre Robinson än Defoes utan Fredag och utan sentimentalitet på grund av Johan Östergrens berättelser. Gode läsare — tänk er själv fem års ensam nakenhet, visserligen under linjen, men ändå!

*

En natt mot slutet av sin femåriga isolering vaknade Johan Östergren av ett kanonskott. Han rusade upp ur sin lya och såg raketsignaler på havet. Det blåste storm. Och den ökade och ökade. Blixtarna ljungade genom natten — och intet kunde han göra. Ett fartyg

höll på att gå under där ute på samma rev, där han en gång förlorat.

När det blev ljust syntes intet av båten. Men i bränningen alldeles nedanför hans koja såg han något ligga och rulla. Det såg ut som en människa och han vadade ut, fick tag i byttet och drog upp det på stranden. Det var en kvinna. Hon såg ut att vara mellan fyrtio och femtio år, linhårig och ganska fet. Han företog sig att rulla henne för att få ut vattnet som hon slukat. Och inom kort började hon visa tecken till liv. En vild glädje grep ljuvt om Johans hjärterötter. Det var dock en människa, fast det var ett fruntimmer. Johan hade glömt att kvinnor funnos på jorden, glömt alla sina äventyr i olika hamnar runt jorden, glömt all maskulinitet. Nu gällde bara att få liv i en medmänniska, en eventuell kamrat i ensligheten, en hushållerska, som kunde gå och plocka musslor och koka kaffe om morgnarna — — — men för fanken, han hade ju varken eld eller kaffe!

Det som nu följer verkar saga och osanning. Men världen är liten, mycket mindre än man vill tro. När Johan äntligen fått liv i henne och hopp om hennes tillfrisknande, slog hon upp ögonen och de voro blåa och mycket matta.

— Var är jag? frågade hon. På svenska. S v e n s k a.

Tänk det! Hon var den enda överlevande från den sjunkna båten, akterstäderska till professionen. Och så svimmade hon.

Johan Östergren, vilden med alnslångt hår och skägg, filosofen, bar henne till sin koja, lade henne på sin bädd och tog fram sin största dyrgrip, en kagge kaliforniskt vin, som han räddat i land en gång. Många gånger hade han bärgat sprit, men alltid ställt till små fester för sig själv, och förtärt det, sjungit och spelat. Men det kaliforniska vinet var för svagt att njuta av för en gammal djupvattensjöman och han hade lagt det åt sidan. Nu kom det väl till pass.

Han hällde några droppar i ett musselskal och lät det komma innanför den räddades läppar. Hon drog en djup suck och vaknade. Nu först blev hon rädd. Johan såg fruktansvärd ut. Hans långa hår och röda skägg, som räckte till midjan, förfärade henne. Kanske även hans nakenhet. Men den måhända i mindre grad, ty hon var ju en mogen kvinna, en akterstäderska.

Med matt stämma berättade hon om sitt öde. Hon var från Grisslehamn, hade tidigt kommit till Amerika, till San Francisco, och så småningom ägnat sig åt havet. Nu hade hon förlit sig med en amerikansk båt, som var på väg till Japan. Hon hade genomlevat ganska mycket. Men illa hade hon inte mått — överhuvudtaget.

Ty hon var ganska fet. Och började känna sig hungrig, ett gott tecken. Men hon hade stoppat några sandwicks i kjolfickan just innan hon hoppade i sjön. Funnos de?

Johan hade löst upp hennes kläder, befriat henne från snörlivet och lämnat endast kalsongerna kvar. Om smörgåsarna funnos, voro de bara gröt. Och det voro de. Kjolen och blusen hade han hängt till torkning ute i solen. I kjolfickan låg en grötliknande blandning av skinka och bröd.

Nu först märkte Johanna — ty hon hette Johanna Vicklund — att hon var naken, och hon slog ned sina ögon och tittade mellan fingrarna på vilden Johan Östergren. Han såg inte illa ut men fasaväckande och samtidigt lockande med sitt primitiva skägg, sitt stensåldershår och sin kropp, som såg ut i färgen som en gammal fiol och var ett spel av muskler. Dunkla drifter vaknade i Johanna Vicklunds själ trots hennes eländiga tillstånd. Hon började fråga ut Johan Östergren och han berättade. Om sitt liv som sjöman, om förlisningen och sin ensamhet under fem långa år. Ty fem år måste det ha varit. Han hade huggit in dagar först ett par år i en sten, men så småningom hade han givit fan i det. Och sedan hade han bara räknat regntiderna. För resten visste han årtalet, då han förlit.

Ja, Johanna Vicklund visste ju året nu, så det stämde. Fem långa år! Att Johan hade kunnat klara sig! Men si rospiggar, det är folk, det!

Men nu skulle de ha något att äta. Och Johan gick ned till stranden och kom tillbaka med mat, som alls inte gick i Johanna Vicklund. Utan han måste gräva ur hennes kjofticka gröten av skinka och bröd. Men när ebban kom skulle hon få ostron, nära på så bra som blue points, och dem kände hon till från Amerika.

Hon hämtade sig snart. Johan hade torkat kjolen och blusen. Kalsongerna fingo torra på kroppen. Hon var litet matt — undra på det efter allt det hon genomlevat! Hon hade i sista stund fått tag i korkbältet, som låg under hennes koj, men varit dum nog att lösa upp knutarna så snart hon kände botten. Så kom en grov bränning och slängde omkull henne. Men si fruntimmer! Hon medgav det själv.

Ja, det var en underbar dag för dem båda. Johan talade som en turbin, ty han måste häva ur sig allt — tycker nån det! Och Johanna talade om sig själv. De hade gemensamma bekanta från Arholma och Väddön, och när allt kom omkring hade de nog dansat tillsammans i barndomen. Och vad åldern beträffar, voro de ju jämspelta. Livet är underligt, särskilt för sjöfolk.

— Om jag hade en sax, skulle jag klippa dej i 'åre, sade Johanna. Å i skägge mä för rexten. Have you got a pair of scissors? No! Å så skulle jag sy dej ett par byxor av min kjol. För du sir inte ut som en människa! Men åjoj! Hur ska vi komma härifrån?!

Och så kom gråten.

Det blev kväll. Johan Östergren hade lagat i ordning en supé av rötter och musslor och tagit fram sin kaliforniska vinkagge. De sutto tillsammans blickande ut över havet, där solen just gjorde sig i ordning att sjunka. Och Johanna Vicklund blev rörd. Hon glömde situationen, kände bara tacksamhet mot Johan, som räddat henne från en säker död, och hon ville belöna honom på något sätt, visa, att hon verkligen satte värde på hans skarpa tag ute i bränningen, då han drog henne i land. Hon hade tagit på sig det torkade snörlivet och snurrat ihop håret baktill i nacken.

Hon tänkte: »Tänk om jag skulle ge honom en kyss!»

Och hon kom ihåg skärgårdsnätter med dans på logar och dunkelröda kyssar i hö eller under månens skära, när nattviolers doft gick genom båda näsborrarna och rakt in i hjärnan och man blev galen och matt och ljuvligt sorgsen.

Hon lutade sin feta akterstäderskekropp närmare

vilden Johan Östergren och tänkte ännu en gång:
»Ska jag ge honom en kyss?»

Johan syntes oberörd, där han satt och tuggade på en kalé-kalérot och spottade röd saliv.

Johannas känslor blevo henne övermäktiga och hon viskade — medan hennes barm ville spränga snörlivet:
— Johan, i kväll vill jag ge dig något som du icke har fått på fem år!

Då vaknade Johan ur sina tankar och ett vansinnigt hopp glödde i pupillerna. Han sade:

— Har du snus???

SKYTTE

Så länge jag minns tillbaka har jag tyckt om skytte, först med pilbåge, sedan med slangbåge och sist med gevär. Med slangbåge nådde jag verkligen en viss färdighet. Skjutning med gevär har jag aldrig lyckats bringa upp till mästerskap, ty jag började för sent. Min far hade nämligen en gång vid skjutning fått en knallhattsskärva i ögat och ville skydda mig för liknande olyckor. Därför fick jag icke jaga förrän jag blivit student. Men på gymnasium sköto vi naturligtvis med remingtongevär på en skjutbana, dock alldeles för sällan, ty skytterörelsen låg ännu i sin linda, om den ens kan sägas ha börjat.

Jag hade tänkt mig att beväringstiden skulle göra mig till en mästergytt. Men därav blev intet. Jag sköt icke ett enda skott under de fyrtiofem dagar jag på Hultsfreds slätt lärde mig försvara fosterlandet. Jag

minns, vad vår korpral sade åt oss så kallade herr-beväringar, då vårt kompani första gången skulle övas i målskjutning:

— Detta härna har I lärt er i skolen, så I behöver inte va mä! Gå å lägg er dännebörte i backen!

Vi gingo mangrant och lade oss »dännebörte», vinkade till oss korpralen, skickade honom efter öl och porter på mathämeriet (marketenteriet) och tillbragte förmiddagen i sus och dus, iakttagna och tolererade av kaptener och löjtnanter med stora magar och odugliga till fälttjänst, ja avundade av dem. Men överstens son var vår kamrat, vilket i någon mån förklarar toleransen.

Så småningom började jag jaga med en mynningsladdare av sådan farlighet, att jag ännu förvånar mig över att jag är vid liv. Alla dessa smådelar skallrade hemskt, när jag i mordisk yra skakade vapnet. Pipan var surrad vid stocken med mässingstråd och hanen vickade hotfullt när jag lade an.

På den tiden fanns mycket hare och fågel i min hemtrakt och jag tilläts stundom att följa med en bonde, som var verklig jägare, på hans jakter. Men jag kan icke påstå att jag lärde mig så mycket jakt i hans sällskap, ty det dröjde vanligtvis icke länge innan vi skildes åt i skogen. En gång ställde han mig på ett

harpass. Haren kom och jag överfölls av en skytteskälva som om jag suttit inne i en gammaldags kaffebrännare. Naturligtvis sköt jag bom och sökte efteråt förklara bort bommen genom någon historia, där min fantasi egentligen hade bort fira triumfer. Men med kallt hån bevisade bonden att felet var mitt och icke harens. Sedan har jag aldrig försökt komma med jägarhistorier eller lögner om jakter. Ty för att lyckas med detta slags lögner måste man besitta verklig sakkunskap om jakt.

Men bonden, som var en skinnstrumpa av Guds nåde, lärde mig att hitta i skogen och att reda mig själv i kritiska situationer. De nätter jag tillbragt med honom i kolarkojor eller lador och avlyssnat hans historier, ha satt prägel på mitt liv.

Det jag vet om jakt har jag lärt av Bruno Liljefors och jag känner ingen bättre lärare. För en människoålder sedan började vi jaga i skärgården och få jaktér ha väl sådant behag som jakt på sjöfågel. Varje medlem i vårt skyttelag skall alltid bevara våra gemensamma vårar och höstar i tacksamt minne, bland min mannaålders vackraste.

Detta har kanske icke direkt att göra med begreppet skytte, men för mig personligen är jakt och skytte detsamma. Skjutskicklighet kan läras och bibehållas

endast genom allvarlig övning. Jag minns att jag en sommar sköt fyratusen skott med en Huskvarnastudsare och nådde en avsevärd säkerhet. Men sommaren därpå fann jag att min ekonomi icke tillät mig fortsätta till verkligt mästerskap, ty vintermånaderna i staden vid skriv- och ritbordet hade tagit bort en stor del av den naiva fräckhet, med vilken jag året förut kommit till verkligt vackra resultat.

När jag flyttat ut till Grisslehamn, florerade där knip-, alfågel- och ejderskyttet i hög grad. Men bönderna hade dåliga gevär, uteslutande mynningsladdare av livsfarlig beskaffenhet. Och satt en bonde i en bra skåre och det kom fågel, befann han sig i en för jägare olidlig situation, medan han stötte ned bitar av Norrtälje Tidning som förladdning. Jag minns en gammal gubbe, som beskrev sina lidanden en sådan morgon. Först kom ett par ejdrar. Han väntade på skärkarlars maner tills de kommo i linje och klämde till. Båda dogo på fläcken. Men medan han laddade om, kom ett band ejder, minst hundra stycken — ljög han tydligen — och fällde för hans vättar. De lyfte innan han hunnit få ner förladdningen.

— Jag grät och svor och stötte med laddstaken!
Och att si så mycke kött i sjön — det blev för mycket

för mig, så att jag började kräkas. Och innan jag blev färdig med bössan, voro de långt norr över.

Jag hade sålt en tavla och reste in till Stockholm för att lyfta mitt grova honorar. Jag gick in i Huskvarnaaffären och köpte fem stycken bakladdare, vilka jag skänkte åt de värdigaste Grisslehamnsjägarna. Naturligtvis gjorde jag en dumhet, ty man skall icke skänka sådana ting utan att sätta sig in i konsekvenserna. Det dröjde inte länge, förrän de ville ha patroner

också till skänks, men på detta slags välgörenhet tröttade jag snart.

Jag satt en morgon i en skåre och väntade att knipor skulle fälla för mina vättar. Stränderna utåt havet voro garnerade med skyttar. Ett stycke från mig satt en av dem som jag begåvat med gevär.

Plötsligt hörde jag det välbekanta, fascinerande ljudet av svanar över mig. Jag satt stilla och längtade att få beundra deras vackra flykt. Morgonen var vacker och kall, solen hade nyss stigit upp, sjön var mörkblå, blåsten lagom med vackra blanka stråk bakom kobarna.

Svanarna fällde framför min granne. De voro förbjudna och jag hoppades att han skulle låta bli att skjuta. Det såg så ut. De lågo mycket nära hans vättar och jag antog i min barnslighet, att han beundrade deras skönhet.

Men plötsligt small det. Svanarna började springa på vattnet och lyfte så småningom. Men en av dem flög litet konstigt.

När vi efter slutad jakt träffades för att gå hem med vår börda av knipor, frågade jag kamraten, varför han skjutit och varför han dröjt så länge med att skjuta.

Jo, han hade legat och väntat på att få dem i linje för att ta dem båda i ett skott. Patronerna ä dyra — — —

Jag nedkallade himlens förbannelse över hans huvud, men han förstod mig icke.

Dagen efter hittades den ena svanen fastfrusen och död i blåisen i mynningen av Väddövikén. Skytten kom med halva svanen hem till mig och sade att han unnade mig en stek, därför att jag på sätt och vis varit med om jakten. Detta var min sista jaktdag i Grisslehamn. Han fick behålla hela sin svan, och att göra sak av tjuvjakten skulle ha omöjliggjort min existens i trakten. Men jag lärde mig mycket av rospiggarnas psyke under denna lilla konflikt.

*

Den äldste av dem, som fingo bössor av mig, var väl närmare nittio år då han dog. Och omkring sin bössa hade han spunnit legender.

Det fanns ingen bättre bössa i hela Roslagen. Så snart han siktade på liv, träffade hjärthaglen där de skulle, och djuret dog knall och fall. Jag hade visserligen sökt övertyga gubben och själv visat honom med exempel, då vi voro ute och sköto ungrisslor, att svenska sexan var bäst därvidlag. Men han påstod att det slaget fågel var särskilt hårdskjutet och han stöpte veritabla varghagel på gammaldags maner. Jag äger ännu hans stöpförm. Jag hade visat honom att man

kunde skjuta ejder och skrak med samma sexa på nära håll eller åtminstone använda engelska fyran, men han log åt mig och brukade fortfarande sina snärpor.

När han dött och det blev auktion efter honom, strömmade jägare dit från hela skärgården för att söka förvärva den underbara bössan. När den ropades upp, var jag också med av intresse för fallet, ty jag ville konstatera, hur långt skärgårdsborna kunde gå i att överbjuda varandra i fråga om ett gevär, som jag själv köpt för en summa som icke översteg fyrtio kronor. Ty om en auktion skötes ordentligt och utroparen är en kvick och förslagen man med gott munläder, bli rospiggarna som förtrollade och deras köplust växer i det oändliga. Det blir en tävlan, förståndet sviker, särskilt om stärbhuset bjuder på förtäring, och man tävlar med varandra till bristningsgräns.

— Här har vi en bössa, sade utroparen, och vi säger väl tio kronor som första bud. Tio kronor! Tio kronor. Elva sa någon, elva kronor! Kom ihåg att med den här bössan har liket skjutit fågel och hare och räv och älg och den ska vara den styvaste bössa mellan Öregrund och Norrtälje. Femton kronor, d'ä rätt, Pettersson, elva å femti, tolv kronor, öka på, gubbar, den som får den här bössan, har alltid kött i huset, femton kronor, femton å femti, många bud, sexton var det, sexton

å femti, tjugu kronor jämnt, var det inte två som sa tjugu, tjuguen, rätt så, tjugufem kronor, ja du har ju fått ärva, du Vesterbom, tjugusex kronor, tretti jämnt, tretti jämnt, trettien, vill du titta i bössan, tror du inte att hon är ihålig, akta dej att det inte ligger ett gammalt skott i'na, trettitvå kronor, många bud — — —

— Hör nu folk, sade skolläraren, som också var jägare, nog vore det rättvist för exempel, om man finge provskjuta denna här bössan, för exempel, efter den nu skall vara så märkvärdig.

— Gärna för mig, sade utroparen, bara ni inte skjuter på mig. Men raska på, för auktionen ska ha sin gång.

— Hör nu skollärarn, sade likets son, som var sjöman och fått permission från skutan för att vara med om auktionen — jag har patroner och jag vet, vad bössan duger till. Kom med, så går vi ut på ängen! Och alla andra spekulanter går med — all right! Si det är det märkvärdiga med den här bössan, att den skjuter igenom vad som helst. Farsgubben orkade aldrig bära hem all fågel han sköt med en gång utan måste knoga hem den i flera vändor. Men först ska vi ta oss en dragnagel! Välkomna in i stugan, där finns krus med starkt i!

Skolläraren sade icke nej, det såg man på hans nos, och ingen rospigg har väl vägrat i vändningen för en sup för resten. När fångningen var överstökad, tågade jägarna ut på ängen.

— Här ha vi en sten, sade arvtagaren. Och jag säger bara det, att jag vill slå vad med skollärarn, att om han lägger hatten bakom stenen och skjuter, så ska de tre hjärthaglena sitta i hattkullen, fast stenen är emellan. Ska vi slå vad?

— Slå vad gör jag inte, försäkrade skollärarn, men det Österman säger, strider mot naturläran.

— Vill skollärarn riskera sin hatt?

— Jaha, om jag så ägde tio hattar!

— Ta hit hatten!

Och skollärarn lämnade hatten till Österman, som högtidligt satte den ovanpå sin egen mössa.

— Nu, folk, ska ni få si! Vet ni hur långt ett vanligt harhåll är? Jaha, tretti eller fyrty steg! Men jag känner till farsgubbens bössa och jag svär och bedyrar, att på hundrafemti steg skall skollärarn sätta hjärthaglena i hatten fast den ligger bakom stenen — om han kan sikta rätt förstås!

Skollärarn skrattade överlägset. Lite dragen var han väl också.

— Alltså mäter vi opp hundrafemti steg, följ med nu, folk!

De hundrafemtio stegen mättes upp.

— Nu går jag och lägger hatten bakom stenen och sen skjuter skollärarn! Men håll rätt på stenen!

Och Österman stegade i väg med skollärarns hatt.

Men den rackarns Österman hade en fyratumsspik i fickan, och under sin vandring fram till stenen stack han tre hål med spiken i skollärarns fina hatt, som var köpt i Norrtälje och hade kostat åtta kronor. Ty den var av äkta velur.

Sedan sköt skollärarn efter att ha tagit noga sikte på stenen. Och si! De tre hjärthaglen hade träffat.

Allt folket förvånade sig över bössans egenskaper och skyttarna återvände till auktionen. Men den mest förvånade var skollärarn. Han måste gå in i stugan och få en kaffegök till, ty detta var ju ett verkligt under, nästan överträffande de bibliska.

När bössan sedan ropades ut, blev skollärarn den segrande genom ett anbud på hundratrettiosex kronor. Men några under har han aldrig gjort med det geväret, fast han påstods vara styv skytt.

Dock icke så styv som den bekante jägmästaren och skriftställaren, som efter en ejderjakt vid Hårsten hade

mage att skriva om sträcket: »Jag utvalde en vacker guding med vardera pipan.»

Den som säger så är icke jägare och knappast skytt heller. Ätminstone har han icke varit med om ejdersträcket.

DEN DEMORALISERADE PADDAN

Man skall inte skämma bort någon levande fullvuxen varelse. Var och en måste lära att reda sig själv och all överflödigg hjälp föder endast lojhet och lättja.

Under min förstutrappa bodde en stor padda, som brukade komma fram i skymningen för att jaga. Min trappa är av öländsk kalksten och började vittra och spricka. På sidan under vildvinet var en stor sten borta och ur det hålet kom paddan på sina bestämda tider. Jag brukade ta upp henne och sätta henne på mitt bord för att studera henne. Hon var ett synnerligen praktfullt exemplar och blev så småningom van vid mig. Vi kunde sitta länge och stirra på varandra. Hon hade ett sätt att balja med ögonen, som var oemotståndligt. Ganska ofta gav jag henne någon mask eller insekt. Vanligen såg hon likgiltig ut, men då började ögonen lysa och plötsligt, blixtnabbt, slängde hon ut sin långa tunga och förpassade masken med hjälp av händerna in i det väldiga gapet, under det hon gjorde passionerade rullningar och vindningar med ögonen.

En kväll efter ett dagsregn skulle jag plocka daggmask i min trädgård och på en av gångarna såg jag

vid den elektriska lyktans sken min padda. Hon hade fångat ena ändan av en väldig mask och satt stilla med hopknipna läppar och väntade att han skulle släppa sitt tag i jorden med andra ändan. Stundom tog hon ett kraftigt tag med händerna, men masken var stark och satt fast spänd som en sträng. Paddan hade tydligen tid att vänta. Men jag hade icke tid, utan drog sakta ut masken åt henne. Antagligen var hennes första tanke att jag var en oblyg konkurrent, men jag ville icke nedsätta människornas anseende i hennes ögon. Hon fick behålla masken och jag valde en annan jaktmark i potatislandet för att icke störa henne.

Jakten blev lyckad. Jag fångade flera hundra maskar och som min rev bara hade tvåhundra krok, var jag ju en rik man.

På hemvägen sökte jag upp min padda och tog henne upp på verandan, lade några stora maskar fram för henne och gick in till mitt arbete.

Vi umgingos som vanligt några dagar. Jag hämtade henne och serverade några maskar ur mitt rika förråd.

Men så småningom började hon infinna sig själv och blev till och med påträngande, satt och tjurade väntande på underhåll. En kväll flög det i mig att jag skulle undersöka hur mycket mask hon kunde förtära i en måltid. Jag tog tjugu maskar ur min låda och serve-

rade. Det tog tid, ty paddor måste först betrakta och liksom fascinera sitt byte en stund innan de slänga ut den långa tungan. En hygglig padda skulle ha tackat och gått, men denna satt kvar. Jag flyttade ned henne på gården, men hon kom upp igen. Jag hämtade tio jättemaskar till. De förtärdes med samma intresse. Paddan satt kvar. Hennes mage började svälla och man såg på dess skinn hur de uppslukade djuren sökte orientera sig. Jag hämtade fem nya maskar och de gingo samma väg som de förra. Paddan gjorde inte en min att avlägsna sig. Av omtanke för hennes hälsa avbröt jag frosseriet och satte ned henne vid ingången till hennes bostad. Hon satt stilla. Jag flyttade henne ett stycke. Hon satt fortfarande stilla. Jag gick in och arbetade en timme och såg till henne igen. Hon satt i samma ställning. Då förstod jag att hon icke kunde röra sig. Hon var ett veritabelt matvrak, ett dåligt föredöme för yngre paddor. Men så var också volymen av de förtärda maskarna minst lika stor som hon själv före intagandet av måltiden.

Varje kväll kom paddan upp och tittade snålt efter mask och hon fick för varje gång, fast icke i så oerhörda kvantiteter som vid det stora gästabudet.

Emellertid kommo arbetare som lagade min trappa och jag glömde min gäst.

Men en dag kommo barnen ropande på hjälp. Paddan satt i klämman. Jag sprang ut. Fram ur en springa mellan ett par stenar höll hon på att arbeta sig upp. Springan var icke bredare än en vanlig blyerts är tjock. Minst två timmar höll hon på innan hon pressat igenom sin för dylika företag underbart lämpliga kroppshyddan med dess mjuka benbyggnad.

Paddan hade blivit inmurad av reparatörerna och det var ju tur att hon fått inta en så stadig måltid innan hon internerades.

Nu kunde den okunnige tro att paddan skulle ta ett glädjeskutt utför trappan för att börja jaga. Men hon satt kvar och tycktes vänta på sin obligatoriska bespisning. Jag hade icke hjärta att vägra henne föda, ty hon måste ju vara mycket hungrig. Alltså hämtade jag tjugufem feta, vällustigt yppiga dagmaskar och serverade. Detta upprepades någon vecka, men slutligen tröttnade jag uppriktigt sagt på henne och lämnade henne åt sitt öde. Hon fortsatte att besöka mig, men jag gick visslande förbi henne. Jag tyckte mig se en glimt av hat i hennes ögon för var gång jag passerade, men jag förblev obeveklig.

En dag knöt jag en tråd av rött silke omkring hennes ena bakben, ty jag skulle resa till Stockholm på en vecka och det intresserade mig att se om jag vid min

återkomst möjligen blev i tillfälle att återse samma exemplar.

När jag kom tillbaka, satt paddan på samma ställe, till ytterlighet avmagrad. Hon hade blivit för lat att jaga själv. Jag hade demoraliserat henne. För att väcka hennes självhävelseinstinkt tog jag henne och bar henne långt bort, ända bakom ladugården, övertygad att hon där skulle komma på bättre tankar.

Dagen efter gick jag dit för att se om hon fanns kvar. Då rann mödosamt bort genom gräset en stor huggorm med en väldig ansvällning på mitten. Jag slog ihjäl honom och skar upp honom för att flå av det vackra skinnet.

I hans mage låg min padda, redan åtskilligt förvandlad. Det var min, ty hon hade silkestråden om ena bakfoten.

Jag kände mig som en grym sultan, som sänt silkessnöret till en före detta favorit.

STRYK

Det talas i pressen om aga i skolorna. Principiellt är jag emot brutal bestraffning. Man kommer längre genom användande av logik, när barnen kommit så långt i utveckling att man kan tala med dem. Men dessförinnan är nog något slags dressyr nödvändig. Ett barn kan ganska lätt läras att lyda och inse att något otrevligt händer om det uppträder så eller så. Alltså: Aga kan och bör användas, då man icke på logisk väg kan övertyga vederbörande att deras uppträdande är oriktigt.

Men uppfostrarens kall är svårt och kräver sin man. Jag talar nu om normala människor som älska sina barn eller vilja göra goda medborgare av sina lärjungar. Man måste först övertyga lärjungen att lögn och stöld äro de vidrigaste brott som överhuvudtaget kunna begås. Det är icke svårt att lära ett barn oppriktighet — att se folk rakt in i ögonen — bara man själv är oppriktig och sann och kan kika direkt in i en människas pupiller utan att rodna. Därmed vill jag icke säga att alla som kunna se folk rakt in i ögonen äro fina karaktärer. Det är ohövlit att fixera en män-

niska länge och ofta ser man in i en avgrund av dumhet.

Men när en pojke eller flicka talar med mig och berättar och ser mig spörjande och glatt in i ögonen och undrar vad denna lustiga farbror skall svara på en fråga, då blir jag glad och vill frambesvärja alla goda makter och mobilisera dem för att pojken eller flickan hela sitt liv framåt skall kunna se folk i ögonen lika frimodigt som i ungdomens vår.

Det är otrevligt med stryk, men stundom kan stryk vara nödvändigt. Det finns lymlar, busfrön, som från sitt hem eller på grund av hemmets obefintlighet behöva dask. Dock tror jag att när en pojke eller flicka blivit pubes och fattar sin egenskap av individ, av man eller kvinna, är stryk i högsta grad olämpligt, ty det föder hat. Och vi människor äro icke till för att hata utan för att älska.

Jag hade en informator, som försökte imponera på mig genom att slå mig då jag icke kunde mina läxor. Jag hade en stor vördnad för hans egenskap av gymnasist och tog emot stryk två gånger. Men en dag upptäckte jag att han var dum. Och då jag vid uppräknandet av en massa tyska neutra med ljudförändring och slutande på —er i pluralis glömde några glosor och icke var tillräckligt mycket papegoja och han glö-

dande av ilska sprang upp från bordet för att slå mig, rann min småländska självmedvetenhet upp som ett vackert källsprång och jag slog hans näsa i blod. Jag lovade honom stryk om han fortsatte i rörelsens riktning. Jag var femton år och (som jag tyckte) en man. Det slagets självkänsla får icke störas hos en yngling.

Men ohederlighet bör bestraffas med kroppslig aga. Och jag går så långt att jag tycker att i vissa (otrevliga) fall även vuxna personer böra bestraffas på det sättet, om de begått något rentav ohederligt eller något som är mot naturen.

En man bar sig en gång högst skurkaktigt åt mot mig. Jag var ung och stark och var icke rädd för något i denna världen. Hans handling var så småaktigt lumpen, så idiotiskt egocentrisk att jag (som vill tro alla människor om gott) måste reagera. Och jag telefonerade till honom — ty jag vågade inte träffa honom personligen av rädsla att begå ett mord — och sade: — Kom ihåg, gosse, att närhelst jag träffar dig och varhelst i sällskap, på Rydberg eller Grand Hôtel, slår jag dig på käften, bestraffar dig!

Alla lymlar äro fega och han fann för gott att bosätta sig i en annan stad. Han hade begått ett brott som, om jag velat använda *Lagen*, kunnat rendera honom ett par års internering.

Men om jag hade fått tillfälle att bestraffa honom med stryk, hade jag efteråt kunnat glömma hans brott. Ty jag är icke långsint. Och han kunde ha fortsatt att vara den fina direktör han simulerade.

Ja — stryk kan vara ett utmärkt botemedel. Men det måste utdelas med urskillning. Varje moder vet — eller lär sig — hur hon skall behandla den nyfödde.

Ungefär på samma sätt måste vi behandla folk som icke passa i samhället på grund av missriktad undervisning eller försumlighet i fråga om uppfostran.

Jag hade en lärare som hatade mig — varför är ännu en gåta, ty jag var en ganska hygglig pojke i skolan, om också något originell. Detta förstår jag först nu. Han förföljde mig och försökte driva med mig, men det gick ju icke alls, ty jag hade en medfödd småländsk humor, som översåg både med läraren och mig själv. Då han märkte att jag var ett hårt och självständigt material, blev han ännu ilsknare och hämnades genom att nonchalera mig. Under ett helt år fick jag ingen fråga i klassen. Men mina skripta voro felfria och jag begärde *laudatur* i tyska. I den så kallade lilla studentexamen fick jag en *bock*, en ilsket ditsatt diskvalificering. Jag var värd *laudatur*, ty jag hade under två år icke haft något upptäckbart fel i mina skripta — och det befanns att läraren icke kunde för-

klara, varför jag fick bocken. Han hade rätt, men han hade skrivit av någon tysk berättelse utan att förstå det rent språkliga i den. Och jag som satte en ära i att kunna tyska, fick på grund av lärarens dumhet bara AB + i stället för det A jag var värd och arbetat för.

Jag såg rött för ögonen och ville rusa hem i lärarens våning och slå, slå, piska! Tänk er en ung man, be-
dragen på sin tro på livet och lärarnas sublima rättvisa.

Lyckligtvis gjorde jag ingen affär av saken, särskilt som läraren vid mitt besök hos honom var nära att förgå sig. Han ville rusa på mig. Men jag knöt nävarna och sade något som han skulle minnas ända till sin död.

Nej, var försiktig med aga, stör icke barnens börjande självmedvetenhet.

Men lymlar ska ha stryk. Och lärare, som äro lymlar, böra ha mera stryk!

TIDSFÖRETEELSER

I Kansas City, Missouri, U. S. A., florerar sedan trettio år tillbaka en institution som kallar sig Unity School of Christianity och utger en månadskrift vid namn Unity, devoted to Christian healing. Den är ett slags tidskrift för kristlig läkekonst utan läkare. Botemedlen äro uteslutande böner.

Man skriver bara till redaktionsavdelningen Silent Unity, uppger namn och adress och vad som plågar en och redaktionen ber för en. Brevhemligheten bevaras strängt. Man bifogar naturligtvis en penningssumma efter råd och lägenhet, ty Silent Unitys utgifter bestridas uteslutande genom frivilliga gåvor.

Prospektet för bönavdelningen har till överskrift:

Besjälade av Sanningens ande.

Redaktionen är glad att kunna hjälpa alla dem som tro på Guds makt och behöver icke träffa dem personligen. Alla kroppsliga, finansiella, själsliga och andliga svårigheter övervinnas genom kraftig bön, »ty för Gud är allt möjligt».

»Silent Unity skall bedja för er och undervisa er hur man skall bedja till Fadren i hemlighet, ty Fadren som ser det i lönndom sker, skall vedergälla er det uppenbarligen.»

Efter prospektet följa två sidor i färg. På den ena står

Läketanke.

20 januari till 20 februari.

I Jesus' av Nazareth namn är jag vorden hulpen.

Och på den andra

Framgångstanke.

20 januari till 20 februari.

I Jesus' av Nazareth namn har jag haft framgång.

Det gäller att koncentrera sina tankar på dessa texter, om man är sjuk eller har det svårt på annat sätt. Samtidigt står redaktionens bönavdelning i och ber av alla krafter. Men man måste bedja tyst. Genom bönen kommer man till djupare eftertanke och därigenom till djupare tystnad, under vilken man kommer de andliga tingen och dess förborgade krafter närmare.

Efter åtskilliga utläggningar i dessa frågor övergår redaktionen till utdrag ur de många tacksamhetsskrivelser som ingått. Här några prov ur tidskriftens senaste nummer, Januari 1925.

Hälsa.

Sulphur Springs, Tex. — Från den stund ert brev med läketankar för min mor kom har hon stadigt tillfrisknat. Hennes återställande till hälsa var ett Guds under. Hon hade legat till sängs oförmögen att hjälpa sig själv. Några dar efteråt var hon uppe och lagade middag. Vi tacka den himmelske Fadren och er. —

R. R. I.

Pueblo, Colo. — För tre år sedan bad jag er hjälpa oss. Min mor var på dårhus. Läkarna sade att intet hopp fanns. Tack vare Unity och era böner har hon varit ute två år. —

Mrs F. P.

Urbana, Ohio. — Jag tackar Gud och Unity. Jag har blivit botad för vad läkarna kalla ansiktskräfta. —

L. M.

Chicago, Ill. — För en vecka sedan skrev jag och bad om era förböner. Ungefär samtidigt som ni

fick mitt brev, gick den växt i magen, för vars avlägsnande doktorn sade att jag måste opereras, bort av sig själv utan smärta. Doktorn var mycket förvånad.

Mrs T. H. G.

Joliet, Ill. — Avbryt bönerna för min mor (!). När jag skrev, skulle hon in på lasarett, men era böner hjälpte henne och hon stannade hemma. Hon är uppe nu och sköter sina sysslor. Gud och Unity vare tack.

Mrs O. R.

Framgång.

Pavilion, N. Y. — För någon tid sedan skrev jag till er, emedan jag förlorat min kappsäck. Den återfanns inom tio dagar. Jag innesluter en tacksamhetsgåva.

R. S. C.

Baltimore, Md. — Jag beställde böner för en anställning åt J., som var arbetslös. Inom få timmar efter det mitt brev kom er tillhanda, hade han fått en plats. Hans första avlöningscheck var på större belopp än det utlovade. Även andra fördelar ha vi fått genom er. Vår hälsa är utmärkt och tonen i hemmet idealisk, varför vi tacka Gud.

Mrs J. E. S.

Milano, Italy. — Jag måste skicka er en rad och tacka för er vänliga hjälp. Sedan jag skrev till er debuterade jag utan ersättning i en opera. Nu har jag fått engagemang att sjunga i en ny opera och får avlöning, vilket är mycket märkligt för en nybörjare i Italien. Jag känner att jag har Unity helt och hållet att tacka för min framgång. Jag är tacksam för er hjälp.

K. R. M.

Chicago, Ill. — Min man lyckades ta examen. Vi tacka er för er medverkan. Vi äro mycket tacksamma för all den välsignelse vi ha fått del av genom Unity.

St. John, Mich. — Jag måste tacka er för era böner för min man. Han har icke varit full sedan den dag jag skrev och bad om er hjälp.

L. W.

Savannah, Ga. — Ni kan sluta med bönerna för min man; han har blivit botad från sin vana att supa. Jag närsluter en kärleksgåva.

Mrs T. F. O.

Bakersfield, Calif. — Jag skrev och bad om förböner. Förut hade jag bara B plus i aritmetik. Nu har jag E plus i aritmetik. Jag tackar för era böner.

E. E.

Muncie, Jud. — Jag är frisk från hemorrojderna, sluta att bedja för mig. Jag känner, att jag förstår Gud bättre för var dag. Jag har blivit botad genom edra böner. Jag fick eksem på händerna och botade mina händer på en månad genom böner. Jag läste bibeln och bad. Jag bad om regn förra juli månad och det kom rikligt.

Mrs D. A. C.

Springfield, Mo. — För någon tid sedan skrev jag till er om böner för att skydda mina kreatur för vargar. Alla vargarna försvunno. Tack för er vänlighet. Jag närsluter en kärleksgåva.

A. G.

*

Det anförda kan vara nog. Och jag tänker mig redaktörerna av Unity i sin redaktionslokal med fötterna på bordet och drickande smuggelvisky för kärleksgåvorna. Undrar just hur mycket svenska pengar som gå till Kansas City, Missouri. Ty vi äro icke alls klokare här hemma. För några dagar sedan innehöll Socialdemokraten en artikel om Mor Lotta, den kloka gumman på modet, som stöper över folk och låter dem dricka stöpvattnet, mumlar trollformler och förtjänar pengar. Sjuklingar som icke personligen kunna

besöka henne behöva bara skicka henne en strumpa eller skjorta som de burit, så ställer hon diagnos och sänder medicin. Det kommer skjortor och strumpor från Norge, Finland och Amerika till denna undergörerska, vars klienter icke äro endast folk från urskogen utan grevar och friherrinnor och riksdagsmän och skådespelerskor.

Hon bor några kilometer från Sala, där järnvägen Uppsala—Sala skär stora landsvägen. Hon hjälper där ingen läkare kan hjälpa längre.

Vidskepelsen frodas bäst i samhällets högsta och lägsta lager, ty där saknas verklig bildning.

*

Jag undrar om icke till vidskepelse kan räknas att min bok »Moskoviter» numera tas i beslag av de bolschevikiska tulltjänstemännen i Bjeloostrow, gränstationen, bortom vilken det väldiga Ryssland, frihetslandet med den upplysta regeringen, utbreder sig. Som en erkänsla utnämner jag tavarischtsch Simonovsky, Sovjets legationsssekreterare i Stockholm, till medmänniska.

AIDESIMOS AV ALEPPO

ALPHABETICALLY

O forna tiders tentamensfester! O Taddis, Gästis, Gillet och Rullan! Våra hjärtan blödde, då Systemet med grova och barbariska händer rev ned all denna härlighet och vi hängde våra harpor i pilträäd.

Men ibland ta vi ned dem igen.

Studeranden av Stockholms nation von Trenck skulle ha laudatur i franska för sin licentiat och det förtjänade han efter något års vistelse i Frankrike. För resten höll han på att bli överläggare och fadershjärtat hade lovat honom guld och gröna skogar om han nu äntligen gjorde slag i saken. Han hade nämligen sökt upprätthålla salig Fuktklubbens genom hörsägner fortplantade traditioner i ära. Och häri hade han troget biståtts av sin vän Salenius, som också nu stod i begrepp att avlägga sin licentiat med estetik som huvudämne. De båda kumpanerna hade beslutat att begå och avhålla festen gemensamt, ity att de sista tentamina för båda sammanfölla i anseende till tidpunkten enligt det Gregorianska kalendariet. Båda voro glada av hjärtat, ty de visste att de skulle få sina fina

betyg och nu suto de i von Trencks dubblett och rökte cigarretter till en flaska portvin.

Men alltid måste det finnas någon droppe malört i en glädjebägare. De kunde icke vänta att få någon extra tilldelning av Systemet, ty Salenius hade aldrig ägt någon motbok och von Trenck hade efter ett litet missöde över vilket vi dra en diskret slöja, förlorat sin blygsamma dito på två liter. Var anskaffa nödvändigt konfonium?! Det usla vinet som bara utfyllde kroppskaviteten utan att tillfredsställa, var ett palliativ, en dålig Ersatz. Det påminde om historien från sista hungertiden i Berlin: — Ratten? Ja, Ratten hab' ich gegessen und das geht schon, aber Ersatz-ratten sind scheusslich!

Något måste emellertid göras men vad och hur?

Plötsligt knackade det på dörren och in trädde strålande efter en stadig frukost på gröt och mjölk teologen, som bodde vägg i vägg med von Trenck. Det var en stor fet smålänning.

— Nå ska ni inte gå ner till stationen och se på biskopen?

— Biskopen?

— Har ni inte läst tidningen än?

Och teologen drog ur sin överrocksficka sista Uppsala Nya. Han läste högtidligt upp en notis ur den. Till

Aidesimos av Aleppo.

Uppsala skulle just denna förmiddag anlända hans högvördighet biskopen Aidesimos av Aleppo. Den vördnadsvärde och lärde åldringen skulle på Carolina ta del av dess bekanta samling esseiska handskrifter och samtidigt kasta ett getöga på Codex argenteus. I anseende till ärkebiskopens bortavaro på utländsk resa skulle den celebre främlingen ta in på Stadshotellet.

— Nå följer ni med? frågade teologen.

I detsamma smälldes det till i von Trencks hjärna och en idé, en djärv och lysande, föddes.

— Naturligtvis följer vi med! Det kan ju vara lustigt att kika på en sån där exotisk figur!

Vid stationen hade en massa folk som vanligt vid dylika tillfällen samlats för att taga underdjuret i okularbesiktning. Tåget kom och Hans Venerabilitet steg ur sin förstaklasskupé åtföljd av ett par svartklädda och allvarliga herrar. Han var en gammal man med långt vitt hår svallande under sin höga svarta huvudbonad och iklädd en lång fotsid kåpa eller vad man skall kalla det. Ett gyllene kors blänkte på hans bröst. Journalister störtade fram men avvisades. Hans högvördighet var trött efter resan och måste vila. Intervjuerna fingo uppskjutas till följande dag.

Folkmassan skingrades, biskopen och hans uppvakt-

ning stego upp i en bil, von Trenck tog ett hastigt avsked av teologen och avlägsnade sig skyndsamt med Salenius. De dök in på Rullan för att dricka en vermut, en blixtnabb, ty idén, som tillfället avlat i von Trencks livligt fungerande hjärna, måste materialiseras ögonblickligen. Några sekunder voro tillräckliga att sätta Salenius in i situationen. Efter några försök att slå en glädjevolt omfamnade Salenius von Trenck och störtade till telefonen, där han beställde en landå med hyrkuskverkets förnämligaste fullblod att inom de närmaste sekunderna avhämta beställaren med sällskap utanför Rullan.

Det energiska verket gjorde sitt bästa och inom några minuter rullade de båda tentanderna i väg till Stadshotellet.

Salenius stannade i landån, von Trenck gick in och begärde hos portieren hans högvördighets rumsnummer.

— Biskopen skulle vila en stund.

— Omöjligt, jag måste träffa honom. Jag skall vara hans ciceron en stund. Det är överenskommet!

— Var så god, kandidaten!

von Trenck rusade in i hissen, åkte upp — vad hissen gick olidligt långsamt! — och knackade på biskopens rum. Intet svar! Men ur rummet bredvid

dök en svart figur ut — en av högvördighetens följeslagare.

På sin elegantaste franska — och den var verkligen elegant — framförde von Trenck sitt ärende. Hans högvördighet hade icke anmält sin ankomst hos stadens myndigheter. Det behövdes bara en liten formalitet, men denna krävde hans högvördighets personliga inställelse. von Trenck hoppades att hans högvördighet ännu icke gått till vila. Det hela skulle ta bara några minuters tid, nere på gatan stod stadens elegantaste åkdon till hans disposition.

Den svarte dök in i biskopens rum och bad om någon sekund von Trenck stiga in. Biskopen hade ännu ej börjat befria sig från sitt jordiska ytterhölje.

Efter en elegant reverens satte von Trenck biskopen in i situationen och hans högvördighet, som ju var van vid de odrägliga passviseringarna och trakasserierna i Levanten, där myndigheterna i varje småstad, varje by gjorde svårigheter för den resande, förstod genast och var beredd att följa. Han var tacksam och glad att allt skulle avlöpa så enkelt och smärtfritt som von Trenck utlovade.

Man installerade sig i hissen och åkte ned. Vid landån stod Salenius och presenterades som notarie i passbyrån. Kusken var redan instruerad. Man körde

gata upp och gata ned. von Trenck konverserade hans högvördighet och utvecklade en älskvärdhet som skulle bli ett minne för livet för den vördnadsvärde gamle. Han visade, demonstrerade, intresserade — och slutligen stannade landån framför Stockholmssystemets hus.

Ty i Salenii plänbok vilade en anhållan om åtta liters spritutdelning på en systemblankett, som bara behövde hans högvördighet, biskop Aidesimos' av Aleppo underskrift för att ögonblickligen bifallas. Salenius halade fram blanketten, nyss förvärvad på Rullan, ur sin ficka och von Trenck överlämnade med en elegant gest sin reservoarpenna. Hans högvördighet behövde endast skriva sitt namn där — där, ja just där — med alla titlar etc. Och det hela skulle vara klart. Han skulle icke en gång behöva lämna landån. Hjärtligt och tacksamt leende skrev biskopen sitt namn med civiliserade typer och titlarna på franska. Salenius rusade in på lokalen och lämnade fram papperet.

— Mitt namn är Salenius, värmlänning, och här ute i en landå befinner sig hans högvördighet biskopen av Aleppo, som skall undersöka en del saker på Carolina. Jag är hans hjälpreda under vistelsen här och han behöver litet varor. Jaha, ni vet väl att biskopen kom

hit med extratåget. Nå, så mycket bättre. Ni kan se själva, landån står här utanför.

Vederbörande tjänsteman synade papperet, som ju var alldeles i sin ordning.

Salenius darrade av oro.

— Men åtta liter! Det var mycket, det, till och med för en biskop. Det var ganska egendomligt...

— Han ser ut att vara sjuk — högg Salenius till. Det är kanske därför — eller han skall väl ha någon tillställning för teologiska fakulteten och bibliotekstjänstemännen...

Systemmannen gick till fönstret och betraktade den ärevördige. Det var inte utan att han imponerades av den exotiskt kyrkliga skruden, guldkorset och de vita silverlockarna. Däremot imponerades han icke av von Trenck, som han kände, och som ivrigt gestikulerande underhöll gästen.

— Kandidat von Trenck, som talar franska som en infödd, är tolk åt hans högvördighet, förklarade Salenius.

— Jaha, naturligtvis får en sådan gäst, vad han vill ha, fast åtta liter är ju mycket. Vart skall det skickas?

— Avhämtas från Stadshotellet, sade Salenius och

en tyngd föll från hans bröst för att efterträdas av en glädje som hotade att spränga det.

Salenius rusade ut, ropade »klart» och hoppade upp i landån.

von Trenck förklarade för biskopen att allt var klart. Tydiligen föll en tyngd även från den gamles bröst, ty hans tacksägelser voro översvallande. Ekipaget satte sig i rörelse och efter en stund låg biskopen mellan lakan i sin bekväma säng på Gästis. Ute i korridoren uppförde von Trenck och Salenius en satyrisk dans.

*

När biskop Aidesimos av Aleppo efter ett par dagar återvänt till Stockholm, tillfrågades han där av någon prelat, hur hans besök i Uppsala avlupit. Om han blivit nog älskvärt bemött etc.

— Jo, utomordentligt! Och särskilt lätt gick det med passviseringen tack vare godhet och tillmötesgående av en ung tjänsteman vid passbyrån...

— Passbyrå? I Uppsala? Nej, det måste vara något misstag. Inte behövde Ers högvördighet pass i Uppsala!

Men ur sin taskbok drog den högvördige Aidesimos av Aleppo ut ett kvitto på betalning erlagd för åtta liter alkohol, ett kvitto som en morgon låg på hans

nattduksbord. Biskopen gömde alla documenta från sin resa till den höga Norden.

Man vet icke om han upplystes om det sätt varpå hans namn och ställning exploaterats. Men man vet att på den underbara och ännu i minne varande hippa, där von Trenck och Salenius voro värddar, de innerligaste och i taklyftande jubel utmynnande hurraropen, drunknande i skratt och vulkaniska utbrott av dittills oanad extas, gällde farbror Aidesimos av Aleppo.

INNEHÅLL.

Ur mina memoarer	5
Romantik	87
Överstimnan	107
Skrock	127
Thanatos	147
Överrocken	173
Litteratur	181
En berättelse från Söderhavet	187
Skytte	203
Den demoraliserade paddan	217
Stryk	225
Tidsföreteelser	233
Aidesimos av Aleppo	243

Albert Bonniers förlag.

Louette Johansson
ALBERT ENGSTRÖM:

SAMLADE BERÄTTELSE.

STANDARDUPPLAGA.

*Mitt liv. — En bok. — Äventyr och hugskott. —
En bok till. — Min 5:e bok. — Genom mina guld-
bågade glasögon. — Kryss och landkänning. — Bläck
och saltvatten. — Åt Häckleffjäll. I. II. — Hemma
och på luffen. — Medan det jäser. — Min 12:e bok.
— Hemspånad och taggtråd.*

Pr band 3: 75; inb. 6: 75.

ALBERT ENGSTRÖMS "GUBBA?"

Teckningar med text.

14 delar à 3: 75; inb. à 6: 75; inb. i 7 band à 10: 50.

EN GYLDENNE BOOK.

36 kr.

RÄNNINGEHUS.

En bok om sällsamma upplevelser.

18 kr.; inb. 25 kr.

**ADEL, PRÄSTER, SMUGGLARE,
BÖNDER.**

9: 50; inb. 12: 50.

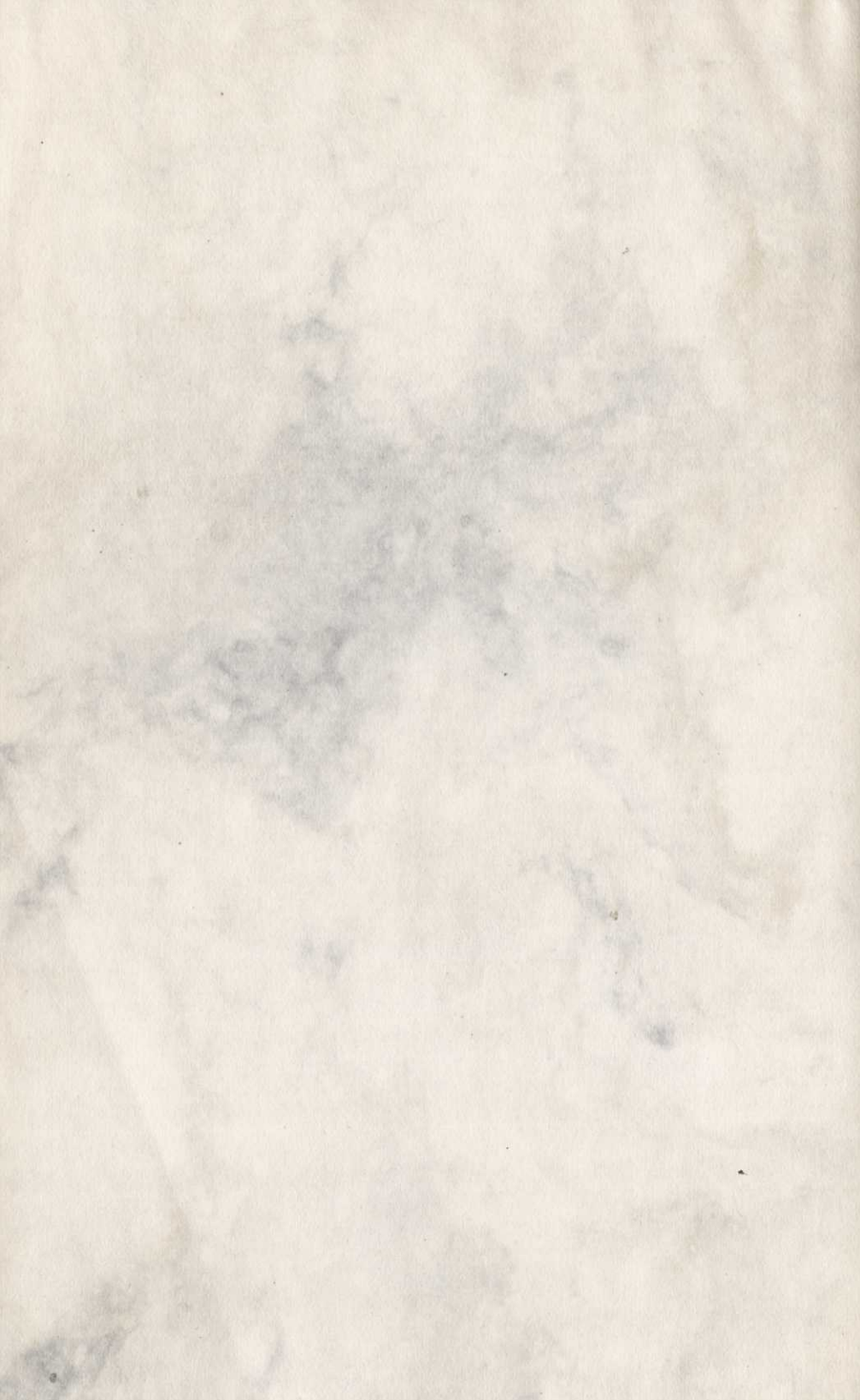
EN KONSTIG BLANDNING.

7: 50; inb. 10: 50.

AGNARNA OCH VETET.

6: 75; inb. 10 kr.

6000096432

Göteborgs universitetsbibliotek

